

**JELENTÉSEK
A MAGYAR FELSŐOKTATÁS
MINŐSÉGÉRŐL**

1

**Párhuzamos vizsgálatok:
pszichológia, történelem**

**Budapest
2004**

© Magyar Akkreditációs Bizottság

Kiadja:
a Magyar Akkreditációs Bizottság
Budapest, Ajtósi Dürer sor 19-21, 1146

Felelős kiadó: Szántó Tibor
Szerkesztette: Muhariné Szabó Szilvia

E mail: titkarsag@mab.hu
Internet: <http://www.mab.hu>

Nyomdai munkálatok: Alfaprint Nyomdaipari KFT, Budapest
Felelős vezető: Barabás Gábor

Tartalomjegyzék

Bevezető	5
A párhuzamos programértékelések koncepciója	11
Módszertani összefoglaló - Pszichológia	14
Módszertani összefoglaló - Történelem	31
Útmutató az önértékelések elkészítéséhez - Pszichológia	43
Útmutató az önértékelések elkészítéséhez - Történelem	55
Önértékelési útmutató - Működő doktori iskolák akkreditációja	70
Pszichológia szakok párhuzamos értékelése - Akkreditációs jelentés	73
Összefoglaló a pszichológusképzés általános vonatkozásairól	73
Átfogó megjegyzések a Doktori képzésről	79
Ajánlások és észrevételek	81
Általános javaslatok a Doktori iskolák és a MAB számára	83
Értékelés (nappali alapképzés) a megadott szempontok szerint	84
Debreceni Egyetem.....	84
Eötvös Loránd Tudományegyetem	86
Károli Gáspár Református Egyetem	88
Pázmány Péter Katolikus Egyetem.....	90
Pécsi Tudományegyetem	92
Szegedi Tudományegyetem.....	94
Alapképzési szakok értékelése – Főiskolai szakok	96
Eötvös Loránd Tudományegyetem	96
Alapképzési szakok értékelése – Egyetemi szakok	97
Debreceni Egyetem.....	97
Eötvös Loránd Tudományegyetem	99
Károli Gáspár Református Egyetem	101
Pázmány Péter Katolikus Egyetem	102
Pécsi Tudományegyetem	104
Szegedi Tudományegyetem	105
Szakirányú továbbképzési szakok értékelése.....	107
Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem.....	110

Debreceni Egyetem.....	108
Eötvös Loránd Tudományegyetem	108
Pécsi Tudományegyetem	109
Semmelweis Egyetem.....	109
Doktori iskolák értékelése	110
Debreceni Egyetem.....	110
Eötvös Loránd Tudományegyetem	112
Pécsi Tudományegyetem	114
Semmelweis Egyetem.....	116
Történelem szakok párhuzamos értékelése - Akkreditációs jelentés.....	118
Általános értékelés	118
Alapképzési szakok értékelése – Főiskolai szakok.....	138
Berzsenyi Dániel Főiskola	138
Eszterházy Károly Főiskola	139
Nyíregyházi Főiskola	140
Eötvös Loránd Tudományegyetem	141
SZTE Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar.....	142
Alapképzési szakok értékelésem – Egyetemi szakok	143
Debreceni Egyetem.....	143
Eötvös Loránd Tudományegyetem	145
Eszterházy Károly Főiskola	147
Károli Gáspár Református Egyetem	148
Miskolci Egyetem	149
Pázmány Péter Katolikus Egyetem	150
Pécsi Tudományegyetem	151
Szegedi Tudományegyetem	153
Szakirányú továbbképzési szakok értékelése.....	155
Eötvös Loránd Tudományegyetem	155
Doktori iskolák értékelése	156
Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem.....	156
Debreceni Egyetem.....	157
Eötvös Loránd Tudományegyetem	158
Pázmány Péter Katolikus Egyetem	160
Pécsi Tudományegyetem	161
Szegedi Tudományegyetem	162
Róna-Tas András: Általános és módszertani tanulságok	163

Bevezető

A Magyar Akkreditációs Bizottság, teljesítve törvényi felhatalmazását és stratégiai tervét, 2004-ben elvégezte a magyar felsőoktatási intézményekben folyó történelem és pszichológia oktatás párhuzamos értékelését. Ez a párhuzamos értékelés kísérleti folyamat volt. Miután egy Magyarországon eddig ismeretlen és külföldön sem általánosan alkalmazott új minőségértékelési és akkreditációs metodika alkalmazására került sor, célszerűnek látszott előbb egy próba folyamattal kezdeni, hogy majd ennek tanulságait levonva lehessen a további párhuzamos értékeléseket elvégezni. Ez a kötet ismerteti a munka előzményeit, eredményeit és tanulságait.

Az elmúlt években megszorodtak azok az európai kísérletek, amelyek az egyes szakok értékelését illetve akkreditálását tűzték ki célul. Ezek közül is ki kell emelni az un. TUNING programot¹, amely több szak összehasonlító vizsgálatát tűzte ki célul. Bár a programnak, szellemesen megválasztott rövidítésének jelentése ellenére nem volt célja a programok összehangolása, már az egyes tanmenetek összehasonlítása és egyezéseinek és eltéréseinek elemzése is igen nagy lépés volt egy távolabbi cél, a programok összehangolása irányában. A TUNING program nem tűzte ki célul sem az egyes programok értékelését, sem rangsorolását és egyáltalában fel sem merült valamilyen hitelesítés, akkreditálás. Ugyanakkor a vizsgálat metodikája, a vizsgálandó kérdések azonosítása is komoly eredménnyel járt, és munkánkban hasznosítható volt. Külön kiemelhető, hogy az egyik téma a történelem oktatása volt, s ez is indokolta, hogy mi is a történelemoktatással kezdjük.

Részben a TUNING programra alapozva, de már az értékelés lehetőségeit is kutatva alakult meg és kezdődött a dán Értékelő Intézet (EVA) koordinálásával, az ENQA égisze alatt, a TEEP-program, amely szintén az egyes szakok vizsgálatát végezte el több ország egy-egy felsőoktatási intézményében.² A vizsgált szakok között itt is szerepelt a történelem.

¹ González, J. & Wagenaar, R. (Eds.) *Tuning Educational Structures in Europe*, Final Report, Phase One. University of Deusto, University of Groningen, 2003.

<http://www.relint.deusto.es/TUNINGProject/index.htm>

² Transnational European Evaluation Project. ENQA Occasional Papers, Helsinki, 2004. <http://www.enqa.net/texts/TEEPmethod.pdf>

Míg a TUNING és a TEEP programok az összehasonlítás és az értékelés lehetőségeit vizsgálták s a vizsgált diszciplínák között mindkét programban szerepelt a történelem, addig az Európai Pszichológiai Társaságok Szövetsége (EFPA) azt vizsgálta, hogy melyek a lehetőségei egy majdani egységes európai diplomának.³ Az ezzel kapcsolatos vizsgálatok, az EuroPsy1 majd az EuroPsy2, bőséges módszertani segítséget nyújtottak számunkra akkor is, ha mind a metodikát, mind a vizsgálat célját tekintve, természetesen lényeges különbségek adódtak magyar szempontból. Ugyanakkor törekedtünk arra, hogy figyelembe véve a nemzetközi folyamatokat, bizonyos szempontból azokhoz is illeszkedjünk.

A történettudomány és a pszichológia mellett más tudomány- és oktatási ágakban is megindultak összehasonlító nemzetközi vizsgálatok. Említésre érdemes az állatorvosi oktatás vizsgálata, mely egyaránt szerepelt a TUNING és a TEEP programjában, és amelyben Magyarország is aktívan részt vett. Kezdeményezések folytak és folynak a fizika (CQAP), az agrártudomány (EVA), a villamosmérnök képzés (VSNU) és a közgazdaságtan területén (CHEPS).

A magyar párhuzamos szakvizsgálat tehát nem légtüres térben és nem előzmények nélkül kezdődött. Ugyanakkor mind módszerében mind céljában több szempontból eltért a nemzetközi kezdeményezésektől. Célja az egyes szakok értékelésének alapján azok akkreditálása volt.

A magyar akkreditációs rendszer a kezdetekben úgy épült fel, hogy az intézményi és a szak akkreditáció egyidőben zajlott. Abból az alapelvből indult ki, hogy egy intézmény (kar) akkor felel meg a minőségi kívánalmaknak, ha az ott oktatott szakok megfelelnek, s fordítva, ha a szakok a minőségi követelményeknek megfelelnek, akkor az intézmény is jól működik. E munka alapján létrejött, Európában egyedülálló módon, a magyar felsőoktatás minőségi leltára. Ez az alapelv ma is érvényes. Ugyanakkor több ok miatt mégis felül kellett vizsgálnunk az eddigi gyakorlatot.

Az intézményi integráció és a szakok elszaporodása elvégezhetetlen feladat elé állította a második intézményi akkreditációs kör kezdetén a Magyar Akkreditációs Bizottságot. Ugyanakkor az első akkreditációs kör (1994-2002) eredményeinek elemzése kimutatta, hogy minden igyekezet ellenére az egyes szakok értékelése objektív szempontból is lényegesen eltért, részben az abban résztvevők személyisége és tapasztalati háttere, másrészt a fokozatosan kialakuló és ezért sok esetben eltérő metodika miatt. Az a kezdetektől fogva világos volt,

³ EuroPsyT, 2001, A European Framework for Psychologists' Training, <http://www.europsych.org/EuroPsyT>

hogy a szakok szerinti párhuzamos értékelésnek komoly előnyei, ugyanakkor csapdái és hátrányai is vannak.

Az előnyök között kell felsorolni azt, hogy ugyanaz a szakértői csoport azonos szempontrendszer szerint, a teljes magyar oktatási vertikum ismeretében végezheti el a vizsgálatot. Az összehasonlító vizsgálat elősegíti a kölcsönös tanulást, a kooperáció erősítését, bevezethet egy egészséges versenyszellemet. A vizsgálat a szakma nagyon sajátos elemeit is figyelembe veheti és lehetőséget ad egy országos áttekintésre, a fejlesztési és a minőségbiztosítási feladatok konkrét megfogalmazására.

A hátrányok között említhető, hogy nehéz, adott esetekben lehetetlen egy teljesen független személyekből álló bizottságot összeállítani. Az ebből adódó problémákat azonban megfelelő módszerekkel, a nyilvánosság különböző fórumainak biztosításával és az eredmények többszörös kontrolljával és „szűrésével” a hibahatáron belül lehet tartani. Természetesen kívánatos független külföldi értékelők bevonása (ez a külföldi kísérleteknél mindenütt megtörténik), erre ebben az évben anyagi és szervezési okokból nem volt mód. A jövőben azonban erre mindenképpen sort kell keríteni. A párhuzamos szakértékelésekkel szemben mindig felmerül az igény a rangsorolásra. Ezek a külföldön népszerű rangsorolások azonban sehol nincsenek módszertanilag kellően megalapozva. Úgy gondoljuk, hogy a szöveges értékeléseknek érdemben kell tájékoztatnia az érintetteket (hallgatókat, felhasználókat) az értékelt intézmények értékelt szakjairól, azonban abszolút sorrend felállítása felületes, igazságtalan és módszertanilag is alapvetően elhibázott lenne. A kiút ebből a dilemmából a *kiválósági helyek azonosítása*. A jelen vizsgálat eredeti célkitűzései között ez is szerepelt, azonban erre több ok miatt ebben a fázisban nem került sor. A fő ok a külföldi részvételt ellehetetlenítő gazdasági megszorítások volt, de néhány módszertani tisztázatlanság is akadályozta ennek a vizsgálati résznek a lezárását.

A Magyar Akkreditációs Bizottság 2003-ban hosszú és körültekintő vizsgálat és vita után úgy döntött, hogy mérlegelve a párhuzamos szakértékelés mellett és ellen felhozható különböző érveket, megindítja kísérleti jelleggel a vizsgálatokat. A MAB plénumának határozata külön hangsúlyozta, hogy az értékelés módszertanának és elveinek kidolgozásában aktív szerepet kell biztosítani az érintett intézmények szakfelelőseinek, az érintett szakmák nem egyetemi fórumainak, a hallgatóknak és a felhasználóknak. Ezek az egyeztetések 2003 folyamán le is zajlottak. Külön szeretném kiemelni a Magyar Történelmi Társulat és a Magyar Pszichológiai Társaság szerepét, amelyek körültekintő szakmai véleménye jelentősen segítették a módszertan és az értékelési szempontok

kimunkálását, ugyanakkor hozzájárultak ahhoz, hogy a szakmák ezt az értékelő munkát elfogadják és segítsék. A metodika kialakításában különböző szinteken érdemben hozzájárultak a munkához a két szak akadémiai kutatóintézetei, az MTA Történettudományi és Pszichológiai Intézete.

A MAB több megfontolás után döntött úgy, hogy a történettudományt és a pszichológiát veszi górcső alá. A rendszerváltás különleges helyzetben találta e két tudományt. Egyfelől mindkét tudományba igen érzékeny módon avatkozott be a marxista tudománypolitika, ugyanakkor ez mindkettőben más módon valósult meg. Mindkét tudomány számos ága már a hetvenes évek végén, a nyolcvanas évek elején kiszabadult az ideológiai-politikai kötöttségekből, kialakította nemzetközi kapcsolatrendszerét, mégis egészen a rendszerváltásig régi terheket is cipelt magával. Az egész magyar szellemi élet, és ezen belül természetesen a magyar tudomány és oktatásügy szempontjából is fontos volt felmérni, hogyan áll e két tudományág művelése, oktatása a felsőoktatási intézményekben. A társadalmi-nemzeti tudat valamint az ezt is formáló közoktatás jövőjében mind a történettudomány mind a pszichológia sajátos kulcsszerepet játszik. Ezek a szempontok találkoztak azzal a ténnyel, hogy mindkét tudományágban voltak, mint erre fentebb utaltam, nemzetközi előzményei a párhuzamos értékelésnek. Mindezen szempontok mérlegelése alapján döntött úgy a MAB plénuma, hogy a párhuzamos szakvizsgálat a történettudományban és a pszichológiában kezdődjék.

Ezek után indult meg a munka módszertani előkészítése. A plénum a következő szempontokat határozta meg a lebonyolítás előkészítése számára: az értékelés koncentráljon néhány kiemelő szempontra, így

- az oktatói karra,
- az oktatási módszerekre,
- a kutatással való kapcsolatrendszerre,
- a készségek és képességek elsajátíttatására,
- a szakok minőségbiztosítási rendszerére és
- a hallgatói vélemények fokozott figyelembevételére.

Az értékelésben egyaránt vegye figyelembe az akadémiai, a hallgatói és a felhasználói szempontokat.

A folyamat álljon a következő elemekből:

- egy útmutató elkészítése
- az eljárás rögzítése és nyilvánossága

- az értékelési szempontok meghatározása
- az önértékelés
- a szakértői látogató bizottságok munkája
- a jelentés
- a jelentés megvitatása az érdekeltekkel
- a jelentés elfogadása a szakbizottságok által
- a jelentés elfogadása és a szakok akkreditálása a MAB plénuma által
- a jelentés nyilvánosságra hozatala.

A jelentések végső szerkezete a munka közben alakult ki. Anélkül, hogy túlságos egységesítésre törekedtünk volna, azt kértük, hogy a jelentések mindenképpen tartalmazzák a következő elemeket:

- a szak és oktatásának általános és országos helyzete
- az oktatást gátló objektív körülmények, a korlátok
- a szak oktatásának erősségei Magyarországon
- a szak oktatásának gyengeségei
- a közvetlen és távlati veszélyek
- a lehetőségek
- az ajánlások a minőség biztosítására és javítására
- az egyes intézmények szakjainak és képzési formáinak (nappali, esti, levelező) értékelése
- a szak doktori iskoláinak értékelése
- javaslat az akkreditációra, annak elutasítására vagy határidejére.

A fenti előzmények után készültek el az ezen kötetben közzétett értékelések és ezek alapján vitatta meg és fogadta el, a szakbizottságok álláspontját ismerve, a Társadalomtudományi kollégium javaslata alapján, a MAB plénuma 2004. májusi és júniusi ülésén a jelentéseket és az akkreditációs javaslatokat. A májusi ülésen részt vett a MAB Nemzetközi Tanácsadó Testülete, amelynek tagjai egyrészt előzetes írásos anyagot kaptak, másrészt rövid angol nyelvű szóbeli összefoglalókat és előterjesztéseket hallgattak meg. Ennek alapján a Testület elsősorban módszertani kérdésekben, valamint néhány konkrét kérdésben is hasznos megjegyzéseket tett és aktívan részt vett a vitában. Az ezeket is figyelembevevő végleges változatot a MAB 2004. évi júniusi ülése fogadta el. A plénum arról is határozott, hogy kisebb stiláris módosítások után a szerkesztett változat ne csak a MAB honlapján, hanem nyomtatásban is jelenjék meg. Ezt tartja most kezében az olvasó.

A párhuzamos értékelési vizsgálatok finanszírozásában segítségünkre volt a pályázati úton elnyert, a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal által biztosított támogatás, melyért ezúton is köszönetét fejezi ki a Magyar Akkreditációs Bizottság.

Budapest, 2004. szeptember 29.

Róna-Tas András
a MAB általános alelnöke

A párhuzamos programértékelések koncepciója

A MAB 2002/9/IV. sz. határozata

A Magyar Akkreditációs Bizottság stratégiai tervében elhatározta, hogy a közeljövőben megkezdi az együttes programértékelések előkészítésére vonatkozó munkálatokat. A stratégiáról szóló **2002/1/II/2.1.** sz. határozat szerint:

„A programakkreditáció keretében a jövőben sor kerül néhány szakterületen az azonos programok különböző intézményekben való párhuzamos vizsgálatára.”

A MAB plénuma 2002. szeptemberi ülésén létrehozta a **programok párhuzamos értékelésének koncepcióját kidolgozó bizottságot** (2002/7/IX/1. sz. határozat), s egyben kijelölte az első két párhuzamos programértékelés szakterületét (**történelem és pszichológia**).

A bizottság⁴ 2002. október 30-i ülésén áttekintette a projekt szempontjából releváns nemzetközi fejleményeket és hazai dokumentumokat, megvitatta a főbb tisztázandó kérdéseket, és a következőkben határozta meg a párhuzamos programértékelések koncepcióját:

1. A vizsgálatok céljának meghatározásakor a MAB törvényszabta feladataiból kell kiindulni. A MAB a magyar felsőoktatás minőségihitelesítését végzi, nem feladata a képzések tartalmi meghatározása. Ezért a **párhuzamos programértékelési vizsgálatok célja** nem a képzések tartalmi meghatározása, nem tananyag egységesítés, vagy harmonizáció, hanem a **vizsgált szakok minőségének értékelése és hitelesítése**. (Az értékelési szempontok persze az oktatás tartalmára is hatással lehetnek.)
2. Megértjük, hogy az azonos szakok egyszerű (erős) rangsorba állítására alkalmasint jelentős társadalmi-fogyasztói igény mutatkozik. Egy-egy ilyen rangsor (ordinális skála) felállítása azonban számos módszertani problémát vet fel, melyeket mindmáig a különböző külföldi rangsorolások sem tudtak megnyugtató módon megoldani. A MAB által végzendő párhuzamos programértékelések ezért **nem vezetnek közvetlen, egyszerű**

⁴ Elnök: *Róna-Tas András*, tagok: *Bálint Csanád, Mózes Mihály, Pléh Csaba, Polyánszky Éva, Szász Zoltán*. Referens: *Szántó Tibor*.

rangsoroláshoz, noha az értékelések természetesen tartalmazhatnak egy-egy vizsgálati dimenzióban közvetlen vagy közvetett összehasonlításokat.

3. A *Tuning* projekt történelem munkacsoportja által kidolgozott szakspecifikus ajánlások közül számunkra az első két szint (nem főszakos történelem tanulmányok) nem releváns. A MAB párhuzamos programértékelési vizsgálatai az érintett szakterületek **alapképzési (egyetemi és főiskolai) szakjaira** irányulnak. A történelem szak esetében tehát a fenti ajánlások közül a 3-4. szint (*bachelor* és *master*) végzett hallgatóival szemben támasztott kimeneti minőségi elvárások, kompetenciák vehetők figyelembe.
4. A **kompetenciák**ba értelmezésünk szerint beletartoznak a hallgatók által
 - elsajátított **ismeretek**,
 - kifejlesztett **képességek**,
 - kialakított **attitűdök és értékvilág**.
5. A párhuzamos programértékelési **vizsgálatok elemei**:
 - A **képesítési követelményeknek** való megfelelés.
 - Az **akkreditációs minimumkövetelményeknek** való megfelelés.
 - Az **oktatási-tanulási folyamat**.
 - Az **oktatás-tanulás eredményei**.

Ennek vizsgálata során az adott szakokat fogjuk arra kérni, hogy önértékelésük keretében mutassák be, hogy végzett hallgatóik valóban elsajátították a szükséges ismereteket és képességeket, kialakult a szakma gyakorlásához nélkülözhetetlen attitűd- és értékviláguk.
 - A **felhasználói oldal véleménye**.

Itt az iskolaigazgatók, kutatóintézetek, média, stb., és a végzett hallgatók adott képzésről való véleményét kell kikérni, elemezni. E megkérdéseket lehetőleg az érintett szakokat oktató intézmények végezzék.
6. A párhuzamos programértékelési vizsgálatok eredménye **akkreditáció és értékelés**. A szakokat tehát **egyenként** vizsgáljuk, az értékelések során azonban **összehasonlító megjegyzéseket**, az értékelések fényében pedig általános és specifikus jellegű, a minőség javítására vonatkozó **ajánlásokat is** teszünk. A minimum követelményeknek megfelelő szakok teljes, 8 évre szóló akkreditációt kapnak. Ez azt jelenti, hogy ezeket a szakokat az intézményi akkreditáció második körében nem vizsgáljuk újra.

7. A vizsgálatok további részleteinek kidolgozására a történelem és a pszichológia szakra vonatkozóan is **egy-egy szakértői bizottság** felállítása indokolt. A történelem bizottság *Szász Zoltán*, a pszichológia bizottság *Pléh Csaba* elnökletével alakuljon meg. A bizottságok tagjaira az elnökök tegyenek javaslatot. A tagok létszáma ne haladja meg a tízet, s közöttük szereljenek az érintett szakmák kutatói, gyakorlati, felhasználói képviselői is.
8. A szakértői bizottságok feladata a következő:
 - az adott szakra vonatkozó vizsgálat **időtervének** kidolgozása,
 - a vizsgálat **részletes módszertanának** kidolgozása,
 - a **szakspecifikus akkreditációs és kiválósági kritériumok** meghatározása, különös tekintettel a kimeneti kompetenciákra,
 - a vizsgálat **lebonyolítására** vonatkozó javaslat kidolgozása (önértékelések, LB összetétele, értékelési jelentés, stb.)
9. Igen fontosnak tartjuk, hogy a vizsgálatok részletes tervét a MAB plénuma általi végleges jóváhagyás előtt az **érintett szakmák a lehető legszélesebb körben megvitassák**. Ebbe nemcsak a hazai szakmai közönség, de legalább két-két külföldi szakértő részletes véleményének kikérése is beletartozik.
10. Az előkészítő munkálatokat úgy kell ütemezni, hogy a vizsgálatok **lehetőleg 2003. őszén elindulhassanak**.

Módszertani összefoglaló - Pszichológia

Előzmények:

A jelen anyag a MAB *ad hoc* bizottságának munkájaként 2003. január-májusban készült.⁵ A bizottság 2003. március 6-i ülésén kialakított szövegnek a MAB elnöksége március 17-i ülésén megfogalmazott módosítási javaslatok, valamint a 2003. április 16-án a MAB szakakkreditációs rendszeréről tartott értekezlet ajánlásainak figyelembevételével készült **nyilvános változatát** 2003. május 30-án megvitatta a pszichológus szakma az *MTA Pszichológiai Bizottságának* és a *Magyar Pszichológiai Társaságnak* egy közös rendezvényén. Az itt elhangzottakat és az írásban eljuttatott észrevételeket is igyekeztünk figyelembe venni a javaslat kialakításánál.

2003. szeptember 10-én az érintett szakok és doktori iskolák képviselői számára találkozót hívtunk össze, amelyen a *Módszertani összefoglalót* és az *Önértékelési útmutatót* egyeztetettük az érdekeltekkel. Kisebbségi változtatások után a két anyagot a MAB 2003. szeptember 26-i plénuma elfogadta.

Tartalomjegyzék

I. Az értékelési eljárás tartalma

1. A képezési- és az akkreditációs követelmények (Hunyady György vezette csoport)
2. A képzési folyamat elemzése (Czigler István vezette csoport)
3. A pszichológus kompetenciák megítélése (Bagdy Emőke vezette csoport)
4. A felhasználói szempontok (Gáspár Mihály vezette csoport)
5. Az akkreditációs és az értékelési szempontok

⁵ Az anyagot a MAB által felkért Pszichológia programbizottság készítette. Elnök: *Pléh Csaba*, tagok: *Antalovits Miklós*, *Bagdy Emőke*, *Bugán Antal*, *Czigler István*, *Gáspár Mihály*, *Hann Endre*, *Hunyady György*, *Kézdi Balázs*, *Klein Sándor*, *Oláh Attila*, *Szabó Éva*, *Safir Erika*, *Virágh Anna*. Referensek: *Borzák Judit*, *Szántó Tibor*. A javaslatok korábbi szövegei és a jelen összefoglaló összeállítása *Pléh Csaba* munkája.

II. Az értékelés menete

1. Az önértékelési eljárás menete
2. A látogató bizottság munkája

III. Függelékek

1. A többciklusú képzés kérdései a felhasználók oldaláról
2. Kiválósági megítélés
3. Az eljárás ütemterve

I. Az értékelési eljárás tartalma

Az összeállítás kiinduló szervező elve, hogy a párhuzamos megítélésnek hármas célja van:

- az egyes képzések színvonalának minősítése és összehasonlítása (a MAB minőségkontroll szempontja)
- a teljes hazai képzési kínálat áttekintése a szakma egésze szempontjából (a szakma önvizsgálata és a felsőoktatás klienseinek szempontja)
- az összkép felhasználása a pszichológiai képzések stratégiai alakításában.

I. 1. A képesítési követelmények és az Akkreditációs követelmények vizsgálata

A képzés akkreditációjának a kiindulási alapja a szakos képesítési követelmények rendeletben rögzített tartalma, valamint a MAB általános és a pszichológia szakra sajátos akkreditációs követelményei. A képző intézmény vállalhat ugyan többletfeladatokat, s ezt a tantervi előírásokban rögzítheti, de a MAB, a képzés minőségére ügyelve, országos egybevetésben a képesítési követelmények előírásain túl terjedő igényeket nem támaszthat magát az akkreditációt illetően. A véleményalkotás további szempontjait az I. 5. pont alatt ismertetjük.

A pszichológiai szak képesítési követelményei tartalmaznak olyan célmegjelöléseket, amelyeknek többféle intézményi értelmezése születhet meg és jelentkezhethet az intézményi tantervben és az oktatás gyakorlatában. Az értelmezés tág tere nyílik olyan fogalmakkal kapcsolatban, mint „a pszichológiai tudományok átfogó ismerete”, „a szakma gyakorlati követelményeinek

teljesítése”, s szakirányok terén „speciális jártasság és felkészültség”, „a hivatásra való felkészítés”. Sem itt, sem más szak vonatkozásában nincs olyan általános konszenzus ezekkel az absztrakt célkitűzésekkel kapcsolatban, mint amilyen az egyes megjelölt tanulmányi területek meghatározásában fennáll. A párhuzamos megítélés egyik előnye éppen ezeknek a készségekre, illetve a szakmai értékrendre vonatkozó megfogalmazásoknak a közös értelmezése, a követelmények előírásainak a helyzetet és a lehetőségeket figyelembe vevő interpretálása.

A képesítési követelmények érvényesülésével kapcsolatban intézményközi egybevetésben is vizsgálandó, hogy:

- a tételesen megjelölt tanulmányi területek és témakörök szerepelnek-e az intézmény tantervében, s jelenlétük megfelel-e az előírt arányoknak,
- az intézményi tanterv és oktatási gyakorlat sajátosságait feltételezve és tudomásul véve általánosságban megfelelő-e az elméleti és gyakorlati stúdiumok aránya,
- hogyan alakul a tanterv realizálásának folyamata a tanulmányi félévek tervbe vett és valóra váltott tanrendjében,
- az elméleti és gyakorlati foglalkozások támaszkodhatnak-e oktatási segédletekre, s az előírt tanulmányi területek és témakörök megismerését milyen kötelező és ajánlott szakirodalom, illetőleg más információhordozón biztosított tananyag támogatja, mennyire realiztikus a szakirodalmi követelmény,
- az intézményi tantervekben megjelenő képesítési követelmények érvényesülését dokumentálják-e a diákok írásos munkái (írásbeli vizsga anyaga, műhelymunka, szakdolgozat), melyekből kitűnik, hogy a meghatározott tudományterület és téma oktatása az elvárható eredményre vezetett-e, s a számonkérés megfelelőképpen garantálja-e a diplomaszerezéshez elengedhetetlen tanulmányi teljesítményt,
- milyen szakirányok szerepelnek a képzésben,
- a szakfelelős, az alaptárgyak felelősei, s a szakirányok felelősei megfelelnek-e az akkreditációs követelményeknek? Ezt az utóbbi (bemeneti) szempontot a MAB titkársági apparátusa ellenőrzi.

Célszerű vizsgálni néhány szervezeti mozzanatot is:

- a képzések a szélesebb befoglaló szervezeten (pl. intézet, kar, egyetem) belül hogyan kapnak pénzügyi támogatást. Súlyos ellentmondások vannak a

követelmények és a képzési feltételek között. Bár ez nem a MAB hatásköre, a színvonalat érinti, s ezért foglalkozni kell vele.

- A vezetés elfogadottsága, a képzést befolyásoló esetleges konfliktusok a szak oktatói karában, illetve a szak és a tágabb egyetemi közeg között.

Míndezek a szempontok mind az önmegítélésben, mind a külső megítélésben követendőek. Ehhez

- a képzőhelyeknek meg kell kapniuk (mintegy emlékeztetőként) az érvényes képesítési és akkreditációs követelményeket, mint a II. rész még kitér rá,
- a külső megítélőknek pedig ugyanezt és a tanterveket, tematikákat, szakirányok listáját s a diákok megoszlását a szakirányok között, az aktív tanárok rövid életrajzeit, s ők kérhetnek dolgozatokat és szakdolgozatokat is a diákoktól, s konzultálhatnak a szak és az egyetem vezetőivel.

I. 2. A képzési folyamat elemzése

Ez a szempont olyan mozzanatokot foglal magába, amelyek a képzés interakcióival, az ehhez kapcsolódó értékelésekkel, a kimenet befolyásolásával és követésével kapcsolatosak. Olyan mozzanatokkal, mint a „kontaktusok jellege, fejlesztések, terhelések, számonkérés, minőségbiztosítás, elhelyezkedés”.

A tényleges értékelés a következő szempontok önbeszámolón alapuló és külső megítélése.

A részletes elemzést megelőző átfogó szempontok lehetnek:

- Milyen beiskolázási formák (nappali, esti, levelező) vannak, ezek aránya és tanári ellátottsága milyen?
- Milyen támogatott kutatási és fejlesztési munkák folynak a képzőhelyen, mennyire vonják ebbe be a diákokat?

A. Kurzusok jellege

1. Az egyes tantárgyak, tanegységek oktatásában milyen arányban fordulnak elő
 - a.) tantermi előadás egész évfolyamnak
 - b.) szemináriumi foglalkozás tanulócsoporthoz
 - c.) laboratóriumi gyakorlat
 - d.) hospitálás iskolában, óvodában, vállalati szervezetenél
 - e.) esetbemutató egészségügyi intézményben

2. A tantervi órakeretből milyen arányt jelent az egyéni felkészülés illetve „kontakt óra”?
3. Vannak-e, és milyen mennyiségben
 - a.) önálló empirikus, kutatási jellegű feladatok
 - b.) a gyakorlati pszichológiához kapcsolódó önálló empirikus feladatok
 - c.) csoportos projektek
4. Milyen mennyiségben fordulnak elő szakirodalmi feldolgozáson alapuló szemináriumi dolgozatok?
5. Biztosítanak-e egyéni konzultációs lehetőségeket
 - a.) vizsgákra felkészülésben
 - b.) az egyéni illetve csoportos feladatok megoldásában
6. A szakdolgozatoknál
 - a.) javasolnak-e témákat, vagy ezt a diákok maguk találják ki?
 - b.) milyen segítséget adnak a szakdolgozatok elkészítésében?
7. Milyen mértékben és formában vannak be a külső (gyakorlati illetve kutatási) intézményeket az oktatásba?

B. Módszertani és szocializációs oldal

1. Vannak-e intézményes lehetőségek a tanulással kapcsolatos módszertani segítségnyújtására?
2. Kialakították-e a szakmai szocializációra intézményes formákat?
3. Milyen lehetőségek vannak az informatikai tudás elsajátítására?
4. Milyen lehetőségek vannak a szakirodalmi tájékozódásra?
 - a.) A könyvtár(ak) állapota (állománya, olvasási és kölcsönzési lehetőségek, másolás)
 - b.) Miként biztosítják a hozzáférést a kötelező és ajánlott irodalomhoz?
 - c.) Számítógépes lehetőségek (adatbázisok, kereső rendszerek, *full-text* hozzáférések)
 - d.) Mennyire várják el az idegen nyelvű olvasást különböző feladatokban (referátum, házi dolgozat, szakdolgozat)?
5. Milyen arányban állnak rendelkezésre tankönyvek és jegyzetek az egyes tárgyak oktatásában?
6. Milyen a nem nappali tagozatok taneszköz, könyvtár és informatikai ellátása?
7. Milyen lehetőségek, támogatások vannak
 - a.) külföldi részképzésre,
 - b.) részvétellel szakmai rendezvényeken,

c.) más szakok kapcsolódó óráinak hallgatására?

8. Milyen módon választanak a diákok szakdolgozati témát?

a.) Van-e formális téma-lista?

b.) Milyen arányban választanak témát a pszichológia egyes területeiről?

C. Időmérlegek

1. Mekkora a diákok névleges óraterhelése, és ebből mennyi kötődik a szakhoz?

2. Mennyi időt töltenek a diákok ténylegesen

a.) előadásokon,

b.) gyakorlatokon,

c.) elméleti felkészüléssel a szorgalmi időszakban,

d.) empirikus illetve gyakorlati feladatok megoldásával,

e.) szemináriumi dolgozatok elkészítésével?

3. Mennyi időt vesz igénybe a szakmai gyakorlat, s milyen időrendben (év közben, nyáron)?

4. Az oktatás során a követelmény hány

a.) műhelymunka,

b.) szemináriumi dolgozat,

c.) egyéb önálló, írásos dolgozat (pl. tesztbeszámoló, esetbemutató)?

D. Ellenőrzési formák

1. Az elméleti anyag számonkérése

a.) kollokviumok száma, megoszlása félévenként

b.) a kollokviumok megoszlása jellegük szerint (szóbeli, írásbeli, illetve az utóbbi esetben a teszt vagy esszé jelleg)

c.) a szigorlatok jellege (van-e írásbeli rész, bizottság előtt történik-e, van-e gyakorlati része).

2. A gyakorlatokat miként értékelik (külön tárgyként vagy az elmélettel együtt)?

3. Hogyan kerül be az értékelésbe a műhelymunka, szakmai gyakorlat?

E. Minőségbiztosítás

1. Létezik-e a szakon belül rendszer jellegű minőségbiztosítás?

2. A diákok intézményes formában értékelik-e az oktatókat?

3. A vezető oktatók megismerik-e beosztottaik teljesítményét (pl. óralátogatások, írásbeli munkák elolvasása, részvétel kollokviumokon)?
4. Milyen elismerése van a minőségi oktatói teljesítménynek?
5. Áttekintik-e rendszeresen az oktatás belső összefüggéseit (az egyes tárgyak anyagának egymásra épülését, az esetleges átfedéseket, stb)?

F. Az egyetemi és egyetem utáni pálya

1. Milyen a végleges lemorzsolódás aránya?
2. Mennyi idő alatt végzik el a szakot átlagosan, és milyen az eloszlás?
3. Milyen arányban helyezkednek el pszichológusként a végzés után?
4. Milyen arányban lesznek munkanélküliek a végzetek?
5. Milyen arányban kerülnek be a végzetek a szakképzésbe?
6. Milyen a PhD képzésben résztvevők aránya/mennyisége?
7. Szakképzéseknél ~~pedig~~ milyen arányú a szerzett kvalifikációnak megfelelő munka?

I. 3. A pszichológus kompetenciák vizsgálata. Tudások, készségek, attitűdök és kimeneti értékelésük lehetőségei

Az Európai Pszichológus Diplomával (EPD) egyenértékű nemzeti pszichológusképzéseknek különös hangsúlyt kell helyezniük a hivatásos pszichológus szakmában nélkülözhetetlen **kompetenciák** kifejlesztésére. Ennek szellemében a képzés során ki kell alakítani a pszichológus pályára készülők azon készségeit, melyeket a továbbiakban kompetenciáknak nevezünk. Alapul véve **az európai képzési modellben felvázolt kompetenciákat**, valamint ezt kiegészítve a magyar képzési rendszerben hangsúlyos képességekkel, lehetőség nyílik arra, hogy egy általános KOMPETENCIA LISTÁT alakítsunk ki.

A 10 (később 12) féléves képzés egészének valamennyi megkívánt kompetenciát le kell fednie. **A magyar kreditrendszer egyelőre a képzést mennyiségi oldalról szabályozta**, de a kreditérték nem jelzi azt, hogy az adott tárgy milyen mértékben járul hozzá a kompetens pszichológus fejlesztéséhez. A kreditrendszer finomításának lehetőségét is látjuk abban, hogy a képzéseket, (sőt az egyes tantárgyakat is) megítélhetővé tesszük kompetenciát fejlesztő értékük szerint. Az I.1 és 2 szempontok szerinti ön- és külső megítélés arra válaszolhat, mit és milyen rendszer (folyamat) keretében tanítunk a jövőendő pszichológusoknak. A "hogyan,

milyen nívón és milyen eredményességgel” kérdésére a kompetenciák vizsgálata ad választ.

Mivel a képzés általános alapképzés és szakirányú alapképzés szintekre tagozódik (ami egy majdani BA és MA szintnek felel meg funkcionálisan), a kompetenciák mindkét szakaszra nézve vizsgálandóak. A kompetenciák csoportjait a pszichológia szak célmegjelöléseinek az I. 1 (képesítési követelmények érvényesítése) értékelési területével és a képzés szintjeivel (a rövidség kedvéért BA, MA) összhangban állítottuk össze az alábbiaknak megfelelően. Hangsúlyozzuk azonban, hogy ez a vizsgálódás nem elkötelezett abban a kérdésben, hogy a pszichológusképzésben indokolt-e a BA és MA két lépcsője. A két szintről pusztán a létező szakirányok gyakorlatának megfelelően beszélünk.

1. A pszichológia tudományok átfogó ismerete;
2. A szakma gyakorlati követelményeinek teljesítése;
3. Speciális jártasság és felkészültség (a szakirányok terén, azaz a MA szinten); továbbá
4. A hivatásra való felkészítés.

Az alábbiakban a kompetencia csoportok összetevőit ismertetjük, ami egyben körvonalazza a kompetencia megítélés tartalmi körvonalait is.

1. A pszichológiai tudományok átfogó ismerete

Ebbe a főcsoportba az “alapvető elméleti ismeretek” tartoznak. Az elméleti tananyag tudás-szintű ismeretének összetevőit tartalmazó kompetencia-kategória valamennyi - oktatót és számonkért – elméleti tantárgyat magába foglalja. Az oktató intézmény saját belső minőségellenőrzési rendszere (az oktatót tárgyra, tanári megfelelésre, hiányokra és pozitívumokra vonatkozó tantárgyankénti önellenőrzés) segítheti a külső megítélőnek is a tudásszintű ismeretek terén elvárt, hallgatói teljesítményben (szigorlatok, záróvizsgák) is tükröződő kompetenciaterületről. “Elméleti” ismeretet képvisel minden tantárgy, amely kollokviummal (szigorlattal) zárul.

2. A szakma gyakorlati követelményeinek teljesítési kompetenciája valamint

3. Speciális jártasság és felkészültség (a szakirányokhoz kötötten)

Ez a “legtestesebb” és legösszetettebb kategória. A “speciális jártasság és felkészültség” kompetenciacsoportot a gyakorlati követelmények teljesítési képességek kategóriába foglaltan tüntetjük fel olyképpen, hogy a kompetencia táblázat bal oldalán jelöljük meg a képzés szakirányos (MA) szintjén megkívánható és ellenőrizendő kompetenciákat. A kompetencialista alapján evidens, hogy az alapkészségek valamint a kapcsolatkezelési kompetencia 1-6-ig egysége már az alapszinten (BA) megkívánható. Amikor a pszichológus befejezi az ötéves képzést, elvárható, hogy valamennyi kompetencia (meghatározott mértékű) birtokában legyen. A képzéseknek tehát mindkét képzési szinten le kell fednie az illető kompetenciákat és a látogató bizottság tagjainak arra kell helyezniük a hangsúlyt, hogy felmérjék, milyen konkrét (gyakorlatok, tréningek, hallgatói önálló előadástartás stb.) segítséget nyújt a képzőhely a vonatkozó kompetenciák kibontakoztatásához. A diákok viszont megfelelő információt adhatnak arról, hogy a képzőhely segítségek milyen mértékben járultak hozzá a jövőbeni pszichológus szakmai kompetenciájának fejlődéséhez.

“A szakma gyakorlati követelményeinek teljesítésé”-hez tartozó kompetenciák listáját részletesen megadjuk. BA és MA értelemszerűen alapszint és szakirányi szint.

Ez a lista természetszerűen tartalmaz általános értelmiségi és szakmaspecifikus mozzanatokot. Valójában például a kommunikációs készségeknél ez utóbbiak az előzőből bontakoznak ki.

(A táblázat stiláris okokból használja néhol a képesség kifejezést is, mind a készség, mind a képesség a *skill* értelemben szerepel.)

<i>Képesség, illetve kompetencia neve</i>		
Alapkészségek:		
BA szinten is megkívánható és ellenőrizendő kompetenciák: 1-15	1	Analízisre való készség
	2	Szintetizáló képesség
	3	Szervezési és tervezési készség
	4	Alapvető módszertani ismeretek
	5	Szóbeli kommunikációs készség
	6	Írásbeli kommunikációs készség
	7	Információ kezelési készség (különböző forrásból származó ismeretek összegyűjtésének és összerendezésének képessége)
	8	Második nyelv ismerete
	9	Informatikai készség

	10	Megfigyelő készség
	11	Problémaérzékenység
	12	Problémamegoldó képesség
	13	Döntéshozatali készség
	14	Kreativitás
	15	Kutatási készség

Képesség, illetve kompetencia neve		
Alapkészségek:		
MA szinten megkívánható és ellenőrizendő Kompetenciák: 16-19	16	Gyakorlati tudás alkalmazási képessége
	17	Önálló munkára való készség
	18	Kutatási/kezelési terv kialakítási és menedzselési képessége
	19	Szakmai véleményalkotás, állásfoglalás képessége

Kapcsolatkezelési kompetencia		
BA szinten is megkívánható és ellenőrizendő kompetenciák: 1-6.	1	Hiteles kommunikáció készsége
	2	Kapcsolat-felvételi készség
	3	Kapcsolatépítési- és gondozási készség
	4	Önprezentáció (fellépés, előadás, stb.) minősége
	5	Visszajelzés-adási és kritikai készség
	6	Csapatban való munka képessége
MA szinten megkívánható és ellenőrizendő kompetenciák: 7-9.	7	A társszakmák szakembereivel való kommunikációs készség
	8	Képesség arra, hogy interdiszciplináris csapatban dolgozzék
	9	Nemzetközi kontextusban való munkaképesség

4. A hivatásra való felkészítés/felkészültség

Kompetenciák		
BA + MA szinten is megkívánható és ellenőrizendő kompetenciák: 1-11	1	Elkötelezettség, odaadás ("pályaszeretet")
	2	Empátia
	3	Önreflexió (önelemzési, önkritikai és belátási) készség

	4	Emocionális kontroll képessége
	5	Szabálytudat, szabálykövetés-, és -alkotás képessége
	6	Szociális illeszkedési-, alkalmazkodási készség
	7	Új helyzetekhez való alkalmazkodás készsége
	8	Kezdeményezési és vállalkozási szellem
	9	Minőségigény
	10	Készség és nyitottság más országok, kultúrák, szokások megértésére
	11	Sikerorientáció
MA szinten ellenőrizendő: 12-13.	12	Vezetési képesség
	13	Multikulturális nyitottság, a másság (pl. handicap, betegség, stb.) elfogadása
BA + MA szinten ellenőrizendő: 14.	14	Etikai elkötelezettség

A kompetenciák ön- és külső ellenőrzésének lehetőségei

Átfogó értékelési lehetőség:

1. Foglalkozások, órák, gyakorlatok, szemináriumok látogatása, melyek “megfeleléséről” a minőségbiztosítás helyi rendszerének (hallgatói) visszacsatolásai (kurzusminősítések) adnak “ígérvényt”.
2. Évfolyamonkénti diákinterjúk a kompetenciákról.
3. A hallgatók szakmai gyakorlatainak áttekintése, minősítő véleményezéseik (gyakorlatvezető tutorok írásbeli jelentéseinek) megismerése.
4. Betekintés a hallgatók gyakorlati stúdiumain létrehozott produktumokba (vizsgálatok, anyagfeldolgozás, műhelymunkák, gyakorlati írásbeli dolgozatok, stb.).

Részletes, az egyes kompetenciákra, illetve egységekre vonatkozó ön- és külső értékelés

Az intézményi önértékelés bázisát a minőségbiztosítás keretében végzett hallgatói visszacsatolások képezhetik. Ha az egyes kompetenciák fejlődésére nézve is

visszacsatolási dokumentumokat kívánunk, úgy a fent felsorolt kompetenciákra nézve is – ötfokozatú skálán – történő kérdőíves felmérést alkalmazhatunk. Egyelőre ez kevésbé látszik megvalósíthatónak.

A látogatóbizottság tagjai azonban évfolyamonként véletlen választással történő részletes interjúzással kérhetnek választ arra a kiválasztott hallgatóktól, hogy **a képzés milyen elemei miképpen szolgálják a kompetencia-lista egyes összetevőinek fejlesztését**. Pl. milyen módon fejleszti a képzés (milyen stúdiumokkal és egyéb segítséggel) az alapkészségeket: idegen nyelv, informatika, szóbeli kommunikációs készség, írásbeli kommunikációs készség, kutatási készség, kapcsolatalakítás stb.

Az interjú hallgatói anonimitást biztosít, ugyanakkor szükség esetén egy – erre a funkcióra kijelölt – személy aláírásával hitelesítheti a látogató bizottság jegyzőkönyvét, mely csatolt dokumentumként kerülhet a MAB elé.

A látogató bizottság feladata, hogy az interjúk alapján nyert tapasztalatokról összegző szöveges véleményt írjanak a MAB számára a kompetenciák fejlesztéséről, szem előtt tartva a kompetencia listát, egy-egy vizsgált képzőhelynél 4-5 oldalban.

I. 4. A felhasználói szempontok

A felhasználói szempontú megítélésben tekintett felhasználói körök a következők:

1. *Az egyetemi diákok.*
2. *A potenciális diákok.*
3. *A végzett diákok (véleményük különösen fontos lehet).*
4. *A szakképzések (mint az alkalmazók és a végzett diplomások közti fontos „közvetítő felhasználók”).*
5. *A munkaerőpiacnak az a része, ahol jelentős számban elhelyezkednek, illetve elhelyezkedhetnének a pszichológusok. Ezek a munkaadók mint megrendelők fontosak. A szociális és egészségügyi hálózat képviselői mellett hagyományosan az oktatás és a kutatás képviselőit is érdemes megkérdezni. Újabban egyre szélesedik a gazdasági szférában is a pszichológusok alkalmazása, tehát a gazdaság, mint megrendelő egyre jelentősebb szerepet kaphat.*

A megítélés három fő szempontja:

1. a kapcsolat jellege
2. a célcsoportok
3. az információk felhasználása.

1. A kapcsolat jellege:

- **tart-e az egyetem kapcsolatot a felhasználói körökkel,**
- **ha igen, milyen ez a kapcsolat (formalizált, rendszeres vagy esetleges, véletlenszerű, informális-e)**

2. A kapcsolatot mind a négy (vagy több) felhasználói körben, mint célcsoportban, vizsgálni kell

- **potenciális diákok?** Idejében megismerik-e a potenciális diákok az egyetem képzési rendjét és céljait?
- **diákok:**
 - ✓ Tájékoztatást kapnak-e az egyes kurzusok követelményeiről?
 - ✓ Tájékoztatást kapnak-e az egyes kurzusok vizsgakövetelményeiről?
 - ✓ Milyen a tájékoztatás formája (pl. van-e, és milyen állapotú a képzéssel foglalkozó honlap)?
- **végzettek**
- **szakképzések** szempontjai az alapképzésnél
 - ✓ Megismertetik-e a diákokat a további képzési lehetőségekkel? (Pl. van-e az egyetemen erre vonatkozó tanácsadás?)
 - ✓ A képzés során kialakítják-e a személyes kontaktus-teremtés készségeit?
 - ✓ Találkoznak-e az oktatás során a diákok pl. egészségügyi intézményben ellátott személyekkel, nevelésügyi „kliensekkel” stb.?
 - ✓ Szervez-e az egyetem nyári gyakorlatokat, ahol a diákok személyes tapasztalatot szereznek a gyakorlatban dolgozó pszichológus munkájáról?
 - ✓ Elsajátítottak-e diákok olyan diagnosztikai alapelveket (tesztek, kérdőívek alapvető ismerete) és beavatkozási eljárásokat (tanácsadás, terápia stb.), melyre építhet a szakképzés, illetve melyek biztosítják a kezdő pszichológus beilleszkedését a szakmai közösségbe?

(Ezek a mozzanatok részben átfedésben vannak az I. 2. pont megítélési szempontjaival.)

- munkaadók (esetleg az egyes területeket képviselő csoportok szerinti bontásban)

3. Használják-e az egyes célcsoportoktól szerzett információt a képzés fejlesztésében, azaz:

- Milyen konkrét tartalmi, szerkezeti stb. változásokat vezettek be ezen információk szerint (új kurzusok, szakirányok, megszüntetett kurzusok, oktatói mobilitás stb.)?
- Milyen indokolható változtatást nem sikerült még végrehajtani és ennek milyen okai vannak?
- Módjuk van-e a diákoknak az oktatással kapcsolatos visszajelzésre?

Mindhárom szempontra térjen ki az önértékelés és a külső értékelés is. Néhány példa a lehetséges adatforrásokra:

- szakos nyílt napok
- nagy publicitású (diák) rendezvények
- elhelyezkedést segítő felhasználói kapcsolatok

I. 5. Az akkreditációs és az értékelési szempontok

A párhuzamos megítélést végző bizottság, az I.1-4 alatti szempontoknak megfelelő munkája alapján kétféle összegzést készít mindegyik értékelt képzőhelyről.

- **Akkreditációs minősítés.**
- **Kiegészítő minőségi vélemény.**

Az akkreditációs minősítés – elsősorban az I.1 alatti kritériumokra alapozva – háromféle lehet:

- akkreditálható,
- feltételesen akkreditálható (határozott időre),
- nem akkreditálható.

Az akkreditációs minősítést szöveges indoklás támasztja alá.

Kiegészítő minőségi vélemény: a teljes megítélési folyamat alapján, az egyes képzések részletes szöveges értékelése. Ennek elsődleges célja a minőségbiztosítás segítése. Az összegzés olyan mozzanatokat emelhet ki, mint pl.

- a kompetenciák kiegyensúlyozott fejlesztése;

- a képzés fizikai körülményei;
- szakirányok kínálata;
- az oktatói állomány kor és státusz szerinti összetétele;
- önálló kutatáshoz szükséges ismeretek oktatása;
- bekapcsolódás kutató munkába;
- bekapcsolódás gyakorlati munkába;
- informatikai oktatás és ellátottság;
- nemzetközi kapcsolatok (oktatók, diákok).

II. Az értékelés menete

II.1. Az önértékelési eljárás menete

Kikre vonatkozik a megítélés?

1. Alapképzések

A MAB nyilvántartásai szerint az alábbi helyeken folyik a táblázatban feltüntetett keretekben pszichológus képzés. A megítélésnek mindezekre a szakokra ki kell terjedniük.

Intézmény	DE	ELTE	KGRE	PPKE	PTE	SZTE	ELTE
Szak	egyetemi	egyetemi	egyetemi	egyetemi	egyetemi	egyetemi	főiskolai
Akkreditáció	feltétlen	feltétlen	feltétlen	feltétlen	feltétlen	feltétlen	feltétlen

2. Szakirányú továbbképzések

A vizsgálat a szakirányú továbbképzésekre is kiterjed.

Intézmény	BME	DE	ELTE	PTE	Semmelweis
Szakirány	munka	klinikai	pedagógiai	klinikai	klinikai

3. Doktori iskolák

A vizsgálat a pszichológia tudományágban működő (vagy interdiszciplináris iskolában érintett) doktori iskolákra is kiterjed. A tudományágban doktori képzést az alábbi intézmények folytatnak: DE, ELTE, PTE, SE.

A MAB szeptemberi plénumán elfogadásra került a párhuzamos vizsgálat módszere és az önértékelési útmutató. Az intézmények november 30.-ig küldik be

önértékeléseiket a MAB titkárságra. A vizsgálat további menetét lásd az időtervben.

II.2. A látogató bizottság munkája

- a látogató bizottságnak egy hónapra van szüksége a megkapott önértékelések feldolgozásához,
- ha a munkát a hat intézménynél rotációsan szervezzük, az néhány hét alatt elvégezhető,
- a látogató bizottság ezt követően egy hónap alatt készíti el jelentését,
- a jelentésben felhasználják a *Magyar Pszichológiai Társaság* által ebben az időben készített hallgatói kérdőívek feldolgozott eredményeit is.

III. Függelékek

III.1. A többciklusú képzés kérdései a felhasználók oldaláról

1. A képzett pszichológusok iránti kereslet növekszik, sőt bizonyos területeken a jelenlegi képzés nem tudja az igényeket kielégíteni, mert a végzettek számára nem vonzó. Ugyanakkor a munkaerőpiac magasra értékeli bizonyos kompetenciákat, amelyek eredendően a pszichológiából származnak, de ma már több főiskolai szintű képzés lényeges meghatározó részét alkotják. Ilyen pl.: szociális munkás, munkavállalói tanácsadó, mentálhigiénikus szakemberképzés, humán erőforrás menedzser, stb., hogy csak a leginkább népszerűeket említsük.

A piac tehát jelzi a pszichológiai kompetenciák értékét. Kérdés, hogy ez a pszichológus képzésben önálló képzési formaként befogadható-e. A pszichológiai technikákat gyakorlati szakemberek széles köre használja.

2. Legyen-e olyan gyakorlatorientált – esetleg főiskolai szintű pszichológusképzés, ami vállalhatóan a pszichológus szakmában értelmeződne? Ilyen jellegű nem egyetemi szintű, de a pszichológiai technikákat mégis megfelelően kontrollált felkészültséggel alkalmazni tudó szakemberekre milyen lenne a felhasználói kör reagálása?

III.2. Kiválósági megítélés

A „Kiváló” megkülönböztető minősítés az akkreditációs alapskálán meghatározott minősítéseken túl (ld. I.5. pont) pályázható. Az önértékelés

készítése során az intézmény úgy ítélni meg, hogy az alább felsorolt és további, az adott szak specifikumait bemutató kiválósági kritériumok jellemzőek az értékelt szakra (tagozatra). A „Kiváló” minősítésre ezek bemutatásával pályázhat.

- a tanórák legalább 70%-át teljes munkaidőben foglalkoztatott, helyben élő oktatók tartják;
- minősítettek aránya az összes teljes munkaidejű tanár között.
- a képzés oktatóihoz kapcsolódva, helyben sok kutatási program van, jelentős tudományos teljesítmény (egyetemi szinten)
- a tudományág eredményeinek gyors követése (főiskolai szinten)
- az idegen nyelvű anyag használata a képzésben;
- szervezett külföldi képzések, tanulmányutak a hallgatók számára;
- kiemelkedő OTDK eredmények (1-3. helyezések);
- vendégoktatók (külföldiek is) rendszeres meghívása;
- tudományos rendezvények, konferenciák szervezése;
- a képzőhely gondozta kiadványok, folyóirat- és/vagy könyvkiadás;
- eredményesen működő belső minőségbiztosítási rendszer.
- egyéb tényezők, az adott képzés specifikumainak megfelelően (pl. kiemelkedő oktatási-kutatási tevékenység egy-egy szűkebb szakterületen).

III.3. Az eljárás ütemterve

1. MAB plénum-határozat	2003. június 27.
2. Látogató bizottság (LB) elnökének felkérése és az érintett intézmények, szakok értesítése	július 15.
3. Egyeztető közös megbeszélés az érintett szakokkal	szeptember 10.
4. MAB határozat a végleges anyagokról	szeptember 26.
5. Akkreditációs felhívás az érintett intézmények felé	október 10.
6. Önértékelési jelentések beérkezése	november 30.
7. LB első felkészítő ülés	december közepén
8. LB második felkészítő ülés	2004. január végén
9. Intézményi látogatások	február
10. Akkreditációs jelentés elkészítése	március 31.
11. A jelentést a MAB illetékes bizottsága(i) megtárgyalja(ák).	április 23-ig
12. A jelentés érintett intézményeknek való megküldése	április 30.
13. Egyeztető közös megbeszélés a szakokkal	május 12.
14. Intézményi válaszok	május 25.
15. MAB akkreditációs határozat.	május 28.
16. Az intézmények és az oktatási miniszter értesítése	június 11.
17. Az akkreditációs jelentés és határozat közzététele	június 11.

Módszertani összefoglaló⁶ - Történelem

A történelem alapképzési szakok párhuzamos vizsgálatának **célja** egyrészt az adott szakok **akkreditációja**, másrészt a minőségük megőrzése és javítása érdekében végzett részletes, összehasonlító elemeket is tartalmazó **értékelés**, s a széles **társadalmi nyilvánosság tájékoztatása** a vizsgált képzések minőségéről. Az így kapott akkreditáció hatálya 8 év, ami azt jelenti, hogy, amennyiben a szakot oktató intézmény következő intézményi akkreditációs vizsgálatára a párhuzamos szakértékeléseket lezáró MAB határozat keltétől számított 8 éven belül kerül sor, akkor azon eljárás keretében a most akkreditált szakot nem kell újra részletesen vizsgálni. A párhuzamos értékelés utáni **következő intézményi akkreditációs** vizsgálatkor (második intézményi akkreditációs kör) az adott történelem szak **térjen ki** a párhuzamos értékelés során **feltárt hiányosságokra**.

A párhuzamos szakakkreditációs vizsgálat tehát **kettős fókuszú**:

- a) a képesítési követelményeknek és a MAB akkreditációs követelményrendszerének való megfelelés vizsgálata (**akkreditációs hangsúly**)
- b) az oktatási-tanulási folyamat és eredményeinek (kompetenciák) vizsgálata (**értékelési-tanácsadási, minőségjavítási hangsúly**).

I. Módszertan

1. A vizsgálat típusa

A vizsgálat **dokumentumelemzésen** és **empirikus ismereteken** (helyszíni látogatással), valamint **egyéb módon rendelkezésre álló információkon** alapuló egyedi (szakonkénti), de összehasonlító elemeket és minőségjavítási ajánlásokat is tartalmazó **értékelés**. A szakértékelések elvégzéséhez mind

⁶ Készítette a MAB által felkért Történelem programbizottság. Elnök: *Szász Zoltán*, társelnök: *Mózes Mihály*, tagok: *Bálint Csanád*, *Bihari Péter*, *Blazovich László*, *Borsodi Csaba*, *Frölich Ida*, *Gergely András*, *Gyarmati György*, *Monok István*, *Papp Imre*, *Rainer M. János*, *Zsoldos Attila*. Referensek: *Borzsák Judit*, *Szántó Tibor*.

A Magyar Akkreditációs Bizottság köszönetet mond *Prof. Dr. Holger Fischernek* (Hamburg), az *MTA II. osztályának*, valamint a *Történelemtanárok Egyletének* az anyag korábbi változatához fűzött észrevételeikért.

kvalitatív, mind kvantitatív információkra szükség van. Ezek pontos aránya előre nehezen volna meghatározható.

2. A vizsgálatot végzők köre

Az értékeléseket szakmai kollégák végzik (*peer-review*), akik között **felsőoktatási, kutatási és felhasználói** tapasztalattal rendelkezők egyaránt legyenek. A vizsgálatot végzők között legyen legalább egy **hallgató** is.

3. A vizsgálat módszertani elemei

a) Dokumentumelemzés:

- Előzetesen adott dokumentumok:
 - Ø **Éves jelentések** (2000-től).
 - Ø **Egyéb írásos dokumentumok** (tanterv, tantárgyleírások, publikációk, tájékoztatók, évkönyvek, stb.)
- E vizsgálat céljára készült **önértékelés** (1. melléklet).

Az önértékelésben be kell mutatni a képesítési követelményeknek és a MAB akkreditációs követelményrendszerének való megfelelést. Tartalmazzon ezeken kívül minden önértékelés egy **(C)SWOT analízist is**, melyben a szak működésének külső korlátait, valamint erősségeit, gyengéit, lehetőségeit és a működését veszélyeztető tényezőket mutatja be. A önértékelésben a **minőségbiztosításra** is kell kitérni. Ennek tényleges működése, eredményei a helyszíni látogatás során vizsgálandók.

b) Empirikus ismeretek

- A helyszíni látogatás általános tapasztalatai (**megfigyelés**). Az oktatási-tanulási folyamat értékeléséhez az LB szabadon dönthet – előzetesen nem egyeztetett – óralátogatásokról. Ilyen óralátogatás véletlenszerűen, az LB főlátogatásán kívül eső időpontban is tehető.
- Egyéni és csoportos; előre megszervezett és spontán; irányított (strukturált), szabad, és vegyes technikájú **interjúk** az intézmény/kar vezetőinek, a szak oktatóinak és hallgatóinak körében. (2. melléklet).
- **Kérdőíves** felvétel a hallgatók körében: nem teljeskörű és nem is reprezentatív, önkéntes, önkitöltéses, zárt és nyitott kérdések. (3. melléklet). A hallgatói kérdőívet lehetőleg a főlátogatás előtt, 4.-5. éves hallgatókkal célszerű kitöltetni. A kérdőív rövid, ezért nem szükséges külön szervezés a kitöltéséhez, ez egy-egy **óralátogatás** keretében megoldható. (A kérdőívek kitöltésének megszervezésére a **hallgatói önkormányzatok** is felkérhetők.) Fontos, hogy a hallgatók ne az

intézmény vagy a szak oktatói által, hanem lehetőleg véletlenszerűen kiválasztottak legyenek. Nem kell törekedni sem a teljeskörűsége, sem a reprezentativitásra. A kérdőívek névtelenek, kitöltésük önkéntes. Feldolgozásuk során eme metodológiai sajátosságokat természetesen szem előtt kell tartani, s az értékelő megállapítások megfogalmazásánál jelezni kell.

- A helyszínen tanulmányozott **további dokumentumok** (oktatói, tanszéki anyagok, kollokviumi és szigorlati tételek, [vizsga]dolgozatok, diplomamunkák).
- A **felhasználói vélemények** szisztematikus begyűjtése a szakoktól (intézményektől) jelenleg – döntően forráshiány miatt – nem várható el. Legfeljebb a gyakorló iskolák véleményének becsatolásáról lehet szó a tanári képzést adó képzések esetében. Ha azonban valamelyik szak végzett már felhasználói megkérdezéseket, ezek eredményei természetesen felhasználhatók a vizsgálat számára.

c) *Egyéb módon rendelkezésre álló információk*

- Interneten elérhető adatok és információk.
- Az LB tagjainak személyes információi.

4. A vizsgálat eredménye

A fenti módon összegyűjtött információk rendszerezése, elemzése és értékelése a Látogató Bizottság feladata. Az LB munkája összegzésként **akkreditációs jelentést** készít, melyben a vizsgálat fent jelzett kettős fókuszának megfelelően szakonként részletesen értékeli

- a) a képesítési követelményeknek és
- b) a MAB akkreditációs követelményrendszerének való megfelelést, valamint
- c) az oktatási-tanulási folyamatot és annak eredményeit, különös tekintettel a hallgatók által elsajátított kompetenciákra (ismeretek, képességek, attitűdök és értékvilág).

A képesítési követelményeknek való megfelelés vizsgálatakor az egyes szakok **specifikus képzési céljai**, ha vannak, vizsgálandók, értékelendők.

A **szakspecifikus kompetenciák** kialakítása célzott írásbeli kérdésekkel (önértékelések) és a helyszíni látogatások során (vizsga)dolgozatok, diplomamunkák, egyéb hallgatói produktumok tanulmányozásával,

óralátogatásokkal, továbbá szóbeli és/vagy kérdőíves hallgatói megkérdezésekkel vizsgálandók.

A **hallgatói szolgáltatások**, az **elhelyezkedés segítése**, s a szakok **regionális szerepe** vizsgálandók. A pályakövetés vizsgálata célzottan nem szükséges, ha illet valamelyik szak (intézmény) végez, akkor természetesen ki kell térni rá az értékelésben.

Noha az értékelés alapvetően szakonként történik, **a jelentésnek tartalmaznia kell:**

- összehasonlító jellegű értékelő megállapításokat,
- a „jó gyakorlat”, követendő példák kiemelését, továbbá
- szakonkénti és általánosan (több szakra is) érvényes minőségjavítási tanácsokat és ajánlásokat is.

Az értékelések a jelentésben szakonként különüljenek el, s a jelentés végén legyenek összehasonlító és összegző megállapítások.

Az **értékelések szövegesen** történjenek, skálák alkalmazására – az akkreditációs alapskálán túl – nincs szükség. Minden egyes szakértékelésnek tartalmaznia kell azonban az **akkreditációs minősítést** az akkreditációs alapskála szerint, mely három értékű: *akkreditálható, feltételesen akkreditálható, nem akkreditálható*. Kellő számú kiválósági kritériumnak megfelelő szak további, **megkülönböztető minősítést** is kaphat. (Lásd alább.)

Az akkreditációs jelentés **formai-szerkezeti és tartalmi elemeire vonatkozó ajánlást a MAB** készítse el.

5. A vizsgálat lezárása

Az LB jelentését a MAB aktuálisan érvényes ügymenete szerint megtárgyalja, majd az érintett szakokhoz eljuttatja. Ezután a MAB közös megbeszélést szervez a vizsgált szakok képviselői, az LB és a MAB tudományági szakértőinek részvételével, majd a szakok eljuttatják a MAB-hoz az értékelő jelentésre vonatkozó észrevételeiket (ha vannak). A MAB plénuma az LB jelentés és a szakok észrevételeinek együttes ismeretében az **akkreditációs jelentést** véglegesíti és **akkreditációs határozatot** hoz, melyről értesíti az érintett intézmények és szakok vezetőit és az oktatási

minisztert. A MAB az akkreditációs jelentést és határozatot **teljes terjedelmében honlapján közzéteszi.**

6. Visszacsatolás

A vizsgálat lezárása után a MAB – saját, kiépítendő minőségbiztosítási rendszere részeként – kérjen visszacsatolást az összes vizsgált szaktól és az LB-től. A **kérdőíves visszacsatolás** tartalmazzon előre megfogalmazott **szempontokat**, és egyúttal adjon lehetőséget a **szabad formájú** véleményalkotásra is. A szakok és a szakértők számoljanak be a vizsgálatral kapcsolatos pozitív és negatív tapasztalataikról, mintegy értékeljék a munkát, és fogalmazzanak meg jobbító szándékú javaslatokat a hasonló jövőbeni vizsgálatok elvégzéséhez.

II. Szakspecifikus akkreditációs és értékelési kritériumok

Az **akkreditációs kritériumok** a MAB érvényes követelményrendszere szerint vizsgálандók. A bizottság **egy további**, szakspecifikus minimumkövetelményt kíván meghatározni:

- legalább 1 forrásnyelv tanrend szerinti oktatása kötelezően elvárt.

A **szakspecifikus kompetenciák** nem akkreditációs, hanem **értékelési-tanácsadási** szempontból vizsgálандók. Meghatározásuknál körültekintően kell eljárni, mert ezek jobbra csak igen általánosan fogalmazhatók meg, konkrét megragadásuk, mérésük-értékelésük pedig roppant nehéz. Mindezt hangsúlyozva a bizottság a következő kompetenciák vizsgálatát javasolja további megfontolásra. (A lista az európai *Tuning* projekt történelem munkabizottságának szakspecifikus kompetencia listája alapján készült.)

1. A múlt folyamatai és a jelen eseményei közötti kapcsolat kritikai ismerete.
2. Az egyes periódusok és összefüggések történetírói megítélésében mutatkozó különbségek ismerete. A különböző nemzeti és kulturális háttérből származó nézőpontok ismerete és tiszteletben tartása.
3. A jelenlegi történetírási eszmecserék problémaköreinek és témáinak ismerete.
4. Az emberi történelem legalább egy specifikus periódusának részletes ismerete.
5. A történetírói szakma terminológiája és érvelési technikái szerinti szóbeli és írásbeli kommunikáció képessége (történetírási felfogások alkalmazása)
 - a) magyar nyelven

- b) legalább egy idegen nyelven.
6. Történeti források, eredeti dokumentumok, szakmunkák olvasásának, összefoglalásának, s az információk rendszerezésének képessége
 - a) magyar nyelven
 - b) legalább egy idegen nyelven.
 7. Információ keresési eszközök ismerete és használatának képessége (bibliográfiák, archívumok, levéltárak, elektronikus információ).
 8. Egyes periódusok dokumentumainak tanulmányozásához szükséges speciális eszköztár ismerete és használatának képessége (pl. paleográfia, epigráfia).
 9. Történeti adatokra és információkra vonatkozó számítógépes és internetes források és technikák használatának képessége (statisztikai, kartográfiai módszerek használata, adatbázisok létrehozása, stb.)
 10. Szövegek és dokumentumok kommentálásának, annotálásának és szerkesztésének képessége a tudományág követelményeinek megfelelően.
 11. Információforrások kutatási projektekhez való azonosításának és használatának képessége (bibliográfiák, írásos dokumentumok, szóbeli információk, stb.)
 12. Kutatási eredményekről való szóbeli beszámolás képessége a tudományág követelményeinek megfelelően.
 13. Ókori nyelvek ismerete.
 14. Az európai történelem összehasonlító áttekintésének képessége. (Az európai integráció történetének ismerete.)
 15. A világtörténet alapkérdéseinek ismerete.
 16. A történeti kutatások különböző területei problémáinak és módszereinek ismerete (gazdaságtörténet, társadalomtörténet, politikatörténet, stb.)
 17. A történetírási tudást és diskurzust gazdagító kutatási témák meghatározásának képessége. (Önálló témaválasztás képessége.)
 18. A történelemoktatás elméletének (didaktika) és gyakorlatának ismerete.
 19. A történelem és a társadalomismeret (jelenismeret) általános és középiskolai tanításának képessége.

Szintén nem akkreditációs, hanem – a minőségjavítási hangsúlynak megfelelő – **további értékelési szempontok** lehetnek a következők:

- specifikus képzési célok;
- az oktatói állomány kor és státusz szerinti összetétele;
- forráselemzés oktatása;
- eredeti forrásolvasás lehetősége;

- művelődéstörténet oktatása (4. melléklet);
- önálló kutatáshoz szükséges ismeretek oktatása (könyvtárhasználat, cédulázás);
- számítógépes ismeretek oktatása, számítógép és Internet használata a tanulásban;
- tájékozódás a társterületek felé, áthallgatás lehetősége.

Noha a vizsgálat alapvetően a hagyományos (szűkebb értelemben vett) történettudomány tanítására koncentrál, az értékeléseket végző szakértők ne tévesszék szem elől a történettudomány széles értelemben vett **tematikai egyetemességét** (műszaki-technikai tudás, ökológia, stb. történeti aspektusai).

Akkreditált, **távoktatási formában** működő történelem alapképzési illetve szakirányú továbbképzési szak Magyarországon ma még nem létezik. Az ilyen irányú törekvéseket azonban figyelemmel kell kísérni, az esetleges törekvésekre, kezdeményezésekre a vizsgálat során ki kell térni.

III. Kiválósági kritériumok

A „Kiváló” megkülönböztető minősítés az akkreditációs alapskálán (*akkreditálható, feltételesen akkreditálható, nem akkreditálható*) meghatározott minősítéseken túl pályázható. Az önértékelés készítése során az intézmény úgy ítélni meg, hogy az alább felsorolt és további, az adott szak specifikumait bemutató kiválósági kritériumok jellemzőek az értékelt szakra (tagozatra). A „Kiváló” minősítésre ezek bemutatásával pályázhat:

- a tanórák legalább 70%-át teljes munkaidőben foglalkoztatott, helyben élő oktatók tartják;
- két (vagy több) forrásnyelv elsajátíttatása;
- regionális szerep, nem világnyelvek oktatása;
- keleti képzés az ókortörténetben;
- szervezett külföldi képzések, tanulmányutak a hallgatók számára;
- kiemelkedő OTDK eredmények (1-3. helyezések);
- vendégoktatók rendszeres meghívása;
- saját oktatók vendégszereplései, előadásai külföldön;
- vendéghallgatók részvétele a képzésben;
- idegen nyelvű kurzus(ok) tartása;

- jelentős tudományos teljesítmény (egyetemi szinten)
- a tudományág eredményeinek követése (főiskolai szinten)
- tudományos rendezvények, konferenciák szervezése;
- saját kiadványok, folyóirat- és/vagy könyvkiadás;
- a szak minőségének figyelése, rendszeres minőségjavító intézkedések, (eredményesen működő belső minőségbiztosítási rendszer);
- 1990 után minősítést szerzett oktatók magas száma (aránya);
- egyéb tényezők, az adott képzés specifikumainak megfelelően (pl. kiemelkedő oktatási-kutatási tevékenység egy-egy szűkebb szakterületen).

IV. Időterv

1. MAB plénum-határozat	2003. június 27.
2. Látogató bizottság (LB) elnökének felkérése és az érintett intézmények, szakok értesítése	július 15.
3. Egyeztető közös megbeszélés a szakokkal	szeptember 11.
4. MAB határozat a végleges anyagokról	szeptember 26.
5. Akkreditációs felhívás az érintett intézmények felé	október 10.
6. Önértékelési jelentések beérkezése	november 30.
7. LB első felkészítő ülés	december közepén
8. LB második felkészítő ülés	2004. január végén
9. Intézményi látogatások	február
10. Akkreditációs jelentés elkészítése	március 31.
11. A jelentést a MAB illetékes bizottsága(i) megtárgyalja(ák).	április 23-ig
12. A jelentés érintett intézményeknek való megküldése	április 30.
13. Egyeztető közös megbeszélés a szakokkal	május 12.
14. Intézményi válaszok	május 25.
15. MAB akkreditációs határozat	május 28.
16. Az intézmények és az oktatási miniszter értesítése	június 11.
17. Az akkreditációs jelentés és határozat közzététele	június 11.

A látogatások nem korlátozódnak szakonként egy-egy előre meghatározott, egyeztetett időpontra, hanem az LB tagok egy tágasabb időintervallumban („akkreditációs időszak”) kereshetik fel a vizsgálandó szakokat. Az akkreditációs időszak során az **óralátogatások** történhetnek **előzetes egyeztetés nélkül is** (a bekért tanrendek alapján), az intézmény, a szak **vezetőivel és oktatóival** való találkozásokat azonban célszerű **előre megszervezni**.

1. melléklet

Az önértékelési jelentés

Az önértékelési jelentésnek megfelelő – ám nem túlzó – részletezettséggel tartalmaznia kell mindazon adatokat és információkat, melyek a fentiekben ismertetett módszertani, követelményi és kiválósági elemek szerint az akkreditációs vizsgálathoz szükségesek.

Az önértékelési jelentés *részletes kitöltési útmutatóját a szükséges táblázatokkal együtt külön dokumentumban tesszük közzé, „Útmutató az önértékelések elkészítéséhez” címmel.*

2. melléklet

Interjúk

A szak vizsgálatához folytatott interjúk (beszélgetések) alanyai a következők lehetnek:

- az intézmény/kar vezetői,
- a szak szakfelelőse,
- a szak vezető oktatói,
- esetleg további oktatók,
- a szak hallgatói,
- adminisztráció,
- érintkező működési területek képviselői (könyvtár, számítógépes labor, stb.)

Az interjúk lehetnek **egyéniek és csoportosak is**, a látogatás(ok) megszervezhetőségének megfelelően. Típusukat tekintve irányított (strukturált), szabad, és vegyes technikájúak. Az interjúk többségében célszerűnek látszik a **vegyes technika** alkalmazása: a beszélgetés eleje legyen irányított, de az interjú folyamán (végén) a válaszoló(k) kapjon (kapjanak) lehetőséget a szak működéséhez, az értékeléshez kapcsolódó gondolatai(k) szabad kifejtésére.

Igen fontos, hogy a látogatás (akkreditációs időszak) során készüljenek előre nem egyeztetett, **spontán interjúk is**, mind az oktatók, de különösen a hallgatók körében. Lehetőleg el kell kerülni, hogy az LB csak a szak (intézmény) által „hivatalosan” kiválasztott (kijelölt) személyektől kapjon helyszíni szóbeli információkat.

Az interjúk irányított részének egyik halmazára készíthetők előzetesen kérdések, a másik irányított kérdéshalmazt az önértékelési jelentések ismeretében lehet összeállítani.

3. melléklet

Hallgatói kérdőív

Kedves Hallgató!

Az ön által felvett történelem szak jogszabályok által előírt akkreditációs (minőséghitelesítési) eljárása jelenleg folyik. Kérjük, hogy az eljárás eredményességének előmozdítása érdekében válaszoljon az alábbi néhány kérdésre. A kérdések nemcsak egy tantárgyra vagy évre, hanem az ezen a szakon folytatott teljes eddigi tanulmányaira vonatkoznak!

A kérdőív **anonim**, kitöltése **önkéntes**. Kérjük tehát, hogy **nevét ne tüntesse fel** a kérdőívben.

Közreműködését köszönjük!

1. A szakon folytatott eddigi tanulmányai során mit tapasztalt, a meghirdetett órák kb. hány százalékát tartották meg órarend szerint?

kevesebb, mint 60%

60 – 70 %

71 – 80 %

81 – 90 %

több, mint 90 %

2. Ha maradtak el órák, ezek kb. hány százalékát pótolták későbbi időpontban?

kevesebb, mint 60%

60 – 70 %

71 – 80 %

81 – 90 %

több, mint 90 %

3. Elégedett-e a leadott órák színvonalával? (1 = elégedetlen, 5 = nagyon elégedett)

- szakmai tartalom:

1 2 3 4 5

- oktatási módszer, segédeszközök, „terepmunka”:

1 2 3 4 5

- előadásmód, követhetőség:

1 2 3 4 5

4. Segítik-e tanulmányaiban elegendő és megfelelő színvonalú szakirodalom ajánlásával?
(1 = igen kevésbé segítenek, 5 = nagyon jól segítenek)
1 2 3 4 5
5. Hogyan jut hozzá a kötelező és ajánlott szakirodalomhoz? Kérjük, számokkal jelölje a gyakoriságot! (0: így még sosem; 1: legkevésbé így jutok hozzá; 3: leginkább így)
az intézmény könyvtárában más könyvtárban megveszem
interneten a tanár közvetlen segítségével más módon
6. A szakon folytatott eddigi tanulmányai alatt járt-e már levéltárban?
a) tanulási
b) kutatási céllal?
7. Kapott-e segítséget oktatóitól a levéltár használatának elsajátításához?
8. A kollokviumi számonkérés kb. hány százalékban történik
c) teszt kitöltésével%
d) egyéb írásbeli feladat teljesítésével%
e) szóbeli vizsga formájában%
f) kombinált formában%
9. Mely ismeretterülete(ke)n tartja a legerősebbnek e szak képzését?
10. Milyen súllyal szerepelnek az oktatásban a történelem egyes korszakain belül az alábbi részdiszciplínák? (Válaszait jelölje x-szel.)

		Pol. tört.	Gazd. tört.	Társ. tört.	Műv. tört.	Segéd tud.-k.	Egyete- mes tört.	Magyar tört.
HANGSÚ- LYOSAN OKTA- TOTTAK	Ókor 476-ig							
	Középkor 476-1492							
	Kora újkor 1492-1789							
	Újkor 1789-1918							
	Modernkor 1918-tól							

		Pol. tört.	Gazd. tört.	Társ. tört.	Műv. tört.	Segéd tud.-k.	Egyetemes tört.	Magyar tört.
KEVÉSBÉ	Ókor							
	Középkor							
HANGSÚ- LYOSAN	Kora újkor							
	Újkor							
	Modernkor							

11. Megítélése szerint mely képességeit fejlesztették eddig leginkább a szakon folytatott tanulmányai?

gondolkodásmód lexikális tudás tanulási képesség
a megszerzett tudás felhasználása egyéb:

12. Összességében mi a véleménye a szakon kapott eddigi képzésről?

13. Mi az, amin Ön szerint változtatni kellene az itteni történelem szak képzésében?

14. A diploma megszerzése után milyen állásban kíván elhelyezkedni?

Köszönjük válaszait!

4. melléklet

A történelem szak szempontjából művelődéstörténetnek számító tárgyak oktatása

A részletes táblázatot lásd az Útmutató az önértékelések elkészítéséhez című anyagban!

Útmutató az önértékelések elkészítéséhez - Pszichológia

Pszichológia szakok párhuzamos vizsgálata

A pszichológia alapképzési szakok párhuzamos vizsgálatának **célja** egyrészt az adott szakok **akkreditációja**, másrészt a minőségük megőrzése és javítása érdekében végzett részletes, összehasonlító elemeket is tartalmazó **értékelés**, s a széles **társadalmi nyilvánosság tájékoztatása** a vizsgált képzések minőségéről. Az így kapott akkreditáció hatálya 8 év, ami azt jelenti, hogy, amennyiben a szakot oktató intézmény következő intézményi akkreditációs vizsgálatára a párhuzamos szakértékeléseket lezáró MAB határozat keltétől számított 8 éven belül kerül sor, akkor azon eljárás keretében a most akkreditált szakot nem kell újra részletesen vizsgálni. A párhuzamos értékelés utáni **következő intézményi akkreditációs** vizsgálatkor (második intézményi akkreditációs kör) az adott pszichológia szak **térjen ki** a párhuzamos értékelés során feltárt hiányosságokra. *(A 2003/04 tanévben párhuzamos értékelésre kerülő képzéseknek a jelen önértékelésen túl nem kell éves jelentést benyújtaniuk a MAB számára!)*

A párhuzamos szakakkreditációs vizsgálat tehát **kettős fókuszú**:

- a.) a képesítési követelményeknek és a MAB akkreditációs követelményrendszerének való megfelelés **vizsgálata (akkreditációs hangsúly**, a megítélés alapja az önértékelés **(I.), II.-III. fejezete**),
 - b.) az oktatási-tanulási folyamat és eredményeinek (kompetenciák) vizsgálata **(értékelési-tanácsadási, minőségjavítási hangsúly**, az értékelés alapja az önértékelés **(I.), IV.-VIII. fejezete**).
1. Az önértékelést **szakonként** (képzési szintenként) kell elkészíteni.
 2. A szakon belüli **képzési formákról** (tagozatokról) egy **rövid összefoglalást** kell összeállítani, a képesítési és az akkreditációs követelményeknek való megfelelést, és a nappali tagozatos képzéshez képesti **eltéréseket** bemutatva (a szak önértékeléséhez csatolva). A nem nappali tagozatokról való konkrét adatkérést az illető táblázatnál külön jelezzük.
 3. A párhuzamos vizsgálatra kiválasztott **szakirányú továbbképzési szakokról** szintén csak egy tömör összefoglalót kérünk, melynek összeállításához a jelen útmutatóban szereplő kérdések és szempontok felhasználhatók.

4. A **doktori iskolák** önértékeléséhez külön útmutatót adunk közre.
5. Kérjük, hogy a nyitott kérdésekre lehetőleg **rövid, lényegre törő válaszokat** adjanak.

\ \ \

A szak önértékelésének egyes **fejezetei**, azok szerkezete és tartalma a következő:

I. Adatok a szakról

(Kérjük, hogy a feleletválasztós kérdésekre adott választ **félkövér + aláhúzással** jelöljék.)

1. Intézmény:
2. Kar:
3. A szak megnevezése:
4. Képzési szint: Egyetemi Főiskolai
5. Képzési forma és idő: Nappalifélév Estifélév
 Levelezőfélév Távoktatásfélév
6. Szakfelelős adatai
 név:
 beosztás:
 tudományos fokozat:
 munkaviszony típusa: a) teljes munkaidőben foglalkoztatott
 b) részmunkaidőben foglalkoztatott
 c) megbízási szerződéses
 d) egyéb
7. A szakfelelősi funkció betöltésének szempontjai:
 (Kérjük, mutassák be, hogyan, milyen szempontok alapján jelölik ki a szakfelelőst.)
 Ki dönt a szakfelelős megbízásáról:

8. A szak helye a kar/intézmény szervezetében (szervezeti ábra [organogram])
9. A szak szervezete, feladatok és hatáskörök feltüntetésével (organogram, szervezeti egységek, felelősök).
10. A szak oktatóinak adatai – beosztás és életkor

Beosztás	Oktatók száma	Oktatók száma születési év szerint					Összes oktatóból teljes munkaidőben foglalkoztatott (fő)
		1943 és előtte	1944-53	1954-63	1964-73	1974 és utána	
egyetemi tanár							
főiskolai tanár							
egyetemi docens							
főiskolai docens							
egy. adjunktus							
főisk. adjunktus							
egy. tanársegéd							
főisk. tanársegéd							
kutató							
doktorandusz							
egyéb							
Összesen							

Szöveges észrevételek a fentiekhez (ha vannak):

11. A szak oktatóinak adatai – beosztás és minősítettség

Beosztás	Személyek száma	Legmagasabb fokozata/címe ⁷ (személyek száma)				
		dr. univ	PhD	kandid.	MTA dr.	MTA tag
egyetemi tanár						
főiskolai tanár						
egyetemi docens						
főiskolai docens						
egy. adjunktus						
főiskolai adjunktus						
egyetemi tanársegéd						
főiskolai tanársegéd						
kutató						
doktorandusz						
egyéb						
Összesen						

Szöveges észrevételek a fentiekhez (ha vannak):

12. A szak tevékenységét segítő nem oktatói besorolású személyzet

Megnevezés, típus (adminisztratív, informatika, stb.)	Személyek száma	Ebből teljes munkaidőben foglalkoztatott

⁷ Egy személy csak egyszer szerepeljen (a legmagasabb fokozata/címe oszlopában).

Szöveges észrevételek a fentiekhez (ha vannak):

II. A képesítési követelményeknek való megfelelés

Kérjük, mutassák be, hogy a szakon folyó képzés megfelel a képesítési követelményeknek. Számoljanak be specifikus képzési céljaikról is, ha vannak ilyenek. (Lásd a *Módszertani összefoglaló* I.1. pontját.)

(Terjedelem: max. 2-3 oldal!)

III. A MAB szakakkreditációs minimum követelményeinek való megfelelés

A minimum követelményeknek való megfelelés a szak legutóbbi ilyen szerkezetű **éves jelentése** alapján vizsgálható. Kérjük, hogy ebben a fejezetben a fenti jelentéshez képest **azóta történt változásokat** mutassák be (az éves jelentés szerkezetét követve).

Kérjük továbbá, hogy amennyiben a **kutatásra** és az **infrastruktúrára** vonatkozóan nem szerepeltek az éves jelentésben az alábbi adatok, ezeket most adják meg:

1. A karon a szak tudományágában működő tudományos műhelyek⁸ illetve kutatási területek:

Megnevezés	Országosan ismert I/N	Nemzetközileg ismert I/N

Az országos/nemzetközi ismertséget kérjük, szövegesen indokolják:

2. A vezető oktatók (egyetemi/főiskolai tanár, docens) publikációs jegyzékéből oktatónként az elmúlt három év maximum öt legfontosabb publikációja:
3. Az elmúlt három évben a szakot (oktatóit) érintő maximum 10 legfontosabb elnyert kutatási pályázat⁹:

⁸ "Konkrét kutatási / fejlesztési / alkotói témakörben szakmailag elismert teljesítményt felmutató munkatársi kör." (MAB követelményrendszer)

A pályázat típusa és a nyertes pályázat azonosítója	Részvevő személyek a szak oktatói közül	Év (-tól-ig)

4. Az elmúlt 5 évben a szak oktatói által elnyert tudományos díjak¹⁰:

Név	Díj	Év	2003/04-ben is a szak oktatója I/N

5. Doktori képzésben résztvevő oktatók

Tanév	Személyek száma		Összesből teljes munkaidőben foglalkoztatott
	csak előadó	tutor (is)	
2000/01			
2001/02			
2002/03			
2003/04			

6. Kérjük, mutassák be a **2003/04-es tanévre** a szak rendelkezésére álló infrastruktúrát. Ha a szükségesnek tartják, jelezzék a korábbi évekhez képesti változásokat is.

(„A MAB akkreditációs követelményrendszere” c. anyag szerint, a szakakkreditációra vonatkozóan. Lásd honlapunkon www.mab.hu, a Szabályok menüpontban.)

(Terjedelem: max. 2-3 oldal!)

Fontos! Amennyiben a szak a 2002. évi éves jelentését nem küldte be a MAB-nak, úgy kérjük, hogy ebben a fejezetben a teljes éves jelentés szerinti adatokat és információkat közöljék, a 2003. október 15-i állapotnak megfelelően. (A kutatásra és az infrastruktúrára vonatkozóan a fentiek szerint.)

⁹ Nem minimum követelmény.

¹⁰ Nem minimum követelmény.

(„A 2002. évi éves jelentés tartalmi és formai ajánlásai” c. dokumentumnak megfelelően, elérhető honlapunkon: www.mab.hu, a Szabályok menüpontban.)

IV. A szak hallgatói

1. Jelentkezési és felvételi adatok (**nappali** tagozat)

Tanév	Jelentkezők száma		Felvételi keret (Tervezett felvétel)	Felvettek száma		Felvételi ponthatár (áll./önkölts.)	Diplomát szerzettek száma
	összesen	1. helyen		állami	önkölts.		
2000/01							
2001/02							
2002/03							
2003/04							

Szöveges észrevételek a fentiekhez (ha vannak):

2. Jelentkezési és felvételi adatok (**nem nappali** tagozatok együtt)

Tanév	Jelentkezők száma	Felvételi keret (Tervezett felvétel)	Felvettek száma		Felvételi ponthatár (áll./önkts.)	Diplomát szerzettek száma
			állami	önkölts.		
2000/01						
2001/02						
2002/03						
2003/04						

Szöveges észrevételek a fentiekhez (ha vannak):

3. Hallgatói teljesítmény és lemorzsolódás (csak **nappali** tagozat!)

a) tábla

Tanév 1. félév	Beiratkozott hallgatók száma					
	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.	V. évf.	Összesen
2000/01						
2001/02						
2002/03						
2003/04						

b) tábla

Tanév	Év végi vizsgáit letette (fő – adott tanév 1. félévére beiratkozottak %-ában)									
	I. évf.		II. évf.		III. évf.		IV. évf.		V. évf.	
	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%
2000/01										
2001/02										
2002/03										

Szöveges észrevételek a fentiekhez (ha vannak):

4. Államilag elismert nyelvvizsgálóval rendelkezők száma

Tanév	Nappalira felvettek közül a felvételtör (fő – %)	Az adott tanévben nyelvvizsgát szerzett hallgatók száma (fő – összlétszám %)
2000/01		
2001/02		
2002/03		
2003/04		

Szöveges észrevételek a fentiekhez (ha vannak):

V. Az oktatási folyamat és eredményei

Ebben a fejezetben először a vizsgálat módszertani összefoglalójának I.3. pontjában felsorolt **kompetenciák fejlesztésének** bemutatását kérjük. A bemutatást a következő szerkezetben javasoljuk (rövid, lényegre törő válaszokkal):

1. Milyen kompetenciák megszerzését tartja fontosnak a szak? Miért?
2. Hogyan biztosítják ezek fejlesztését?
3. Hogyan vizsgálják a fejlesztés eredményességét?

A **képzési folyamat** elemzésének részletes szempontjait a *Módszertani összefoglaló I.2. pontja* taglalja. Az önértékelés elkészítésekor ezeket vegyék figyelembe. Kérjük, hogy válaszoljanak a következő kérdésekre is:

4. Oktatják-e a szakon az **önálló kutatáshoz** szükséges ismereteket? (Tudományelmélet, kutatómódszertan, könyvtárhasználat, cédulázás, stb.)
Ha igen, mit, mikor, milyen mélységben?
5. Milyen módon, formában, mélységben oktatnak **számítógépes ismereteket**?
A hallgatók számítógéphez és internethez való hozzáférési lehetőségei.
6. Használják-e a **számítógépek** nyújtotta lehetőségeket az **oktatás-tanulás segítésére** rendszeres, szervezett formában?
7. Tanárképes szak esetén: a hallgatók **tanítási gyakorlatainak** lehetősége, gyakorló hely(ek) felsorolása.
8. Tájékozódás a **társterületek** felé, áthallgatások lehetősége.
9. A **szakdolgozati témaválasztás** gyakorlata
 - a) Becslésük szerint a szakdolgozati témákat milyen arányban kezdeményezik az
oktatók:%
hallgatók:%
egyéb:% (pl. külső személy, szervezet)
 - b) A vezető oktatók (tanár, docens) hány szakdolgozat elkészítését irányították?

Oktató neve	2000/01	2001/02	2002/03

- c) Milyen arányban választanak témát pszichológia egyes területeiről?
10. Kérjük, számoljanak be röviden a **záróvizsga bizottságok** munkájáról, tapasztalataikról, s ezek visszacsatolásáról az oktatási folyamatba.
11. **Hallgatói szolgáltatások**
 - a) Milyen hallgatói szolgáltatásokat biztosít a szak?
 - b) Milyen hallgatói szolgáltatások állnak kari/intézményi szinten a hallgatók rendelkezésére?

12. Végzett hallgatók pályakövetése

Figyelemmel kíséri-e a szak végzett hallgatónak elhelyezkedését, további pályáját? Ha igen, hogyan?

VI. (C)SWOT analízis

Kérjük, mutassák be a szak működésének

- a) külső korlátait,
- b) erősségeit,
- c) gyengéit,
- d) fejlesztési, előrelépési lehetőségeit,
- e) veszélyeztető tényezőit.

Kérjük, hogy a leírás-bemutatás mellett többségben legyenek az **értékelő-elemző megállapítások**. Az elemzés összesen ne haladja meg a 3-4 oldalnyi terjedelmet.

VII. Minőségbiztosítás, minőségfejlesztés

1. Folyik-e a szakon belső, rendszeres, szervezett minőségbiztosítási tevékenység? Ha igen, miben áll, mik a céljai, s a legfontosabb elemei?
2. Ki(k) a szak minőségbiztosítási felelőse(i)? (Név, beosztás/munkakör)
3. Hogyan biztosítja és fejleszti a szak saját minőségét a
 - a) bemenet szintjén
oktatók:
hallgatók:
eszköz- és infrastrukturális ellátottság:
 - b) az oktatási-tanulási folyamatban
oktatók:
hallgatók:
eszköz- és infrastrukturális ellátottság:
 - c) az oktatás-tanulás kimeneteit illetően:

4. A felhasználói szempontok érvényesülése a képzésben
Kérjük, ezt a kérdéskört a **Módszertani összefoglaló I.4. pontja** szerint tárgyalják.
5. Kérjük, mutassák be röviden tananyagfejlesztési tevékenységüket. (Motiváció, rendszeresség, hallgatói érdeklődés, szakterületi fejlemények, oktatói érdekek és (ön)célok, felhasználói elvárások.)
6. Kérjük, mutassák be az elmúlt 4-5 év minőségfejlesztési tevékenységének eredményeit.
7. Hogyan ellenőrzik céljaik megvalósulását? Történtek-e, történnek-e korrekciók a célok elérésének veszélyeztetettsége vagy meghiúsulása esetén?
8. Egyéb megjegyzések (pl. külső értékelések, minőségi vizsgálatok).

VIII. Kapcsolatok

Kérjük, mutassák be röviden (max. 1-2 oldalban) hazai és külföldi kapcsolataikat, más szakokkal, személyekkel, intézményekkel, szervezetekkel folytatott együttműködéseiket.

IX. Eddigi akkreditációs tapasztalatok

Kérjük, számoljanak be eddigi – pozitív és negatív – akkreditációs tapasztalataikról.

Kérjük, ne feledjék el csatolni a nappali tagozaton kívüli további képzési formákról készített összefoglaló(ka)t!

Köszönjük szépen munkájukat!

Függelék

Kiválósági kritériumok

Kérjük, jelezzék és indokolják, ha megítélésük szerint megfelelnek a következő kiválósági kritériumok valamelyikének. **(A fejezet kitöltése opcionális, csak a kiválósági címre pályázó képzések töltsék ki!)**

1. A tanórák legalább 70%-át teljes munkaidőben foglalkoztatott, helyben élő oktatók tartják.
2. Minősítettek magas aránya az összes teljes munkaidőben foglalkoztatott oktató között.
3. Jelentős tudományos teljesítmény, sok helyi kutatási program (egyetemi szintű szak esetében).
4. A tudományág eredményeinek gyors követése és beépítése az oktatásba (főiskolai szintű szak esetében).
5. Idegen nyelvű anyagok használata a képzésben.
6. Szervezett külföldi képzések, tanulmányutak a hallgatók számára.
7. Kiemelkedő OTDK eredmények (1-3. helyezések).
8. Vendégoktatók (külföldiek is) rendszeres meghívása.
9. Saját oktatók vendégszereplései, előadásai külföldön.
10. Vendéghallgatók részvétele a képzésben.
11. Tudományos rendezvények, konferenciák szervezése.
12. A képzőhely gondozta kiadványok, folyóirat- és/vagy könyvkiadás.
13. Eredményesen működő belső minőségbiztosítási rendszer (részletesen bemutatandó a VII. fejezetben).
14. Egyéb tényezők, az adott képzés specifikumainak megfelelően (pl. kiemelkedő oktatási-kutatási tevékenység egy-egy szűkebb szakterületen).

Útmutató az önértékelések elkészítéséhez - Történelem

Történelem szakok párhuzamos vizsgálata

A történelem alapképzési szakok párhuzamos vizsgálatának **célja** egyrészt az adott szakok **akkreditációja**, másrészt a minőségük megőrzése és javítása érdekében végzett részletes, összehasonlító elemeket is tartalmazó **értékelés**, s a széles **társadalmi nyilvánosság tájékoztatása** a vizsgált képzések minőségéről. Az így kapott akkreditáció hatálya 8 év, ami azt jelenti, hogy, amennyiben a szakot oktató intézmény következő intézményi akkreditációs vizsgálatára a párhuzamos szakértékeléseket lezáró MAB határozat keltétől számított 8 éven belül kerül sor, akkor azon eljárás keretében a most akkreditált szakot nem kell újra részletesen vizsgálni. A párhuzamos értékelés utáni **következő intézményi akkreditációs** vizsgálatkor (második intézményi akkreditációs kör) az adott történelem szak **térjen ki** a párhuzamos értékelés során feltárt hiányosságokra. *(A 2003/04 tanévben párhuzamos értékelésre kerülő képzéseknek a jelen önértékelésen túl nem kell éves jelentést benyújtaniuk a MAB számára!)*

A párhuzamos szakakkreditációs vizsgálat tehát **kettős fókuszú**:

- a) a képesítési követelményeknek és a MAB akkreditációs követelményrendszerének való megfelelés **vizsgálata (akkreditációs hangsúly**, a megítélés alapja az önértékelés **(I.), II.-III. fejezete**),
- b) az oktatási-tanulási folyamat és eredményeinek (kompetenciák) vizsgálata **(értékelési-tanácsadási, minőségjavítási hangsúly**, az értékelés alapja az önértékelés **(I.), IV.-VIII. fejezete**).

1. Az önértékelést **szakonként** (képzési szintenként) kell elkészíteni.
2. A szakon belüli **képzési formákról** (tagozatokról) egy **rövid összefoglalást** kell összeállítani, a képesítési és az akkreditációs követelményeknek való megfelelést, és a nappali tagozatos képzéshez képesti **eltéréseket** bemutatva (a szak önértékeléséhez csatolva). A nem nappali tagozatokról való konkrét adatkérést az illető táblázatnál külön jelezzük.
3. A párhuzamos vizsgálatra kiválasztott **szakirányú továbbképzési szakokról** szintén csak egy tömör összefoglalót kérünk, melynek összeállításához a jelen útmutatóban szereplő kérdések és szempontok felhasználhatók.

4. A **doktori iskolák** önértékeléséhez külön útmutatót adunk közre.
5. Kérjük, hogy a nyitott kérdésekre lehetőleg **rövid, lényegretörő válaszokat** adjanak.

\ \ \

A szak önértékelésének egyes **fejezetei**, azok szerkezete és tartalma a következő:

I. Adatok a szakról

(Kérjük, hogy a feleletválasztós kérdésekre adott választ **félkövér + aláhúzással** jelöljék.)

1. Intézmény:
2. Kar:
3. A szak megnevezése:
4. Képzési szint: Egyetemi Főiskolai
5. Képzési forma és idő: Nappalifélév Estifélév
 Levelezőfélév Távoktatás.....félév
6. Szakfelelős adatai
 név:
 beosztás:
 tudományos fokozat:
 munkaviszony típusa: a) teljes munkaidőben foglalkoztatott
 b) részmunkaidőben foglalkoztatott
 c) megbízási szerződéses
 d) egyéb
7. A szakfelelősi funkció betöltésének szempontjai:
(Kérjük, mutassák be, hogyan, milyen szempontok alapján jelölik ki a szakfelelőst.)

Ki dönt a szakfelelős megbízásáról:

8. A szak helye a kar/intézmény szervezetében (szervezeti ábra [organogram])
9. A szak szervezete, feladatok és hatáskörök feltüntetésével (organogram, szervezeti egységek, felelősök).
10. A szak oktatóinak adatai – beosztás és életkor

Beosztás	Oktatók száma	Oktatók száma születési év szerint					Összes oktatóból teljes munkaidőben foglalkoztatott (fő)
		1943 és előtte	1944-53	1954-63	1964-73	1974 és utána	
egyetemi tanár							
főiskolai tanár							
egyetemi docens							
főiskolai docens							
egy. adjunktus							
főisk. adjunktus							
egy. tanársegéd							
főisk. tanársegéd							
kutató							
doktorandusz							
egyéb							
Összesen							

Szöveges észrevételek a fentiekhez (ha vannak):

11. A szak oktatóinak adatai – beosztás és minősítettség

Beosztás	Személyek száma	Legmagasabb fokozata/címe ¹¹ (személyek száma)				
		dr. univ	PhD	kandid.	MTA dr.	MTA tag
egyetemi tanár						
főiskolai tanár						
egyetemi docens						
főiskolai docens						
egy. adjunktus						
főiskolai adjunktus						
egyetemi tanársegéd						
főiskolai tanársegéd						
kutató						
doktorandusz						
egyéb						
Összesen						

Szöveges észrevételek a fentiekhez (ha vannak):

12. A szak tevékenységét segítő nem oktatói besorolású személyzet

Megnevezés, típus (adminisztratív, informatika, stb.)	Személyek száma	Ebből teljes munkaidőben foglalkoztatott

Szöveges észrevételek a fentiekhez (ha vannak):

¹¹ Egy személy csak egyszer szerepeljen (a legmagasabb fokozata/címe oszlopában).

II. A képesítési követelményeknek való megfelelés

Kérjük, mutassák be, hogy a szakon folyó képzés megfelel a képesítési követelményeknek. Számoljanak be specifikus képzési céljaikról is, ha vannak ilyenek.

(Terjedelem: max. 2-3 oldal!)

III. A MAB szakakkreditációs minimum követelményeinek való megfelelés

A minimum követelményeknek való megfelelés a szak legutóbbi ilyen szerkezetű **éves jelentése** alapján vizsgálható. Kérjük, hogy ebben a fejezetben a fenti jelentéshez képest **azóta történt változásokat** mutassák be (az éves jelentés szerkezetét követve).

Szakspecifikus akkreditációs minimum követelmény: legalább 1 forrásnyelv tanrend szerinti oktatása.

Nyelv: Hány félévben oktatják:félév

Kérjük továbbá, hogy amennyiben a **kutatásra** és az **infrastruktúrára** vonatkozóan nem szerepeltek az éves jelentésben az alábbi adatok, ezeket most adják meg:

1. A karon a szak tudományágában működő tudományos műhelyek¹² illetve kutatási területek:

Megnevezés	Országosan ismert I/N	Nemzetközileg ismert I/N

Az országos/nemzetközi ismertséget kérjük, szövegesen indokolják:

2. A vezető oktatók (egyetemi/főiskolai tanár, docens) publikációs jegyzékéből oktatónként az elmúlt három év maximum öt legfontosabb publikációja:

¹² "Konkrét kutatási / fejlesztési / alkotói témakörben szakmailag elismert teljesítményt felmutató munkatársi kör." (MAB követelményrendszer)

3. Az elmúlt három évben a szakot (oktatóit) érintő maximum 10 legfontosabb elnyert kutatási pályázat¹³:

A pályázat típusa és a nyertes pályázat azonosítója	Résztevő személyek a szak oktatói közül	Év (-tól-ig)

4. Az elmúlt 5 évben a szak oktatói által elnyert tudományos díjak¹⁴:

Név	Díj	Év	2003/04-ben is a szak oktatója I/N

5. Doktori képzésben résztvevő oktatók

Tanév	Személyek száma		Összesből teljes munkaidőben foglalkoztatott
	csak előadó	tutor (is)	
2000/01			
2001/02			
2002/03			
2003/04			

6. Kérjük, mutassák be a **2003/04-es tanévre** a szak rendelkezésére álló infrastruktúrát. Ha a szükségesnek tartják, jelezzék a korábbi évekhez képesti változásokat is.

(„A MAB akkreditációs követelményrendszere” c. anyag szerint, a szakakkreditációra vonatkozóan. Lásd honlapunkon www.mab.hu, a Szabályok menüpontban.)

(Terjedelem: max. 2-3 oldal!)

¹³ Nem minimum követelmény.

¹⁴ Nem minimum követelmény.

Fontos! Amennyiben a szak a 2002. évi éves jelentését nem küldte be a MAB-nak, úgy kérjük, hogy ebben a fejezetben a teljes éves jelentés szerinti adatokat és információkat közöljék, a 2003. október 15-i állapotnak megfelelően. (A kutatásra és az infrastruktúrára vonatkozóan a fentiek szerint.)

(„A 2002. évi éves jelentés tartalmi és formai ajánlásai” c. dokumentumnak megfelelően, elérhető honlapunkon: www.mab.hu, a Szabályok menüpontban.)

IV. A szak hallgatói

1. Jelentkezési és felvételi adatok (**nappali** tagozat)

Tanév	Jelentkezők száma		Felvételi keret (Tervezett felvétel)	Felvettek száma		Felvételi ponthatár (áll./önkölts.)	Diplomát szerzettek száma
	összesen	1. helyen		állami	önkölts.		
2000/01							
2001/02							
2002/03							
2003/04							

Szöveges észrevételek a fentiekhez (ha vannak):

2. Jelentkezési és felvételi adatok (**nem nappali** tagozatok együtt)

Tanév	Jelentkezők száma	Felvételi keret (Tervezett felvétel)	Felvettek száma		Felvételi ponthatár (áll./önkts.)	Diplomát szerzettek száma
			állami	önkölts.		
2000/01						
2001/02						
2002/03						
2003/04						

Szöveges észrevételek a fentiekhez (ha vannak):

3. Hallgatói teljesítmény és lemorzsolódás (csak **nappali** tagozat!)

a) tábla

Tanév 1. félév	Beiratkozott hallgatók száma					
	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.	V. évf.	Összesen
2000/01						
2001/02						
2002/03						
2003/04						

b) tábla

Tanév	Év végi vizsgáit letette (fő – adott tanév 1. félévére beiratkozottak %-ában)									
	I. évf.		II. évf.		III. évf.		IV. évf.		V. évf.	
	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%
2000/01										
2001/02										
2002/03										

Szöveges észrevételek a fentiekhez (ha vannak):

4. Államilag elismert nyelvvizsgálóval rendelkezők száma

Tanév	Nappalira felvettek közül a felvételtör (fő – %)	Az adott tanévben nyelvvizsgát szerzett hallgatók száma (fő – összlétszám %)
2000/01		
2001/02		
2002/03		
2003/04		

V. Az oktatási folyamat és eredményei

Ebben a fejezetben először a vizsgálat módszertani összefoglalójának II. fejezetében felsorolt **kompetenciák fejlesztésének** bemutatását kérjük. Az *Összefoglaló* kompetencia listája egy lehetséges lista, egy adott megközelítést

tükröz, melytől az egyes szakok természetesen eltérhetnek. Kérjük azonban, hogy választásaikat indokolják. A kompetenciák fejlesztésének bemutatását a következő szerkezetben javasoljuk (rövid, lényegre törő válaszokkal):

1. Milyen kompetenciák megszerzését tartja fontosnak a szak? Miért?
2. Hogyan biztosítják ezek fejlesztését?
3. Hogyan vizsgálják a fejlesztés eredményességét?

További szempontok a szak értékeléséhez:

4. Vannak-e, s ha igen, melyek a szak oktatásában a tematikus hangsúlyok?
5. Oktatnak-e a szakon **forráselemzést**? (Ha igen, részletezzék, melyik korszakra vonatkozóan.)
6. Biztosítják-e a szakon az eredeti **forrásolvasás** lehetőségét? (Ha igen, mikor, hogyan?)
7. Milyen mélységben oktatnak a szakon **művelődéstörténetet**? (Lásd a melléklet táblázatát.)
8. Oktatják-e a szakon az **önálló kutatáshoz** szükséges ismereteket? (Tudományelmélet, kutatómódszertan, könyvtárhasználat, cédulázás, stb.)
Ha igen, mit, mikor, milyen mélységben?
9. Milyen módon, formában, mélységben oktatnak **számítógépes ismereteket**?
A hallgatók számítógéphez és internethez való hozzáférési lehetőségei.
10. Használják-e a **számítógépek** nyújtotta lehetőségeket az **oktatás-tanulás segítésére** rendszeres, szervezett formában?
11. Tanárképes szak esetén: a hallgatók **tanítási gyakorlatainak** lehetősége, gyakorló hely(ek) felsorolása.
12. Tájékozódás a **társterületek** felé, áthallgatások lehetősége.

13. A szakdolgozati témaválasztás gyakorlata

- a) Becslésük szerint a szakdolgozati témákat milyen arányban kezdeményezik az
 oktatók:%
 hallgatók:%
 egyéb:% (pl. külső személy, szervezet)

- b) A vezető oktatók (tanár, docens) hány szakdolgozat elkészítését irányították?

Oktató neve	2000/01	2001/02	2002/03

- c) Mely területekhez illetve/és történelmi korszakokhoz tartoznak a szakon a leggyakoribb szakdolgozati témák?

14. Kérjük, számoljanak be röviden a záróvizsga bizottságok munkájáról, tapasztalataikról, s ezek visszacsatolásáról az oktatási folyamatba.

15. **Hallgatói szolgáltatások**

- a) Milyen hallgatói szolgáltatásokat biztosít a szak?
 b) Milyen hallgatói szolgáltatások állnak kari/intézményi szinten a hallgatók rendelkezésére?

16. **Végzett hallgatók pályakövetése**

Figyelemmel kíséri-e a szak végzett hallgatóinak elhelyezkedését, további pályáját? Ha igen, hogyan?

VI. (C)SWOT analízis

Kérjük, mutassák be a szak működésének

- a) külső korlátait,
- b) erősségeit,
- c) gyengéit,
- d) fejlesztési, előrelépési lehetőségeit,
- e) veszélyeztető tényezőit.

Kérjük, hogy a leírás-bemutató mellett többségben legyenek az **értékelő-elemző megállapítások**. Az elemzés összesen ne haladja meg a 3-4 oldalnyi terjedelmet.

VII. Minőségbiztosítás, minőségfejlesztés

1. Folyik-e a szakon belső, rendszeres, szervezett minőségbiztosítási tevékenység? Ha igen, miben áll, mik a céljai, s a legfontosabb elemei?
2. Ki(k) a szak minőségbiztosítási felelőse(i)? (Név, beosztás/munkakör)
3. Hogyan biztosítja és fejleszti a szak saját minőségét a
 - a) bemenet szintjén
oktatók:
hallgatók:
eszköz- és infrastrukturális ellátottság:
 - b) az oktatási-tanulási folyamatban
oktatók:
hallgatók:
eszköz- és infrastrukturális ellátottság:
 - c) az oktatás-tanulás kimeneteit illetően:
4. Végez-e a szak saját működésére vonatkozó megkérdezéseket a következők körében? (Ha igen, válaszaikat részletezzék.)
 - a) oktatók
 - b) hallgatók
 - c) segédszemélyzet
 - d) végzett hallgatók
 - e) felhasználók
 - f) egyéb:

5. Mi történik a megkérdezések eredményeivel, hogyan hasznosítják azokat? (Ha szükséges, típusonként részletezve.)
6. Kérjük, mutassák be röviden tananyagfejlesztési tevékenységüket. (Motiváció, rendszeresség, hallgatói érdeklődés, szakterületi fejlemények, oktatói érdekek és (ön)célok, felhasználói elvárások.)
7. Kérjük, mutassák be az elmúlt 4-5 év minőségfejlesztési tevékenységének eredményeit.
8. Hogyan ellenőrzik céljaik megvalósulását? Történtek-e, történnek-e korrekciók a célok elérésének veszélyeztetettsége vagy megghiúsulása esetén?
9. Egyéb megjegyzések (pl. külső értékelések, minőségi vizsgálatok).

VIII. Kapcsolatok

Kérjük, mutassák be röviden (max. 1-2 oldalban) hazai és külföldi kapcsolataikat, más szakokkal, személyekkel, intézményekkel, szervezetekkel folytatott együttműködéseiket.

IX. Eddigi akkreditációs tapasztalatok

Kérjük, számoljanak be eddigi – pozitív és negatív – akkreditációs tapasztalataikról.

Kérjük, ne feledjék el csatolni a nappali tagozaton kívüli további képzési formákról készített összefoglaló(ka)t!

Köszönjük szépen munkájukat!

Függelék

Kiválósági kritériumok

Kérjük, jelezzék és indokolják, ha megítélésük szerint megfelelnek a következő kiválósági kritériumok valamelyikének. **(A fejezet kitöltése választható, csak a kiválósági címre pályázó képzések töltsék ki!)**

1. A tanórák legalább 70%-át teljes munkaidőben foglalkoztatott, helyben élő oktatók tartják.
2. Minősítettek magas aránya az összes teljes munkaidőben foglalkoztatott oktató között.
3. Két (vagy több) forrásnyelv elsajátíttatása.
4. Regionális szerep, nem világnyelvek oktatása.
5. Keleti képzés az ókortörténetben.
6. Szervezett külföldi képzések, tanulmányutak a hallgatók számára.
7. Kiemelkedő OTDK eredmények (1-3. helyezések).
8. Vendégoktatók rendszeres meghívása.
9. Saját oktatók vendégszereplései, előadásai külföldön.
10. Vendéghallgatók részvétele a képzésben.
11. Idegen nyelvű kurzus(ok) tartása.
12. Jelentős tudományos teljesítmény (egyetemi szintű szak esetében).
13. A tudományág eredményeinek gyors követése és beépítése az oktatásba (főiskolai szintű szak esetében).
14. Tudományos rendezvények, konferenciák szervezése.
15. Saját kiadványok, folyóirat- és/vagy könyvkiadás.
16. A szak minőségének figyelése, rendszeres minőségjavító intézkedések, eredményesen működő belső minőségbiztosítási rendszer (részletesen bemutatandó a VII. fejezetben).
17. 1990 után fokozatot/címet szerzett oktatók száma.
(A legmagasabb megszerzett fokozat/cím szerint.)

Minősítés típusa	személyek száma
dr. univ	
PhD	
kandidátusi fokozat	
MTA doktori fokozat	
MTA doktora cím	
MTA lev. tagja	
MTA rendes tagja	
habilitáció	
egyéb, pl. külföldi minősítés (intézmény, ország megjelölésével, ha szükséges, külön táblában)	

18. Egyéb tényezők, az adott képzés specifikumainak megfelelően (pl. kiemelkedő oktatási-kutatási tevékenység egy-egy szűkebb szakterületen).

Melléklet

A történelem szak szempontjából művelődéstörténetnek számító tárgyak oktatása

Tantárgy	Korszak	Szakon belül oktatjuk Igen/Nem	Más szakon oktatják Igen/Nem	Történelem szakon kredit Igen/Nem	Más tárgy része Ha igen össz-óraszám?
1.1 Művészettörténet	Ókor				
	Középkor				
	Kora újkor				
	Újkor				
	Modern kor				
1.2 Zenetörténet	Ókor				
	Középkor				
	Kora újkor				
	Újkor				
	Modern kor				
Művelődési intézmények története (egyházak, iskolák, közgyűjtemények stb.)	Ókor				
	Középkor				
	Kora újkor				
	Újkor				
	Modern kor				

Könyvtörténet (könyv és sajtó, könyvkiadás, könyv- kereskedelem, olva- sás, a könyves világ gazdaságtörténete)	Ókor				
	Középkor				
	Kora újkor				
	Újkor				
	Modern kor				
Vallástörténet (egyetemes, a keresz- ténység története)	Ókor				
	Középkor				
	Kora újkor				
	Újkor				
	Modern kor				
Tudománytörténet (élettudományok, fizika, matematika, kémia, orvoslás, földtudományok stb.)	Ókor				
	Középkor				
	Kora újkor				
	Újkor				
	Modern kor				
1.3 Technikatörténet	Ókor				
	Középkor				
	Kora újkor				
	Újkor				
	Modern kor				
Szmiotika (szimbólumok története, stb.)	Ókor				
	Középkor				
	Kora újkor				
	Újkor				
	Modern kor				
Egyéb más, művelődéstörténet- nek ítélt tárgy:	Ókor				
	Középkor				
	Kora újkor				
	Újkor				
	Modern kor				

Önértékelési útmutató - Működő doktori iskolák akkreditációja

A MAB a **működő doktori iskolák** akkreditálását az általános akkreditációs eljárások részeként végzi el a szakokhoz kapcsolódóan az alábbiak keretében:

- szakok párhuzamos akkreditációja (2003/2004:történelem, pszichológia)
- intézményi akkreditáció.

A fenti akkreditációs eljárások mellett a doktori iskolák működését a MAB a jogszabályi előírásoknak megfelelően *folymatosan ellenőrzi* az akkreditáció során megismert szakértői véleményekben megfogalmazott kritikai észrevételekre tekintettel, különös figyelmet fordítva a javaslatok alapján végrehajtott korrekciókra.

Az akkreditáció az intézmény által megküldött, a doktori iskola működését *értékelő jelentésre* és a helyszíni látogatás tapasztalataira épül. A látogatások ütemezését és a látogatóbizottság tagjait a MAB a szokásos eljárásban hagyja jóvá.

AZ ÖNÉRTÉKELŐ JELENTÉS

A jelentés I. és II. fejezetének szempontjait a MAB *DI 681/1/2003* számú, az egyetem Doktori Tanácsa elnökének címzett, 2003. április 23-án kelt (másolatban az egyetem rektorának azonos iktatószámmal, 2003. május 5-i keltezéssel megküldött) levelének melléklete tartalmazza, melynek címe: *Szempontok a doktori iskolák információszoigáltatásához. Ajánlás a DI-k egységes honlapjaihoz.* (Ugyanezen dokumentum elérhető a MAB honlapján (www.mab.hu) a Tájékoztatók, űrlapok menüpont alatt.)

Az önértékelő jelentés fejezetei és tartalma:

....tanévre érvényes aktuális információk a doktori iskoláról

1. A doktori iskola azonosító adatai (1.1-1.5)
2. A doktori iskola vezetője
3. A belső és külső alapító tag oktatók adatai
4. A hallgatók adatai...tanévben
5. Témák (oktatási/képzési programok) a doktori iskolán belül
6. A doktori képzésben meghirdetett tantárgyak

7. Egyéb, az adatszolgáltatás évében meghirdetett előadások (külföldi meghívottak)
8. Tudományos rendezvények a doktori iskola szervezésében, társszervezésében
9. A doktori iskolába való felvétel feltételei (speciális)tanévre, a hallgatók kiválasztásának elvei
10. A doktori iskola működési szabályzata

Információk a doktori iskola eddigi működéséről

1. Hallgatók adatai a képzés kezdete óta
2. A hallgatók közleményei az adatszolgáltatást megelőző naptári évben
3. A hallgatók részvétele hazai és külföldi konferenciákon ...évben
4. A doktori iskola...évi munkájában részt vevő külföldi vendégtanárok
5. Külföldi részképzésen résztvevő hallgatókévben
6. Részképzésre fogadott hallgatók.....évben
7. A doktori iskola közreműködésével a korábbi években szervezett tudományos rendezvények.

A doktori iskola infrastrukturális feltételei

A doktori iskola minőségbiztosítási rendszere, tervezett intézkedések a minőségjavítás érdekében

Összefoglaló értékelés (C-SWOT analízis, a külső korlátok mellett, az erősségek, gyengeségek, lehetőségek és veszélyek bemutatása:)

Melléklet - ld. a *Szemponatok II. 1. pontjának mellékletét*

- A) A fokozatot szerzettek adatai a képzés kezdete óta (név, a disszertáció címe, a védés időpontja)
- B) Az abszolutóriumot szerzettek adatai a képzés kezdete óta (név, a záróvizsga időpontja)

Az I/4-9 és II. /1-7 pontokra, valamint a Melléklet adataira vonatkozóan multi-vagy interdiszciplináris doktori iskola akkreditációja esetén a doktori iskolában képviselt tudományágakra bontva is meg kell adni az információt.

Megjegyzés: A doktori iskolák helyzete és jövője (Készítette: Róna-Tas András a MAB doktori bizottságának elnöke) c. dokumentumban megtalálható elemzési szempontok mind az önértékeléshez mind az akkreditációhoz háttéranyagként szolgálnak. (Megtalálható a MAB honlapján: www.mab.hu)

A DOKTORI ISKOLA AKKREDITÁCIÓJÁNAK SZEMPONTJAI

(MAB állásfoglalás a doktori iskolák létesítéséről és működéséről c. dokumentum 3. sz., melléklete alapján.)

1. Az eddigi működés értékelése

- a. A doktori iskola céljai mennyire felelnek meg az elvárható célkitűzéseknek.
- b. A doktori iskola személyi háttere elegendő-e a kitűzött cél megvalósításához és milyen mértékben reális.
- c. A hallgatók oktatása a tudományos és oktatói utánpótlás szempontjából.
- d. A hallgatók oktatása a felhasználói (tágabb értelemben vett rövid és hosszú távú piaci) igények szempontjából.
- e. Az oktatók teljesítménye (különösen kiemelkedő, illetve elégtelen teljesítmények)
- f. A kutatási eredmények mérhető és mérlegelhető adatai nemzetközi összehasonlításban.
- g. Műhelyépítés az elitképzés és a kiválóság (pl. a hallgatók irányítása, tanácsadás) szempontjából.
- h. Az oktatás és kutatás szervezése, irányítása, különös tekintettel a hatékonyság (pl. az infrastruktúra kihasználása, információk eljuttatása), a nyilvánosság (pl. a védések meghívottjai) és a tudományetika (pl. összeférhetetlenség) szempontjaiból
- i. A doktori iskola felvételi eljárása mennyire kedvez a kiválók kiválasztására.
- j. Az oktatási és kutatási program, a tanulmányi és vizsgarend, a nemzetközi kapcsolatok milyen mértékben szolgálják a kitűzött célok teljesítését.
- k. A minőségbiztosítás milyen biztosítékokat tartalmaz a magas színvonal megvalósítására.
- l. A doktori iskola (működési) szabályzata mennyire szolgálja a hallgatók tudományos előrehaladásának céljait. Tartalmaz-e olyan elemeket, amelyek valamilyen szempontból problematikusak?

2. Esetleges javaslatok a minőség biztosítására, illetve gazdagítására.

3. Javaslat a doktori iskola akkreditálására és ennek rövid indokolása a fentiek alapján. Elutasító javaslat esetén ennek részletes indokolása a fentiek alapján.

Pszichológia szakok párhuzamos értékelése - Akkreditációs jelentés

2004/6/III/2/1. sz. MAB határozat

2004. július 02.

A Látogató Bizottság elnöke: *Czigler István intézetigazgató (MTA PTI)*

A Látogató Bizottság tagjai: *Császár Noémi egyetemi adjunktus (KRE)*

Gyöngyösiné Kiss Enikő egyetemi docens (PTE)

Izsó Lajos egyetemi tanár (BME)

Oláh Attila egyetemi docens (ELTE)

Pataky Ilona egyetemi docens (PPKE)

Pléh Csaba az MTA lev. tagja (BME)

Hallgatói képviselők:

Holicsik Erzsébet PhD hallgató (PTE)

Steszkal Csilla V. éves hallgató (SzTE)

Összefoglaló a pszichológusképzés általános vonatkozásairól

a) A pszichológus képzés helyzete

A magyar pszichológusképzésben jelenleg mintegy 2500 hallgató vesz részt. Ez a létszám óriási felelősséget ró a felsőoktatási intézményekre, a felsőoktatási kormányzatra, de a felsőoktatás minőségbiztosításában közreműködő szervezetekre is. A pszichológus alapképzés Magyarországon egyetlen modell variációit valósítja meg. A hivatalos dokumentumokban lefektetett követelményrendszer önmagában nem egységesítené az egyetemek tantervét. A kreditrendszer bevezetése ugyan kétségtelenül a hasonlóságot segíti, a döntő tényező azonban a tradíció. A képzés szerkezete, az alapelveket illetően, a hetvenes évekre kialakult. E képzési rendszer rokon számos európai országgal, így nem meglepő, hogy az alapképzés szintjén különösebb változásokat nem igényelne a magyar képzési rendszer beillesztése abba a tervzetbe, amelyet az európai pszichológiai társaságok szövetsége, az EFPA mint egységes, európai diplomát eredményező képzést szeretne látni. E képzés öt éve két részre oszlik, az első részben a pszichológia alaptudományába ad betekintést, (beleértve az alapozó biológiai és statisztikai ismereteket), a második részben pedig előkészítést ad a későbbi gyakorlati területek valamelyikének szakképzés keretében történő elsajátításához. Az alapképzésből kikerülő diplomás

pszichológus tehát önálló szakmai munkára nem készül fel, viszont széles alapokkal rendelkezik a további tanulmányokhoz, az oktatásba, vagy a gyakorlatba való bekapcsolódáshoz.

Az egyes egyetemek között vannak kisebb eltérések az első szakasz felépítésében, a hangsúlyokban. Lényegesen nagyobbak viszont az eltérések abban, hogy a képzés második szakaszában milyen irányokban tudják elindítani a hallgatókat. A rendszer arra a magyar felsőoktatási gyakorlatra, és arra az egyetemek és a hallgatók által is természetesnek tartott szokásra épített, hogy a képzésbe bekerülő hallgatók döntő többsége foglalkozásszerű (*professional*), illetve kutató-oktató (*academic*) pszichológus lesz. Ezt az évtizedek során kialakult, és többé-kevésbé a realitásokhoz igazodó várakozást alapvetően változtatta meg a létszámok alapos emelkedése az utóbbi években, és további, nem kisebb változásokat jelent majd az egyetemi reformfolyamattal (Bologna) várható átalakulás.

b) Korlátok

A korlátok között a legalapvetőbb az anyagi források szűkössége, azonban az okok feltárása és a probléma kezelése nem tartozik kompetenciánk körébe.

A pszichológia szakok (egy kivétellel) Bölcsészettudományi karokon vannak. Ez önmagában véve nem lenne korlát, a korlátot az jelenti, hogy a pszichológia, egyrészt laboratóriumi kísérleti tudomány, másrészt pedig segítő foglalkozás, és mint ilyen nehezen illeszthető be e karok szerkezetébe, és tradicionális működésébe. A pszichológia a kezdetektől (mondhatnánk Wundt óta) küszködik ezzel a kérdéssel. Az utóbbi években, Európában különböző megoldások születtek, - hogy Wundtnál maradjunk – Lipcsében a Pszichológiai Intézet a biológiával és gyógyszerészettel alkot kart, Helsinkiben pedig a neveléstudománnyal.

Az oktatói ellátottságra jellemző, hogy számos „hiányszakma” alakult ki. Ennek magyarázatára az alábbiakban kísérletet teszünk. A pszichológiának igen sok területe van, és az egyetemi alapképzésben ezeket oktatni kell. A színvonalas oktatáshoz általában olyan oktatók kellene, akik területükön jelentős kutatói, vagy gyakorlati eredményeket értek el. Tekintve, hogy a kutatómunka a pszichológia több területén elképzelhetetlen színvonalas tudományos műhelyek nélkül, egy-egy egyetem a jelenlegi oktatói létszámok mellett nem vállalkozhat arra, hogy valamennyi területen kialakítson tudományos *teameket*. Így, némileg

paradox módon, éppen a pszichológia alapkutatói területei azok, ahol az egyetemeken segítségre szorulnak: olyan oktatókat kell alkalmazniuk, akik más munkahelyen egy-egy színvonalas kutatócsoport tagjai (pl. az MTA Pszichológiai Kutatóintézet nyolc vezető oktatóval vesz részt az alapképzésben). Hangsúlyozni kívánjuk, hogy ez nem baj, viszont jellemző, és hosszú távon is valószínűsíthető jelenség. Hiányszakma a kísérleti pszichológiában járatos szakember, a kognitív gyermekpszichológus, és - az analitikus irányzatok kivételével - a személyiségpszichológiai szakember.

Gyakori hallgatói igény, hogy szükség lenne több olyan tankönyvre, amely tartalmazza az egyes tárgyak törzsanyagát. Szinte valamennyi egyetemen megfogalmazott hallgatói igény, hogy növekedjék a képzés gyakorlati jellege. Ez a megfogalmazás két jelentést is hordoz. Egyrészt az oktatáson belül szorgalmazzák a gyakorlati órák szerepének növekedését, másrészt a majdani munkájukban szükséges készségek, ismeretek megszerzésének lehetőségeit keveslik.

c) Erősségek

A pszichológus képzés rendszere az elmúlt két évtized tapasztalatai szerint bevált, az egyes témakörök aránya megfelelő.

A magyar képzés erőssége, hogy komoly hangsúlyt fektet az anatómiai-élettani alapok oktatására, és újabban az evolúciós és etológiai szemléletre. Csak remélni lehet, hogy ez a tendencia nem lesz a változtatások áldozata. A rokontudományok másik oldalán, a bölcsészettudományi és társadalomtudományi alapoknál, a tradíciók sajnos nem ilyen erősek.

A hallgatókkal folytatott beszélgetések általános tapasztalata, hogy a hallgatók igénylik a személyes kapcsolatot az oktatókkal, s e viszony általában ki is alakul. Ennél fogva a hallgatók általában kiemelik a szakok jó légkörét (ezt gyakorta azok hangsúlyozzák, akiknek más szakokon is tapasztalataik vannak), viszont a létszámemelkedéssel ezt veszélyeztetettnek látják.

Az egyetemeken jó kapcsolatot alakítottak ki a gyakorlatban dolgozó szakemberekkel és azokkal az intézményekkel, ahol jelentős számban dolgoznak pszichológusok. Jónak tartható az egyetemeken közti kapcsolat is. A nemzetközi együttműködések területén, a külföldi részképzések szervezésében a legtöbb egyetem sikeres.

d) Gyengeségek

Az oktatással kapcsolatos legfőbb probléma az infrastruktúra sanyarú állapota. Az ország egyetemlein egyetlen olyan könyvtár sincs, mely a modern nemzetközi szakirodalom (könyvek és folyóiratok) megfelelő hozzáférhetőségét biztosítaná (jellemző a helyzetre, hogy a leggazdagabb gyűjtemény egy visszavonult amerikai professzor által adományozott magángyűjtemény). Egy olyan tudományágban, amely nem jelentéktelen részében kezdeteitől laboratóriumi kutatásokra épít, egyetlen olyan asszisztenssel sem találkoztunk látogatásaink során, akinek fő munkája a laboratóriumi kutatómunka segítése lenne. Az intézmények döntő többsége komoly erőfeszítéseket tett számítógépes termék kiépítésére, azonban olyan gyakorlóléhséget, amely a hallgatói gyakorlatok speciális igényei szerint épült ki, jó, ha egyet láttunk. Az adminisztratív segédzsemetényzet létszáma az oktatók és a hallgatók mennyiségéhez képest mindenütt igen alacsony. A hallgatói nyilvántartás számítógépes rendszerei eltérő szinten működnek az egyes intézményekben, azonban még a legjobban működő rendszer esetében is egyelőre inkább a nehézségek jellemzik a használatot, mint az előnyök.

Az egyetemeken (egyetlen kivétellel) nincs formális követelményrendszer arra, hogy miként válhat valaki vezető oktatóvá. Az informális rendszerek többnyire az oktatásban eltöltött időt veszik alapul, a tudományos tevékenységnek nincsenek formális kritériumai. A habilitáció általában kikerült a docensi kinevezés követelményei közül. Kérdéses, hogy ebben a helyzetben mi értelme van a habilitációnak. A pszichológiai intézetekben, tanszékeken feltűnő az egyetemi tanárok hiánya. Az alapképzésben résztvevő 10 egyetemi tanárból 4 (ebből egy emeritus) az ELTE-n van, 3 pedig tudományos munkáját az MTA Pszichológiai Kutatóintézetében végzi. Az egyetemi tanári kinevezés követelményei még tartják a tudományos kritériumokat (akadémiai doktori cím stáusza azonban nem egyértelmű). Csak remélni lehet, hogy a jövőben a kinevezésre kerülő egyetemi tanárok kutató munkája éri el a megfelelő szintet, nem pedig a kritérium rendszer lesz alacsonyabb (mint ami több egyetemen a docensi kinevezések esetében történt).

e) Lehetőségek

Senki nem mérte fel (valószínűleg nem is tudná felmérni), hogy Magyarországon az elkövetkező években hány pszichológusnak biztosítható akár az

alkalmazásban, akár az oktatás-kutatás területén munka (tehát nem arról van szó, hogy hány pszichológus „kellene”, hanem arról, hogy hányat igényel a „piac”). Ennek ellenére biztosra vehető, hogy a jelenleg pszichológus munkakörben dolgozók kétharmadára becsülhető hallgatói létszám sokszorosán felülmúlja ezeket az igényeket. Elképzelhető, hogy ennek hatására, valamint az egyetemek gazdálkodásában esetlegesen bekövetkező változások következtében valamelyest csökkenni fog a képzésbe kerülők száma, azonban jelentős csökkenés nem várható. Így megkerülhetetlen, hogy az egyetemek megtalálják a módot, hogy tevékenységük a realitáshoz igazodjon. A lehetőségek közé tartozik a nemzetközi együttműködések várható növekedése, és az ilyen együttműködések kapcsán az esetleges infrastrukturális fejlesztés.

f) Veszélyek

A pszichológusképzés rejtetten, vagy kevésbé rejtetten – mint láttuk – eddig is háromszintű volt (a harmadik szint a szakképzés, illetve a PhD képzés). Látszólag e szerkezet megfelelhet a felsőoktatási változások irányának. A látszat azonban itt csalóka. Az első szint ugyanis az elméleti alapok oktatása, tehát éppen arra alkalmatlan, amit a felsőoktatás átalakítása célul tűzött ki: „három év után piacképes tudás”. Azt kell mondani, hogy a világon nem létezik olyan pszichológusképzés, mely ilyesmire vállalkozna. (Mint ahogy olyan orvos- vagy jogászképzés sem, mely három év után hasznosítható tudást ad.) Ad viszont a három év olyan tudást is, mely számos területen megalapoz további, nem-pszichológus felsőfokú oktatást (a kommunikációtól az informatikán keresztül a speciális pedagógián át egészen az üzleti életig). Ha értékeljük a magyarországi pszichológusképzéseket, nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy mennyire készült fel egy ilyen irányváltásra (és nem arra a lehetetlen feladatra, hogy három év után „szakmát” adjon).

Az akkreditációs értékelésre sajátos helyzetben került sor. A kreditrendszer a legtöbb egyetemen egyszerre létezik a régebbi megoldással, ugyanakkor az éppen kialakult szisztéma rövidesen radikális átalakításra kerül. Általános tapasztalat, hogy az egyetemek még nem foglalkoznak azzal az alapvető kérdéssel, hogy mi történik majd, ha bevezetik a többlépcsős képzést. Mi történik a hallgatóknak várhatóan felét kitevő népességgel, mely nem jut be az MA (vagy MSc) szintre? Hogyan választják ki az MA (vagy MSc) szintre a hallgatókat? (Pl. Előnyben részesítik-e majd az egyetemek saját BA (vagy BSc) végzettségű hallgatóikat, vagy „szabad lesz a pálya”? Indulhat-e MA képzés olyan egyetemen, ahol nincs

BA? Hogyan viszonyul az MA szint a jelenlegi szakirányokhoz (specializációs irányokhoz)? Hogyan kapcsolódik az MA képzés a szakképzésekhez?

Az iskolai, kórházi és egyéb külső gyakorlatok a pszichológusképzésben megkerülhetetlenek. Ugyanakkor az ilyen gyakorlatokra a finanszírozási rendszer felkészületlen. Az egyetemek ezért arra kényszerülnek, hogy szívességi alapon keressenek gyakorlólhelyeket, illetve a gyakorlati képzésben járatos szakembereket. Néhány évvel ezelőtt e rendszer még működhetett, mára azonban két ok miatt is problematikussá vált. Az első természetesen a megnövekedett hallgatói létszám. A másik pedig a gyakorlati szakemberek alkalmazási rendszerének változása: egyre többen dolgoznak olyan piac-orientált munkahelyeken, melyek nem teszik lehetővé, hogy munkaidejüket ingyen vagy szimbolikus összegért bocsássák az egyetemek rendelkezésére.

A hallgatói létszám növekedésének van egy olyan következménye, melyet még nem tisztáztak az egyetemek. Fentebb említettük, hogy szinte elképzelhetetlen, hogy már a jelenlegi hallgatóság döntő többsége professzionális vagy oktató-kutató pszichológus lesz. Ugyanakkor a pszichológus képzés kezdetén az egyetemek többsége jelentős erőfeszítéseket tesz a hallgatók pszichológus-identitásának kialakításra, személyiségük olyan jegyeinek erősítésére, melyek a későbbiekben speciális gyakorlati munkájukban lehetnek szükségesek. Amíg a kisebb képzési létszámok lehetővé tették, hogy a hallgatók valóban pszichológussá váljanak, ez a törekvés természetes volt. Bár mindenkinek jót tesz, ha önismerete, kommunikációs készsége javul, a mai oktatási létszámok esetében a szakmai identitás korai kialakulása csalódások forrása lehet, amennyiben a realitáshoz, a valós elhelyezkedési lehetőségek felméréséhez nem kap segítséget a képzés során a hallgató. A kétszintes képzés e kérdés (miképpen kell tekinteni a BA hallgatókat) újragondolását igényli.

Átfogó megjegyzések a Doktori képzésről

A megvizsgált képzések néhány adata

Iskola	Tanárok (témavezető)	Diákok témával	Tanár/diák arány	Védések
ELTE	13 ill. 60 oktató	179	13 ill 3	32 1:6
PTE	35	150	4.3	11 1:10
DE/program	4 (19)	20	5	6 1:3
SE/program	23	40	1.7	5 1:8
Összesen	92	389	4.1	54 1:7

1.2. Néhány átfogó jellemző és gond az adatok illetve a tapasztalatok alapján

1.2.1. Szakmaiság és szakmai érdekek a létszámban

Az átfogó számok nem érdektelenek a magyar pszichológia helyzete szempontjából. A köztestületi – regisztrált minősített – tagok száma 2003. őszén 122 (azóta kicsit nőtt, de legfeljebb 10 fővel). A Magyar Pszichológiai Társaság tagsága alapján felfelé becsülve a pszichológushivatást gyakorlók száma mintegy 2000. Vagyis a fokozatért dolgozók száma igen magas, s még az alacsony védési arányok mellett is néhány év alatt el fogja érni a jelenlegi „minősítettek” teljes létszámát, a foglalkozás terén pedig a PhD beiratkozottak magas aránya azt mutatja, hogy a pszichológusok mintegy negyede PhD-jén dolgozik.

Ezek az arányok tűnhetnek túl magasnak is. Ugyanakkor azt tükrözik, hogy - a nem ösztöndíjas diákok jó részét adó felsőoktatási érintettségű diákok révén – a tudományos munkáltatók kezdik komolyan venni a képzettségi minimumokat tanári és kutatói karokban. Miközben a PhD képzőhelyek teljes iskolát működtető részénél - ELTE és PTE - a létszámok igen magasnak tűnnek, a szakma egészében ez a létszám indokolt. Az OM stratégiai tervezésében a BA beiskolázás mintegy 10 % kerülne el a PhD-ig. A pszichológiai szakterületet prognosztizálva ez legfeljebb évi 60 fő beiskolázását fogja lehetővé tenni a PhD szinten. Vagyis a létszám megemelésnek mi már elébe mentünk, az ösztöndíjas helyeket tekintve azonban nem.

1.2.2. Nyitottság és zártság a létszámban

Mindegyik képzőhelyen külön gonddal vizsgáltuk a nem pszichológus alapképzettségűek arányát s a velük kapcsolatos kritériumokat. Általánosságban

ez nem túl magas arány, 10 %-ot nem haladja meg, s mindegyik képzőhely sajátos kompenzációs kurzusfelvételi kritériumokat ír elő a nem pszichológusoknak. Ugyanakkor megfontolható lehetne, hogy számukra a doktori szigorlat része lehetne egy a PhD szigorlatoknál megszokottnál iskolásabb, kritérium szigorlat a főtárgyukból.

1.2.3. A vezetettek száma

Az összkép szerint átlagosan négy vezetett diák jut egy tanára. Ez nem túl rossz arány, ha az egyes, az iskolában illetve a programban nevesített tanárok között egyenletesen oszlik meg a teljesítmény. A négy képzőhely közül kettő kifejezetten a tutorális alapú képzésre összeponosít – PTE és DE -, ami végül is a doktori iskolák szabadsága. Éppen itt különösen szembeűnő, hogy vannak az összképből igen „kilógó” kollegák, esetenként 30-40 vezetett diákkal. Ezen mindenképpen segíteni kell a teljes tanári kar nagyobb mozgósításával. Számos képzőhelyen az ideálisnak tekintett létszám 3 (!) vezetett diák egy tanárra. Ajánlatos azonban minden képzőhely esetében, hogy egy tanár legfeljebb 5 diák témavezetője legyen.

1.2.4. Ösztöndíjasok aránya

Az ösztöndíjasok aránya viszonylag alacsony. Most, hogy a felsőoktatási intézményeknél a már oktató fokozat nélküliek fokozatszerzési kampánya le fog csendesülni, törekedni kellene arra, hogy mind az állami ösztöndíjak, mind egyéb források segítségével az ösztöndíjasok aránya 1:3-ra növekedjen mindenütt, vagyis 15 ösztöndíjas legyen legalább a majdani 60 évenkénti új diákból.

1.2.5. Publikációs kritériumok és védések

A doktori iskolák megalakulása során a pszichológiai iskolák kialakítottak egy közös publikációs kritériumot, melynek lényege két magyar lektorált közlemény s egy külföldi, idegen nyelvű folyóiratcikk.

Kétségetlen, hogy a kritériumokat fokozatosan kell bevezetni, erre teszünk is javaslatot majd, de a bemutatott közlemények azt az aggodalmat keltik, hogy a diákok jó része messze van még ennek a kritériumnak az elérésétől. Szinte alig van olyan feltüntetett publikáció, amely egyáltalán tekintetbe veendő, a – hangsúlyozzuk -, maga a szakma által kialakított kritérium rendszer szerint. Ez összefügg a védések alacsony arányával, sokszor érezhető a védés halogatása mögött a publikációk elmaradása.

Ajánlások és észrevételek

A. Összefoglaló ajánlások az egyetemi alapképzéshez

Valamennyi egyetem esetében lényegesnek tartjuk a könyvtárfejlesztést.

Lényegesen növelni kell az adminisztrációs személyzetet. Fejleszteni kell a gyakorlatokra alkalmas speciális laboratóriumok felszereltségét. Ki kell dolgozni a docensi kinevezés tudományos teljesítményhez kötött, szakma-specifikus követelményeit. El kell kezdeni a több szintes képzés tanterveinek és bekerülési követelményeinek kidolgozását.

Debreceni Egyetem: Ki kell alakítani a belső számítógépes információs infrastruktúrát. Lépéseket kell tenni annak érdekében, hogy vezető oktatók egyetemi tanári követelményeknek megfelelő tudományos eredményeket érjenek el.

Eötvös Loránd Tudományegyetem: Elő kell segíteni hallgatói csoportok kialakulását. Fokozni kell a hallgatók részvételét külföldi részképzésekben. Javítani kell az információs infrastruktúrán.

Károli Gáspár Református Egyetem: Fokozni kell a programkínálatot. Növelni kell az oktatói létszámot. Elő kell segíteni újabb tudományos iskolák létrejöttét.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem: Határidő megszabásával eleget kell tenni a MAB követelményeinek egyetemi tanár kinevezésével. Növelni kell az oktatói létszámot. Javítani kell a szak elhelyezését. Elő kell segíteni tudományos iskolák létrejöttét.

Pécsi Tudományegyetem: Fokozni kell a programkínálatot. A záróvizsga bizottságokba tanácsos külső tag bevonása.

Szegedi Tudományegyetem: Határidő megszabásával eleget kell tenni a MAB követelményeinek egyetemi tanár és vezető oktatók kinevezésével. Növelni kell az oktatói létszámot. Elő kell segíteni tudományos iskolák létrejöttét.

B. Általános tanulságok és ajánlások az eljárással kapcsolatban

A sok hónapos előkészítő, az elvi kérdéseket tárgyaló megbeszélések és a tényleges vizsgálatok lebonyolítására rendelkezésre álló időtartamok nem álltak arányban. Az előbbire elég lett volna rövidebb idő, az utóbbira viszont hosszabb idő kellett volna.

Egyes szempontok (például a „kompetenciák”) a gyakorlatban értelmezhetetlennek bizonyultak.

Jó lett volna, ha a MAB korábban tisztázza saját szempontjait, főként a jelentés formáját illetően. A táblázatos forma kérdéseit a látogatások után, a beszámoló formai tagolását a beszámoló első változatának elkészítése után kaptuk meg.

Int.: A tájékozódás érdekében szükséges lett volna összehasonlító adatok szerepeltetése néhány fontosabb mutató tekintetében, mint:

az adott szakra jelentkezők száma, a jelentkezések trendje az évek során,

a lemorzsolódások, átjelentkezések aránya,

a főállású, közalkalmazotti státuszú, ill. részfoglalkozású, a minősített és nem minősített oktatók aránya az egyes képzőhelyeken,

publikációs tevékenység, konferencia-részvétel számszerű adatai,

a diákok tudományos diákköri aktivitása,

tartozik-e az adott képzéshez doktori iskola.

Jó benyomást szereztünk az egyetemek önbeszámolójáról, ezek általában reálisak és megfelelően kidolgozottak voltak. A szakok vezető oktatói a hiányokat és az esetlegesen nem egyértelmű megfogalmazásokat készségesen tisztázták.

A karok vezetői tisztában voltak a szak helyzetével, a nehézségek megoldásával kapcsolatban viszont lehetőségeik korlátozottaknak mutatkoztak.

A párhuzamos akkreditációt mint kezdeményezést kiválóan tartjuk. A bizottság olyan lehetőséghez jutott, mely valószínűleg minden eddiginél tartalmasabb információkhoz jutott a képzésről. Ezek az információk a szakma egésze számára jelentenek értéket, így alapvető fontosságúnak tartjuk, hogy az *általános vonatkozásokkal* a szakmai közvélemény megismerkedhessen.

Általános javaslatok a Doktori iskolák és a MAB számára

Az egyes iskolákra illetve programokra megfogalmazott javaslatok mellett megfontolandónak tartunk néhány általános javaslatot.

1. A két vizsgált iskola – ELTE és PTE – valamint a két program - SE és DE – esetében egyaránt javasoljuk az akkreditált tevékenység további folytatását, a munka elismerő elfogadását.
2. Mindegyik képzőhely számára fontos lenne törekedni az ösztöndíjas helyek növelésére, akár külső források megkeresésére is.
3. 2005. július 1-jétől szigorúan érvényesíteni kellene a védésre bocsátáshoz a korábban a doktori iskolák megalakulása során a pszichológiai iskolák által kialakított közös publikációs kritériumot, melynek lényege két magyar lektorált közlemény s egy külföldi, idegen nyelvű folyóiratcikk. Ahol az intézményi kritérium ennél szigorúbb – SE – ott ezzel nem kell enyhíteni.
4. Helyes lenne bevezetni a védésre bocsáthatóságnak valamilyen bizottsági ellenőrzését, például a bíráló bizottság által.
5. Jó lenne általánossá enni a munkahelyi vita intézményét.
6. Különösen a műhely jellegű, tutorális munkát hangsúlyozó képzőhelyeken emelni kell a tanári kar létszámát és színvonalát.
7. Az ELTE, DE MTA Pszichológiai Kutatóintézet háromszögében tisztázni kell, hogy a mindenütt feltüntetett kognitív programok valóban mindkét egyetemhez tartoznak-e.
8. A szigorlatok színvonala kissé alacsonynak tűnik. A probléma – egyebek között – részben abban áll, hogy a vizsgáztató nem minden esetben kapja meg az elvárható tananyag pontos jegyzékét. Megfontolandó az is, hogy a jelenleg több helyen érvényes egyéni anyagfeldolgozó szigorlat mellett nem kellenének-e kritérium szigorlatok, különös tekintettel a „levelező” vagy egyéni terv szerint dolgozó jelöltekre és a nem pszichológus alapképzettséjükre.
9. A feltehetően létrejövő pszichológiai MA képzések és a PhD képzés tartalmi s formai viszonyát érdemes lesz az elkövetkező években kidolgozniuk a képzőhelyeknek.
10. Meg kellene fontolni – talán a MAB szakbizottságának – hogy az összes pszichológiai PhD lehetőségről alakuljon ki egy felhasználó orientált közös WEB-oldal.

Értékelés (nappali alapképzés) a megadott szempontok szerint

(Az értékelés szempontjai: Az LB véleménye):

Debreceni Egyetem

Önértékelés (összeállítás, hallgatói visszacsatolás tükröződik-e, belső minőségbiztosítási rendszer működik-e intézményi, tanszéki, szak szinten?):

Az önértékelés megállapításai reálisak, megalapozottak és összecsengenek a hallgatói véleményekkel.

A képzési követelményeknek való megfelelés (129/2001. Kormányrendelet):

Az oktatás követi a képzési követelményeket.

A MAB akkreditációs követelményrendszerének való megfelelés (www.mab.hu/ Szabályok / MAB akkreditációs követelményrendszer):

Az oktatók képesítése, száma, a tudományos iskolák működése az előírásoknak eleget tesz.

A követelmények előírásainak a helyzetet és a lehetőségeket figyelembe vevő interpretálása”, a „jó gyakorlat” megjelenése a szakon:

A követelményeket az adott körülményekhez adaptálják.

Oktatói állomány összetétele (kor, státusz, szakterület, szakmai elismertség, publikációs „termékenység” szerint:

Az intézet oktatói között kevés az MTA doktora, és nem is látszik, hogy a közeljövőben a számuk nőne.

A képzési (oktatási-tanulási) folyamat értékelése, szakirányok kínálata:

A képzés alapos biológiai, élettani alapokon nyugszik, és széles körben – négy fő területen - kínál szakirányokat. A tantervben biztosított az egyes tárgyak egymásra épülése.

Eredmények (kompetencia, ismeretek, képességek, attitűdök, értékvilág), kimenet, követés (ha ismert):

A hallgatók alkalmasak arra, hogy bármely területen részt vegyenek a szakirányú továbbképzésben. A hallgatók végzés utáni pályakövetése („alumni”) nem megoldott.

A szak specifikus képzési céljai (ha vannak):

A cél a felkészítés a hallgató érdeklődésének megfelelően minél több szakmai irányra. (ld. előző pont)

Hallgatói szolgáltatások, elhelyezkedés, a szak regionális szerepe (képzés fizikai körülményei): Az intézmény elhelyezése megfelelő, de a helyi infrastruktúra (főleg a könyvtár) további fejlesztést igényel.

Felhasználói szempontok (SWOT analízis, MPT hallgatói kérdőívek feldolgozott adatai):

Összehasonlító és összegző megállapítások: Az országban az állami finanszírozású pszichológus-képzésben a második legnagyobb létszámú szak, a nagyobb létszámra átállás problémái tapinthatóak.

Eötvös Lóránd Tudományegyetem

Önértékelés (összeállítás, hallgatói visszacsatolás tükröződik-e, belső minőségbiztosítási rendszer működik-e intézményi, tanszéki, szak szinten?):

Az önértékelés a realitásoknak megfelelő, az intézeti igazgató szóbeli kiegészítése több fontos szemponttal kiegészítette. A hallgatói vélemények egybevágóan az önértékeléssel. A minőségbiztosítás tanszéki szinten történik.

A képesítési követelményeknek való megfelelés (129/2001. Kormányrendelet):

Az oktatás követi a képesítési követelményeket.

A MAB akkreditációs követelményrendszerének való megfelelés (www.mab.hu/ Szabályok / MAB akkreditációs követelményrendszer):

Az oktatók képzése, száma, a tudományos iskolák működése az előírásoknak eleget tesz.

„A követelmények előírásainak a helyzetet és a lehetőségeket figyelembe vevő interpretálása”, a „jó gyakorlat” megjelenése a szakon:

A követelményeket nem formálisan értelmezik, az oktatást főleg az anyagi és infrastrukturális lehetőségek korlátozzák.

Oktatói állomány összetétele (kor, státusz, szakterület, szakmai elismertség, publikációs „termékenység”) szerint:

Az intézet egyetemi tanárai közül 1 emeritusz, egy az alapképzésben nem vesz részt. A docensek, adjunktusok száma megfelelő, a fiatal oktatók felvételét az anyagi lehetőségek korlátozzák.

A képzési (oktatási-tanulási) folyamat értékelése, szakirányok kínálata:

A képzés alapos elméleti alapokon nyugszik, és igen széles körben kínál szakirányokat. A tantervben biztosított az egyes tárgyak egymásra épülése.

Eredmények (kompetencia, ismeretek, képességek, attitűdök, értékvilág), kimenet, követés (ha ismert):

A hallgatók alkalmasak arra, hogy bármely területen részt vegyenek a szakirányú továbbképzésben. Foglalkoztatási adatok nem állnak rendelkezésre.

A szak specifikus képzési céljai (ha vannak):

A cél a felkészítés a hallgató érdeklődésének megfelelően minél több szakmai irányra. (ld. előző pont)

Hallgatói szolgáltatások, elhelyezkedés, a szak regionális szerepe (képzés fizikai körülményei): Az intézmény elhelyezése megfelelő, de a helyi infrastruktúra fejlesztést igényel. Különösen igaz ez a kísérleti laboratórium(ok)ra, és a könyvtári szolgáltatásokra. Az intézmény beiskolázása országos, a végzettek viszont igyekeznek a fővárosban maradni.

Felhasználói szempontok (SWOT analízis, MPT hallgatói kérdőívek feldolgozott adatai):

Összehasonlító és összegző megállapítások: Az országban a legnagyobb létszámú szak, ahol nyilvánvaló az átállás a korábbi kisebb létszámról a tömeges képzésre. Jelenleg az átmenet problémái érződnek, - főleg az infrastruktúra területén. A szak új szervezeti formában (új karhoz tartozik) működik. Az átmenet itt is fokozott terheket jelent.

Károli Gáspár Református Egyetem

Önértékelés (összeállítás, hallgatói visszacsatolás tükröződik-e, belső minőségbiztosítási rendszer működik-e intézményi, tanszéki, szak szinten?):

Az önértékelés a realitásokat tükrözi. A hallgatók és a látogatóbizottság helyszíni tapasztalatai megerősítették a leírtakat.

A képesítési követelményeknek való megfelelés (129/2001. Kormányrendelet):

Az oktatás követi a képesítési követelményeket.

A MAB akkreditációs követelményrendszerének való megfelelés (www.mab.hu/ Szabályok / MAB akkreditációs követelményrendszer): Az oktatók képesítése, száma eleget tesz a követelményeknek, bár egy területen formálisan nincs docensi kinevezéssel vezető oktató (a tárgyat viszont részfoglalkozásban megfelelő szakember tanítja). Tudományos iskolák közül egy nemzetközileg ismert.

„A követelmények előírásainak a helyzetet és a lehetőségeket figyelembe vevő interpretálása”, a „jó gyakorlat” megjelenése a szakon: A követelményeket nem formálisan értelmezik, az oktatás jól szervezett.

Oktatói állomány összetétele (kor, státusz, szakterület, szakmai elismertség, publikációs „termékenység” szerint):

Az intézetben egy egyetemi tanár dolgozik, a kis létszámú intézményben a kor szerinti megoszlás arányos. Az egyetem terveiben jelentős fejlesztések szerepelnek, ami teljes mértékben indokolt és elvárható.

A képzési (oktatási-tanulási) folyamat értékelése, szakirányok kínálata:

A képzésben jelenleg nincs választási lehetőség, a szakirányok száma kettő, amit a hallgatóknak el kell végezniük.

Eredmények (kompetencia, ismeretek, képességek, attitűdök, értékvilág), kimenet, követés (ha ismert):

A képzésben jelentős szerepe van a szakmai személyiség formálásának, és a klinikus gyakorlathoz szükséges alapvető kompetenciák kialakításának. A képzésből még nem kerültek ki hallgatók.

A szak specifikus képzési céljai (ha vannak):

A cél a klinikus területre való felkészítés, a képzés második szakasza ennek szolgálatában áll.

Hallgatói szolgáltatások, elhelyezkedés, a szak regionális szerepe (képzés fizikai körülményei): Az intézmény elhelyezése megfelelő, a tantermek száma optimális. A kar központja nehezen közelíthető meg, de egy napon csak egy helyen vannak órák. Az informatikai infrastruktúra jó, a könyvtár viszont csak a minimumkövetelményeket elégíti ki. Kísérleti laboratórium fejlesztésére szükség van.

Felhasználói szempontok (SWOT analízis, MPT hallgatói kérdőívek feldolgozott adatai):

Összehasonlító és összegző megállapítások: Jól koordinált oktatás, elkötelezett oktatókkal, akik munkáját a hallgatók megfelelően értékelik. A szak megfelel az akkreditációs követelményeknek.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Önértékelés (összeállítás, hallgatói visszacsatolás tükröződik-e, belső minőségbiztosítási rendszer működik-e intézményi, tanszéki, szak szinten?):

Az önértékelés valamennyi vizsgált képzőhely közül a legprofesszionálisabb és leginkább önkritikus. A vezető oktatók a problémákat jól látják, megoldási stratégiájuk megfelelő. A hallgatói vélemények egybevágóak az önértékeléssel.

A képesítési követelményeknek való megfelelés (129/2001. Kormányrendelet):

Az oktatás követi a képesítési követelményeket.

A MAB akkreditációs követelményrendszerének való megfelelés (www.mab.hu/ Szabályok / MAB akkreditációs követelményrendszer):

A szakon nincs megfelelő képesítéssel rendelkező egyetemi tanár szakfelelős. Az oktatók tudományos minősítése és száma egyaránt növelendő.

„A követelmények előírásainak a helyzetet és a lehetőségeket figyelembe vevő interpretálása”, a „jó gyakorlat” megjelenése a szakon:

A követelményeket igyekeznek érdemben teljesíteni. Az oktatás anyagi feltételei viszonylag jóknak mondható, a korlátok az infrastrukturális lehetőségekben (épületek, alapterület, könyvtár, stb.).

Oktatói állomány összetétele (kor, státusz, szakterület, szakmai elismertség, publikációs „termékenység” szerint:

Speciális a helyzet a sok részfoglalkozású és óraadó miatt: ezeket beszámítva a publikációs mutatók jók.

A képzési (oktatási-tanulási) folyamat értékelése, szakirányok kínálata:

A képzés alapos elméleti alapokon nyugszik, és széles körben kínál szakirányokat. Ígéretes egyedi lehetőség egy valláspszichológiai műhely megteremtése.

Eredmények (kompetencia, ismeretek, képességek, attitűdök, értékvilág), kimenet, követés (ha ismert):

A képzés még csak a III. évfolyamnál tart, adatok ezért nem állnak rendelkezésre.

A szak specifikus képzési céljai (ha vannak):

A cél a felkészítés a hallgató érdeklődésének megfelelően minél több szakmai irányra. (ld. előző pont)

Hallgatói szolgáltatások, elhelyezkedés, a szak regionális szerepe (képzés fizikai körülményei):

Az intézmény elhelyezése igen esztétikus, de szűkös, a helyi infrastruktúra fejlesztést igényel.

Felhasználói szempontok (SWOT analízis, MPT hallgatói kérdőívek feldolgozott adatai):

Összehasonlító és összegző megállapítások: Az országban az állami finanszírozású területen a legkisebb létszámú szak (összesen 127 beiratkozott hallgatóval), de megalapozottan ambiciózus létszámnövelési terveik vannak. A formális követelmények teljesülésére jelenleg nehéz időpontot meghatározni. Javaslatként hangzott el, hogy a feltétel nélküli akkreditációért akkor folyamodhat a szak, amikor felkészült arra, hogy kérelmet nyújtson be az MA képzés indítására.

Pécsi Tudományegyetem

Önértékelés (összeállítás, hallgatói visszacsatolás tükröződik-e, belső minőségbiztosítási rendszer működik-e intézményi, tanszéki, szak szinten?):

Az önértékelés a realitásoknak megfelelő, amit az intézet vezető munkatársai értékes szempontokkal egészítettek ki. A hallgatói vélemények megerősítik az önértékelést.

A képesítési követelményeknek való megfelelés (129/2001. Kormányrendelet):

Az oktatás követi a képesítési követelményeket.

A MAB akkreditációs követelményrendszerének való megfelelés (www.mab.hu/ Szabályok / MAB akkreditációs követelményrendszer):

Az intézetet egyetemi tanár vezeti, az alapvető ágazatokban a vezetők megfelelő képesítésűek. A tudományos iskolák száma és színvonala megfelel a MAB követelményeinek.

„A követelmények előírásainak a helyzetet és a lehetőségeket figyelembe vevő interpretálása”, a „jó gyakorlat” megjelenése a szakon:

A követelményeket alkotó módon kezelve számos területen figyelemre méltó kezdeményezések vannak (pl. az evolúciós pszichológia). Az oktatást az anyagi és infrastrukturális lehetőségek némileg korlátozzák.

Oktatói állomány összetétele (kor, státusz, szakterület, szakmai elismertség, publikációs „termékenység” szerint:

Az intézetben az oktatók fokozat és kor szerinti megoszlása megfelelő. PhD hallgatók főleg a tanárképzésben vesznek részt.

A képzési (oktatási-tanulási) folyamat értékelése, szakirányok kínálata:

A képzés alapos elméleti alapokon nyugszik (beleértve a biológiai alapokat is). A szakirányok kínálata szűk, de fejlesztés alatt áll.

Eredmények (kompetencia, ismeretek, képességek, attitűdök, értékvilág), kimenet, követés (ha ismert):

A hallgatók alkalmasak arra, hogy bármely területen részt vegyenek a szakirányú továbbképzésben. Foglalkoztatási adatok nem állnak rendelkezésre.

A szak specifikus képzési céljai (ha vannak):

A cél a klinikumra való felkészítés, de az oktatás biztosítja, hogy más szakirányú továbbképzésben is megállják a helyüket.

Hallgatói szolgáltatások, elhelyezkedés, a szak regionális szerepe (képzés fizikai körülményei): Az intézmény elhelyezése megfelelő, de a helyi infrastruktúra fejlesztést igényel. Különösen igaz ez a könyvtári szolgáltatásokra.

Felhasználói szempontok (SWOT analízis, MPT hallgatói kérdőívek feldolgozott adatai):

Összehasonlító és összegző megállapítások: Jól szervezett szak, mely sokáig képes volt ellenállni a létszámnövekedésnek. Az intézet komoly erőfeszítést tesz a tutoriális képzés valamilyen formájának fenntartására.

Szegedi Tudományegyetem

Önértékelés (összeállítás, hallgatói visszacsatolás tükröződik-e, belső minőségbiztosítási rendszer működik-e intézményi, tanszéki, szak szinten?):

Az önértékelés a realitásoknak megfelelő. A minőségbiztosítás figyelembe veszi a hallgatói szempontokat.

A képesítési követelményeknek való megfelelés (129/2001. Kormányrendelet):

Az oktatás követi a képesítési követelményeket

A MAB akkreditációs követelményrendszerének való megfelelés (www.mab.hu/ Szabályok / MAB akkreditációs követelményrendszer):

A szakon jelenleg nincs felelős egyetemi tanár, és két területen hiányzik a felelős oktatónak a docensi kinevezése. Nemzetközileg ismert, iskola szintű kutatócsoport nem működik, hazai ismertséggel egy jelölhető meg.

„A követelmények előírásainak a helyzetet és a lehetőségeket figyelembe vevő interpretálása”, a „jó gyakorlat” megjelenése a szakon:

A követelményeket nem formálisan értelmezik, a lehetőségeket kihasználva folyik az oktatás. A levelező tagozat esetében azonban a létszám a lehetőségek felett van.

Oktatói állomány összetétele (kor, státusz, szakterület, szakmai elismertség, publikációs „termékenység” szerint:

Az intézetben nincs egyetemi tanár, a docensek száma (várható kinevezéseket figyelembe véve) megfelelő. A kor szerinti megoszlás arányos. A publikációs tevékenységben a nemzetközileg jegyzett írások száma nem nagy.

A képzési (oktatási-tanulási) folyamat értékelése, szakirányok kínálata:

A képzés alapos elméleti alapokon nyugszik, és igen széles körben kínál szakirányokat. A tantervben biztosított az egyes tárgyak egymásra épülése.

Eredmények (kompetencia, ismeretek, képességek, attitűdök, értékvilág), kimenet, követés (ha ismert):

A hallgatók elégedettek a képzéssel, kapcsolatukat az oktatókkal jónak tartják. Számos hallgató vesz részt kutató munkában. Foglalkoztatási adatok nem állnak rendelkezésre.

A szak specifikus képzési céljai (ha vannak):

A cél főként a klinikus területre való felkészítés. Ez tükröződik a hallgatók érdeklődésében is.

Hallgatói szolgáltatások, elhelyezkedés, a szak regionális szerepe (képzés fizikai körülményei):

Az intézmény elhelyezése megfelel a minimum követelményeknek. A könyvtár jelenleg kevés szolgáltatást nyújt, az új egyetemi könyvtár itt elvileg megoldást jelenthet. A gyakorlatokhoz az eszközök biztosítottak, a külső gyakorlatok szervezeten folynak. Az adminisztrátorok száma – mint általában – alacsony.

Felhasználói szempontok (SWOT analízis, MPT hallgatói kérdőívek feldolgozott adatai):

Összehasonlító és összegző megállapítások: A tanszék igyekszik biztosítani az oktatás anyagi feltételeit, de ezt csak úgy tudja megtenni, hogy egy nagy létszámú levelező tagozatot oktat. A formális követelmények teljesülésére jelenleg nehéz időpontot meghatározni. Javaslatként hangzott el, hogy a feltétel nélküli akkreditációért akkor folyamodhat a szak, amikor felkészült arra, hogy kérelmet nyújtson be az MA képzés indítására.

Alapképzési szakok értékelése – Főiskolai szakok

Eötvös Loránd Tudományegyetem (2004/6/III/2/1/8. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<i>Szak megnevezése:</i> pszichológia	<i>Oktatók száma:</i> 32	<i>Nappali tagozat</i>	A
<i>Képzési szint:</i> főiskolai alapképzés (angol nyelvű képzés)	<i>Hallgatók száma:</i> 37 (BA), 9 (MA)	<i>Esti tagozat</i>	A
<p>Szöveges értékelés:</p> <p>Az egyetemi alapképzéssel kapcsolatosan leírtak jellemzik a főiskolai szintű angol nyelven folytatott képzést. (Lásd 99. o.)</p>			

Alapképzési szakok értékelése – Egyetemi szakok

Debreceni Egyetem (2004/6/III/2/1/2. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<i>Szak megnevezése:</i> pszichológia	<i>Oktatók száma:</i> 42	<i>Nappali tagozat</i>	A
<i>Képzési szint:</i> egyetemi alapképzés	<i>Hallgatók száma:</i> 286 181		
Szöveges értékelés:			
<i>Nappali képzés</i>			
<p>A Debreceni Egyetemen a pszichológusok képzése infrastrukturálisan viszonylag jól kiépített, szervezettel jól megalapozott és az oktatási koncepciót egyértelműen támogató szervezeti és tudományos műhelystruktúrát mutató képzőhelyen folyik. Nagy előnye a képzőhelynek, hogy hallgatóinak a továbbképzési lehetőségek gazdag tárházát is kínálja (szakképzés, doktori iskola) és erősíti bennük a debreceni identitást az alapoktól kezdődően a hivatásszemélyiség formálásának programjától a debreceni gyakorlőhelyeken kiépíthető személyi és szakmai kapcsolatokig. A 30 évre visszatekintő képzés mind alapozó szakaszát, mind programkínálatát tekintve egyértelműen megfelel a képzési követelményeknek. A DE egyetem kinevelte önálló, egyéni arculatot mutató, a tudomány és az oktatás területén egyaránt magas színvonalat vivő oktató gárdáját, amely az alapképzéstől a tanár és szakképzésen át a doktori képzésig több területen is eredményesen járult és járul hozzá a hazai pszichológus szakma megújításához.</p>			
<u>A képzés sajátos vonásai:</u>			
<p>Az alapképzési szakaszban egyedül a Debreceni Egyetemen alkalmazott komplex szigorlat (nem kredites rendszerben) tapasztalatai esetlegesen jól hasznosíthatók a kétlépcsős képzés első szintet lezáró vizsga követelményrendszerének a kimunkálásához. A programkínálatban szintén debreceni specialitás a „Formális modellek a pszichológiában” c. kurzus, amely nemcsak tartalmát tekintve újdonság a hazai pszichológusképzésben, de az Erasmus programhoz kapcsolódva intézményesen nyújt rendszeres lehetőséget a programban résztvevő hallgatók számára külföldi részképzésben való részvételre.</p>			
<u>Erősségek:</u>			
<p>A biológiai alapozás, az idegtudományok és az élettan oktatása a képzésben igen magas szinten folyik. Az általános lélektan szigorlat is kitér a biológiai alapokra. A módszertani blokk erős. Gazdag a specializációs kínálat, ami a létszámokhoz mérten elegendő. Labor és informatikai feltételek jók. Sikeres TDK munka. A hallgatók részképzési lehetőségei jók (kari szinten jól menedzselt). A szak értékes kiadói tevékenységet folytat. A szakon pszichológus angol szakfordító képesítést is lehet szerezni, ami felsőfokú nyelvvizsga bizonyítvány is egyben.</p>			

Problémák:

A pszichológiai szak a karon bevételi szempontból „húzóágazat”, ezért indokolatlanul nagy az elvonás, ami már veszélyezteti a szak működését. Az elvonás mértéke mintegy 30%, ami országosan is kiemelkedően magas. A képzést kiszolgáló adminisztrációs kör igen szűk. A hallgatói létszámnövekedés a kis csoportos gyakorlatok és a tutoriális foglalkozások megtartását veszélyeztetik. Ezen a területen némi javulást hozott, hogy az Intézet a legutóbbi időkben újabb alapterületekhez jutott. Az oktatói előléptetések üteme lassú.

Általános megjegyzés:

A pszichológia szakok egyik általános problémája, hogy többnyire a rossz finanszírozású bölcsészkarokon foglal helyet, ennek az a következménye, hogy az extra erőfeszítésekből keletkező bevételüket nem fordíthatják saját területük fejlesztésére. Ez a probléma több egyetemen is felmerült, nemcsak Debrecenben.

Levelező képzés

Jelenleg a képzés zárt beiskolázású. E beiskolázás az átlagos hallgatói színvonalat nem befolyásolja, legfeljebb azt, hogy azok a hallgatók, akik a megelőző években első diplomájukat olyan szakokból szerezték, amelyről ritkán igyekeznek másoddiplomaként pszichológus képzettséget szerezni, most nem vehetnek részt e képzési formában. E hallgatók időnként igen tehetséges, színes egyéniségű emberek voltak, közülük ma már többen kiváló szakemberek.

Eötvös Loránd Tudományegyetem (2004/6/III/2/1/5. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<u>Szak megnevezése:</u> pszichológia	<u>Oktatók száma:</u> 88	Nappali tagozat	A
<u>Képzési szint:</u> egyetemi alapképzés	<u>Hallgatók száma:</u> 713		
	41	Esti tagozat	A
<p>Szöveges értékelés:</p> <p>Az ELTE szinte maradéktalanul eleget tesz az akkreditációs követelményeknek a képzés valamennyi formájában. A legnagyobb képzőhely, akár az oktatók, akár a hallgatók vonatkozásában.</p> <p>Több tudományos műhely működik a pszichológia szakon, ezek közül ki lehet emelni szociálpszichológiai területeket, a hipnózis témakörét, valamint a tanácsadás és iskola-pszichológia alkalmazott pszichológiai iskoláját. Ígéretesnek tűnik a személyiségpszichológia „pozitív” iránya is. (Ez nem jelenti azt, hogy egyéb területeken ne lennének jelentős teljesítmények, azonban az együttes munka itt nem éri el az együttműködésnek azt a mértékét, ahol műhelyről beszélhetnénk). Az oktatók nemzetközi kapcsolatai, együttműködései megfelelőek.</p> <p>Az ELTE széles körben kínál programokat a képzés második szintjén, így az alaptudományos és alkalmazott pszichológiai érdeklődésű hallgatók is megtalálják a megfelelő kurzuscsoportokat.</p> <p>Az erősségek között meg kell említeni, hogy „merítési” lehetőségei a legszélesebbek: itt a legnagyobb a jelentkezők száma, annak ellenére, hogy a felvétel kritériuma a legalább középfokú nyelvvizsga. A pszichológia szak elhelyezése megoldott: az Izabella utcai épületben az oktatóknak megfelelő dolgozószobák állnak rendelkezésre, a Kazinczy utcai épület pedig a közeljövőben megoldhatja a tanterem gondokat. (Az Izabella utcai épület tanterem-méretei nem felelnek meg a hallgatói létszámoknak.)</p> <p>A közelmúlt legfontosabb eseménye az új Pedagógiai és Pszichológiai Kar megalakulása volt, ami jelzi, hogy az ELTE szervezetében a pszichológia tekintélye az utóbbi években jelentősen emelkedett. Az átalakulás (valamint az éppen bevezetés alatt álló számítógépes nyilvántartási rendszer állapotának) következménye, hogy jelenleg mutatkoznak szervezési nehézségek, ezt azonban a hallgatók megértéssel tudomásul veszik. Optimizmusra ad okot, hogy az adminisztrációs személyzet létszáma közelít a kívánatos létszám minimumához. Amennyiben az egyetem valóban kar-alkotó jelentőséget tulajdonít a pszichológiának, komoly erőfeszítéseket kell tennie a szak infrastrukturális fejlesztésére. A könyvtár lehetőségei meglehetősen szerények a hallgatók létszámához képest (e könyvtárnak kell biztosítani a kötelező olvasmányokat, és kellene biztosítani ezek másolását is). Jelentős gyarapodás egy magánadománynak köszönhető. Ez az állomány kiinduló pontja lehet a könyvtári fejlesztésnek. A számítógépes gyakorlatokhoz egy laboratórium áll rendelkezésre. A doktoranduszok szá-</p>			

mítógépes terme sem felel meg a valós igényeknek, az alapképzésben a laboratóriumi gyakorlatokhoz rendelkezésre álló számítógép-állomány mind mennyiségi, mind minőségi szempontból meglehetősen szerény. A tantermek oktatástechnikai fejlesztése kívánatos lenne. A tantárgyakat megfelelő minősítéssel rendelkező, gyakorlott oktatók tanítják.

Más egyetemekhez hasonlóan a docensi kinevezés itt sem kötődik formális feltételekhez. A kinevezés mindazonáltal jelentős oktatói gyakorlat függvénye. Ugyanakkor az kevésbé megnyugtató, hogy a vezető oktatók között kevés az olyan, aki néhány éven belül valószínűsíthetően eléri az egyetemi tanári szintet.

Az oktatás szempontjából előnyös lenne, ha a pszichológia alapvetéséhez tartozó hagyományos kísérletezés szerepe jobban előtérbe kerülne az oktatók tudományos érdeklődésében.

Az egyetem vizsgáztatási rendszere összességében megfelel a követelményeknek. Az államvizsgákon biztosított a külső vizsgáztató jelenléte. Az egyre inkább előtérbe kerülő az írásbeli vizsgáztatásnak egyelőre még nincs egységesített formája. Ennek országosan elfogadott modern rendszerét a közeljövőben ki kellene alakítani. Más egyetemekhez hasonlóan nehézséget okoz a professzionális pszichológia gyakorlatának megismerése. A szakmai gyakorlatok megfelelő finanszírozási nehézségei miatt legtöbbször „kollegiális szívesség” a hallgatók fogadása.

Kihhasználja a szak azokat az együttműködési lehetőségeket, amelyeket az MTA Pszichológiai Intézetének közelsége jelent. Az együttműködés a képzés valamennyi szintjén elismerést érdemel.

A hallgatói véleményekben megfogalmazódott, hogy a nagy létszám és talán a formálisan kialakított tanulmányi csoportok hiánya nem teszi lehetővé a hallgatók egymás közti és oktatóikkal való személyes, közösségi kapcsolatainak kialakulását. A létszámhoz és a nyelvismerethez képest a hallgatók viszonylag korlátozott számban veszik igénybe a külföldi részképzés lehetőségeit.

Károli Gáspár Református Egyetem (2004/6/III/2/1/10. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<i>Szak megnevezése:</i> pszichológia	<i>Oktatók száma:</i> 14	<i>Nappali tagozat</i>	A
<i>Képzési szint:</i> egyetemi alapképzés	<i>Hallgatók száma:</i> 152		
<p>Szöveges értékelés:</p> <p>A képzés eleget tesz a követelményeknek. A szak felelőse egyetemi tanár, az alapvető tárgyakat vezető oktató szintű tanárok tanítják. Infrastruktúra: Az egyetem elhelyezése jónak tekinthető, az oktatás rendezett, esztétikus körülmények között folyik, a tanároknak megfelelő dolgozószoa áll rendelkezésükre. Az adminisztrációs létszám – mint általában – igen alacsony. A tanszéki könyvtár a hallgatói felkészüléshez alapszinten biztosítja az olvasmányokat, kutatási célra azonban nem alkalmas. Mivel a tanszék épülete és a kar központja meglehetősen távol van, jelentős szervezést igényel, hogy a hallgatók a központi intézményt is látogassák. A számítógépes ellátottság internet szempontból megfelelő, a kísérleti tárgyak gyakorlataihoz azonban további fejlesztésre van szükség. Az oktatói létszám viszonylag csekély, a fejlesztési terveket a kari vezetés támogatni látszik. Erőssége az oktatásnak a vezetés céltudatos működése, az ellenőrzések koordináltsága, a teljesítmények dokumentálása. A hallgatók tájékozottak a követelményekről, megfelelően informáltak a vizsgákról, műhelymunkákról, szakdolgozati témákról. A hallgatók egymás közötti és az oktatókkal való kapcsolata jó. A minőségbiztosításra (kurzusértékelés, hallgatói elégedettség vizsgálata) kialakult a gyakorlat.</p> <p>Elismert tudományos műhely egy működik a pszichológia tanszéken. Ezen a területen fejlődésre van szükség.</p> <p>A szak a klinikus pályára való felkészítést tartja feladatának. Ennek érdekében a hallgatók személyiségének megfelelő formálására is hangsúlyt helyez. Egyelőre a képzési rendszerben nincsenek alternatív lehetőségek, mivel a hallgatóknak két szakirányt kell választani, és az intézmény két szakirányt hirdet. A szakirányok elsősorban a klinikum felé orientálnak. Szeptembertől interkulturális pszichológia szakirány is választhatóvá válik, így a választásra lehetőség nyílik. A terepgyakorlatokat külső intézményekkel kötött szerződésekkel sikerült kielégítő módon megoldani. A képzés a negyedik évnél tart, a szak ezért még nem adott ki diplomát. Terveik szerint a szak záróvizsga bizottságainak elnöke külső személy lesz.</p>			

Pázmány Péter Katolikus Egyetem (2004/6/III/2/1/13. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<i>Szak megnevezése:</i> pszichológia	<i>Oktatók száma:</i> 28	<i>Nappali tagozat</i>	A_{III}
<i>Képzési szint:</i> egyetemi alapképzés	<i>Hallgatók száma:</i> 142		
Szöveges értékelés:			
A határozott idejű ideiglenes akkreditáció határideje a mesterszak indításának benyújtása, illetve 2007. július 1. (amelyik előbb következik be.)			
<u>Általános megjegyzések:</u>			
A kezdő szakok természetesen adódó nehézségein túl a szak működésének eddigi három évét a személyi fluktuáció külön terhelte. Jelenleg az oktatói stáb helyzete rendeződni látszik, az új vezetés ambiciózus személyi és szervezeti fejlesztési tervekben gondolkodik, amelyhez a kari vezetés is megadja a támogatást. A szak jelenlegi oktatói összetétele mind az alaptárgyak mind a szakirányok vonatkozásában megfelel a MAB követelményeinek, egy jelentős kivétellel: a szakon nincs egyetemi tanár, aki a szakfelelősi követelményeknek megfelelően. A kar és az egyetem vezetése az oktatók előrelépési lehetőségeit alkotó szabadságok, az előléptetési eljárás meggyorsítása révén is támogatja, a szakot a karon kiemelten kezelik és egy stabil 200-250 fős szakra kívánják felfejleszteni. A szak népszerű, legutóbb a 35 helyre 600 főnél is többen jelentkeztek, a tervezett felvétel ezért még megvalósítható úgy, hogy továbbra is széles bázisból meríthetnek. Az optimális működés feltételeit, a stabil oktatói stáb felállítását néhány éven belül kialakítják, ehhez a pénzügyi háttér biztosított. A dékánhelyettesnél tett látogatás során megerősítést nyert, hogy az önbeszámolóban megfogalmazott fejlesztési terveket a kari vezetés konkrét ütemezésben kívánja megvalósítani a kampuszon folyó átépítések és új könyvtár épület megépülése után a pszichológia szak jelenleg tarthatatlan infrastruktúráját mind az oktatói szobák, mind az előadói termek és a laborok vonatkozásában optimálisra fejlesztik. A kari vezetés is érdekelt abban, hogy a jelenleg önmagát eltartani képes pszichológia szak húzóágazattá váljon a karon, ugyanakkor erősebb önérvényesítési törekvést vár a szaktól. A szak sorsát nehezíti az a tény, hogy az intézetnek nincs képviselője a Kari Tanácsban, továbbá nem harmonikus a kapcsolat a Pedagógiai Tanszékkel, így a tanárképzésben a kari szintű közös érdekeket nem tudják egységesen képviselni, a tanárképzésben nyújtott teljesítményüket nem tudják a kari közvéleménnyel elismertetni.			
<u>A képzés sajátos vonása:</u>			
A többi képzéshez képest unikális a valláspszichológia szakirány és a valláspszichológiai tudományos műhely; ez mind az oktatás tartalmi bővítése, mind a kutatási témák gazdagítása terén új eleme a hazai pszichológusképzésnek, a nemzetközi kapcsolatok ápolásával és bővítésével oktatási és kutatási területeken egyaránt ez a képzőhely egyértelműen a térség valláspszichológiai centrumává fejlődhet. A család- és valláspszichológiai kérdések összekapcsolása új irány az iskolában tanulmányozott témák között. A szakon ugyanakkor jelenleg elsősorban a klinikai orientáció hangsúlyos, a hallgatók is ez irányú érdeklődés miatt preferálják e képzőhelyet.			

Erősségek:

A hallgatókkal jó személyes kapcsolat épült ki, az oktatók elkötelezettek és jól kezelik az oktatásszervezési és infrastrukturális problémákat. Az intézet vezetés konstruktív és világos fejlesztési stratégiával rendelkezik. Az informatikai rendszer jól működik.

A minőségbiztosítást az egész karon informatikai szoftver alkalmazásával oldják meg, az oktatók munkájának minősítésével kari szinten működő minőségbiztosító egység foglalkozik.

Az általános pszichológiai, illetve a biológiai tárgyak oktatásának színvonala kiváló, a laboratóriumi feltételek ezen a területen optimálisak, mivel a Pszichológiai Intézet, illetve az ELTE TTK-val való szerződéses viszonyban valósul meg. (Kérdés, hogy a szerződéses rendszer ezen a téren milyen feltételekkel és meddig tartható. A kari vezetés szerint, amíg ez szükséges, a finanszírozást biztosítják.)

A hallgatók igen elégedettek azzal, amit kapnak, ők úgy élik meg, hogy minden területen a pszichológia legjobb szakembereivel találkoznak képzésük során.

Problémák:

Infrastruktúra szempontjából a többi képzőhelyhez viszonyítva a pszichológia helyzete ezen az egyetemen a legrosszabb. A környezet esztétikus, a fejlesztési tervek impozánsak és ígéretesek, de az aktuális helyzet a képzés téri széttagoltságát és a műhelyépítés elemi feltételeinek a hiányát mutatja. A képzést támogató könyvtár és folyóirat állomány is igen szűkös. A kar és az intézet közötti kommunikáció nem mentes a zökkenőktől.

A szakmai műhelyek még nem alakultak ki minden területen; ez a pályázást, a TDK munka beindítását és a nemzetközi kapcsolatépítést egyaránt hátráltatja.

Általános megjegyzés:

A szak önbeszámolója a legönkritikusabb, a legprofesszionálisabban végrehajtott, a leginkább problémafeltáró és ugyanakkor a legtöbbet foglalkozik a megoldási lehetőségekkel és a konkrét tennivalókkal. Ez a konstruktivitás érezhető a hallgatók magatartásán is.

Pécsi Tudományegyetem (2004/6/III/2/1/14. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<u>Szak megnevezése:</u> pszichológia	<u>Oktatók száma:</u> 31	Nappali tagozat	A
<u>Képzési szint:</u> egyetemi alapképzés	<u>Hallgatók száma:</u> 178		
	54	Levelező tagozat	A
<p>Szöveges értékelés:</p> <p>A képzés messzemenően eleget tesz az akkreditációs követelményeknek.</p> <p>A PTE pszichológus képzése tudott a leghosszabb ideig ellenállni a hallgatói létszámnövekedésnek. Két évvel ezelőtt azonban megduplázódott a nappali hallgatók létszáma, továbbá elkezdődött a zárt beiskolázású másoddiplomás képzés is. A képzőhely – mely az intézmények többségéhez hasonlóan a klinikus irányt tartja jellemzőjének – ennek ellenére kifejezetten igyekszik megőrizni a személyes tanár–diák kapcsolatokat és ennek érdekében nem tervezi hallgatószám további növelését.</p> <p>Az oktatás személyi feltételei rendezettek, a vezető oktatók képesítése megfelelő az alapvető tantárgycsoportokban. Az egyetemen több olyan tudományos iskola működik, amely része a nemzetközi tudományos életnek, és amelyek munkájába sikerült hallgatókat is bevonni. Kiemelendő a kognitív szociálpszichológiai irány, az evolúciós pszichológiai iskola és ígéretesek a gyermekpszichológiai kutatások is.</p> <p>Az oktatás rendezetten folyik, a hallgatók nagyra értékelik a tanítás színvonalát.</p> <p>A gyakorlati képzésben sikerült egy tábor jellegű forma megteremtésével gyakorló terepet és kutatási lehetőséget biztosítani a hallgatóknak. Az infrastruktúra helyzetében az intézményekre általában jellemző problémák mutatkoznak: az oktatóterem többsége felújításra szorul, a magas színvonalú könyvtári állomány megteremtésének nincsenek meg az anyagi feltételei, az oktatók jelentős többlet-erőfeszítésre kényszerülnek a számítástechnika korszerűtlensége miatt, az adminisztráció túlterhelt. E helyzet kezelése azonban elismerésre méltóan sikeres.</p> <p>A hallgatók képzése az első szakaszban alapos. Egyelőre a második szakaszban a szakirányú képzés választéka még viszonylag szűk. A közeljövőben tervezett bővítésnél igyekeznek a várható munkapiaci igényeket is figyelembe venni.</p> <p>Az intézmény igen sokat tesz azért, hogy a hallgatók kutatómunkát végezzenek, és sikeresen szerepeljenek a tudományos diákköri rendezvényeken. A létszámhoz képest jelentős a külföldi részképzésben a hallgatók száma.</p> <p>A szakdolgozatokban a hallgatók témaválasztása önálló, de a felkészülésben megfelelő segítséget kapnak. A záróvizsga bizottságban külső tagok nincsenek. A számítógépes hallgatói nyilvántartásban az intézmény a kezdeti lépéseknél tart. Tapasztalataink szerint a szak szintjén a hallgatók formális érdekvédelmi-önkormányzati szerveződése kialakulatlan.</p> <p><u>Másoddiplomás (levelező) képzés</u></p> <p>A másoddiplomás képzésben bevezetett rendszer azt a vezetői nézetet tükrözi, mely szerint a hagyományos levelező tagozat nem alkalmazható a pszichológusképzésben. Ennek megfelelően e hallgatókat heti három napon a nappali tagozattal azonos képzési rendszerben oktatják. A képzésből még nem kerültek ki végzetek.</p>			

Szegedi Tudományegyetem (2004/6/III/2/1/17. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<u>Szak megnevezése:</u> pszichológia	<u>Oktatók száma:</u> 21	Nappali tagozat	A _{III}
<u>Képzési szint:</u> egyetemi alapképzés	<u>Hallgatók száma:</u> 167		Levelező tagozat
<p>Szöveges értékelés:</p> <p>A határozott idejű ideiglenes akkreditáció határideje a mesterszak indításának benyújtása, illetve 2007. július 1. (amelyik előbb következik be.)</p> <p><i>Nappali képzés</i></p> <p>A SZTE pszichológia szakjának működését megfelelőnek tartjuk. A képzés problematikus eleme a képzésért felelős egyetemi tanár és két területen a megfelelő vezető oktató hiánya. Bár a közeljövőben e téren valamelyes javulás várható, az alapképzés fő tantárgycsoportjainak mindegyikében a továbbiakban sem várható, hogy megjelenjen a megfelelő beosztású vezető oktató. Ugyanakkor kitűnt, hogy mind a vezető-, mind a fiatal oktatók elkötelezettjei a képzésnek. Az oktatók létszáma (két vezető oktató, tizenöt közalkalmazotti státuszú oktató, az egyetem egyéb részlegeiben dolgozó, alapozó biológiai tárgyakat tanító kollégákkal és együtt) elláthatja a képzést, - abban az esetben, ha az egyetem önmérsékletet tanúsít a hallgatók felvételében.</p> <p>A képzés a klinikus pszichológia megalapozását tekinti az egyik fő iránynak. Ezzel csatlakozik a képzőhelyek legnépesebb csoportjához.</p> <p>Oktatási infrastruktúra: a tantermek, az oktató laboratórium megfelel az alapkövetelményeknek, feltéve, hogy a létszám a jelenlegi korlátok között marad.</p> <p>A tanszék fejlesztésében döntő szempont volt, hogy az akkreditáció idején a szakért felelős egyetemi tanár mellett tudományos iskola jöjjön létre. Ennek érdekében több fiatalot sikerült megnyerni. A szakfelelős egyetemi tanár távozása után e fiatalok fenntartották szakterületük (kognitív pszichológia) iránti érdeklődésüket, és sikerrel működtetik e terület infrastruktúráját. A jövő szempontjából döntő lehet, hogy e fiatal oktatók mennyiben képesek kapcsolatot kialakítani olyan szakmai centrumokkal, melyek tudományos produktivitásukat biztosíthatják. A tanszéken folyó nevelés- szociálpszichológiai kutatások területén közös, iskola jellegű irányzat egyelőre még nem alakult ki, de ennek lehetőségei nem kizártak.</p> <p>A színvonalas egyetemi oktatómunkához nélkülözhetetlen a nemzetközi szinten is megjelenő kutatómunka. Ezen a területen a tanszéknek jelentős adósságai vannak. Visszaulva a fiatal oktatókra, kapcsolatuk jelentős műhelyekkel ebből a szempontból is lényeges.</p> <p>A képzéshez jelenleg nem kapcsolódik olyan könyvtár, mely biztosítaná a hallgatók szakirodalmi tájékozódását. Az egyetemi könyvtárfejlesztési tervek biztatóak, feltéve, ha a könyvtári állomány fejlesztésében sikerül biztosítani a pszichológia szak követelményeit.</p>			

A szakdolgozatok előkészítésében a hallgatók jelentős segítséget kapnak. Javasolható, hogy a szakot lezáró vizsgáztatásba vonjanak be külső bizottsági tagot.

A hallgatók kiválóan tartják a tanárokkal fenntartott személyes kapcsolatot, és úgy érzik erre lehetőségük is van. Emberközelinek érzik a szak működését, hangulatát. Ez azért is fontos, mert az alapképzésben előírt szakmai gyakorlatok egy részénél a gyakorlólhelyekkel történő együttműködések, és a hallgatók színvonalas gyakorlatának biztosítása nem teljesen megoldott.

Levelező képzés

A képzés tanterve azonos a nappali képzésével. Problematikusnak ítéljük a nagy létszámot (a nappali képzés létszámát ez jócskán meghaladja). A tanszék igyekszik ugyan megteremteni az oktatás feltételeit (sokszorosított oktatási csomagokkal), ám a pszichológusképzésben lényeges gyakorlati oktatás követelményei és az oktatási feltételek nincsenek összhangban. A túlzott mértékű levelező képzés vállalásának háttere gazdasági természetű. A levelező képzés bevétele nélkül a szak finanszírozása problematikusná válna, viszont a körülmények nem teszik lehetővé a nagy létszámot. A képzésből végzettek még nem kerültek ki.

Szakirányú továbbképzési szakok értékelése

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem (2004/6/III/2/1/1. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<u>Szak megnevezése:</u> Munka- és szervezetpszichológia <u>Képzési szint:</u> szakirányú továbbképzés	<u>Oktatók száma:</u> 41 <u>Hallgatók száma:</u> 110	Levelező tagozat	A
<p>Szöveges értékelés:</p> <p>A képzést a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Karának Ergonómia és Pszichológia Tanszéke gondozza. A szak oktatói gárdája magas szinten képzett kiváló szakemberekből áll, az oktatásszervezés, az infrastrukturális ellátottság és az információs technológia alkalmazása tekintetében igen fejlett intézmény. Ez a képzés több olyan oktatás-módszertani újítást vezetett be, amely más képzőhelyek figyelmébe ajánlható:</p> <ul style="list-style-type: none"> Internetes eléréssel tartott foglalkozások Irodalomkeresést oktató kurzus A piaci szereplők versenyeztetése az oktatásban A számítógépes prezentációk oktatása és megkövetelése a beszámoltatások során A tananyag internetes hozzáférhetőségének biztosítása Az oktatók minősítése és cseréje 3.5 alatti visszajelzések esetén Az oktatás interaktív A képzés személycentrikus <p>A képzőhely kapacitása a hallgatói létszámnak megfelelő, a gyakorlati helyekkel a kapcsolat jól kiépített, a pénzügyi feltételek elegendőek az öfenntartáshoz. A képzés erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy a hallgatók kapcsolatba kerüljenek a versenyszférában dolgozó cégekkel. Ezek módszereinek elsajátítását azonban – anyagi és piacvédelmi okok miatt – nem biztosíthatja.</p> <p>Problémák: a piaci versenyben a szak egyelőre még nem tudja azokat a gyakorlati képzési formákat biztosítani, amellyel a diploma értéke és piacképessége növelhető lenne. Az oktatók nemzetközi tapasztalatszerzését a szak nem tudja támogatni. 10 %-os a lemorzsolódás.</p>			

Debreceni Egyetem (2004/6/III/2/1/3. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<u>Szak megnevezése:</u> klinikai és mentálhigiéniai felnőtt / gyermek- és ifjúsági szakpszichológia <u>Képzési szint:</u> szakirányú továbbképzés	<u>Oktatók száma:</u> 34 <u>Hallgatók száma:</u> 92	Levelező tagozat	A
Szöveges értékelés: A klinikai pszichológiai szakképzés a DE Orvostudományi Centrumához tartozó Pszichiátriai Tanszék és a DE Klinikai Pszichológiai Tanszékének együttműködésében kezdődött el. Az együttműködés lehetővé teszi a pszichológiai és a medikális szempontok együttes érvényesülését. Az oktatók gyakorlati szakemberek, kellő elméleti felkészültséggel, eleget téve a személyi feltételeknek. A tanmenet, illetve az oktatás célkitűzései megfelelnek a hasonló szakpszichológus képzésekének. A szakképzés esetében az adminisztratív segítségek száma is realisabb feltételeket garantál az oktatás színvonalára.			

Eötvös Loránd Tudományegyetem (2004/6/III/2/1/6. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<u>Szak megnevezése:</u> tanácsadás-pszichológia <u>Képzési szint:</u> szakirányú továbbképzés	<u>Oktatók száma:</u> 11 <u>Hallgatók száma:</u> 55	Esti tagozat	A
Szöveges értékelés: A tanácsadás szakirányú szakképzés színvonala, nemzetközi ismertsége, kapcsolatai jók. Ugyanakkor a képzés csak az oktatók áldozatvállalásával, találékonyságával képes fenntartani magát. Kevésbé ismert viszont a képzésben végző szakemberek elhelyezkedési lehetősége. A képzés specifikus előnye más szakirányokhoz képest abban is áll, hogy nyitott a nem pszichológus diplomával rendelkezők továbbképzésére, és egyre intenzívebb nemzetközi kapcsolatokkal rendelkezik.			

Eötvös Loránd Tudományegyetem (2004/6/III/2/1/7. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<u>Szak megnevezése:</u> pedagógiai pszichológia <u>Képzési szint:</u> szakirányú továbbképzés	<u>Oktatók száma:</u> 27 <u>Hallgatók száma:</u> 31	Levelező tagozat Esti tagozat	A A
Szöveges értékelés: A képzés jelentős igényeket elégítene ki, sajnos azonban az iskolák lehetőségei viszonylag korlátozottak az iskolapszichológusok alkalmazásában. A képzés kiforrott, a rendelkezésre álló oktatási anyagok kielégítőek. Mint a szakképzéseknél általában, a problémát az anyagiak jelentik, a külső előadók, illetve a gyakorlólhelyek esetében is.			

Pécsi Tudományegyetem (2004/6/III/2/1/15. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<i>Szak megnevezése:</i> klinikai és mentálhigiéniai felnőtt / gyermek- és ifjúsági szakpszichológia <i>Képzési szint:</i> szakirányú továbbképzés	<i>Oktatók száma:</i> 5 <i>Hallgatók száma:</i> 119	Levelező tagozat	A
<p>Szöveges értékelés: A klinikai pszichológiai szakképzésről komoly tapasztalatok még nem állnak rendelkezésre. Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy kiváló szakembereket sikerült megnyerni a képzés számára, és a képzés szervezeten indul. A képzés vezetője egyelőre nem rendelkezik PhD fokozattal, ennek megszerzése folyamatban van. A képzésben részt vevő oktatók szakmailag elismertek és elkötelezettek. Az elsősorban dinamikus orientált, de tantárgykínálatában a szakirányú továbbképzések sokirányú kívánalmainak messzemenőig megfelelő képzés megfelelően szervezett gyakorlóterep háttérrel rendelkezik. A képzésből még nem kerültek ki végzetek.</p>			

Semmelweis Egyetem (2004/6/III/2/1/18. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<i>Szak megnevezése:</i> klinikai és mentálhigiéniai felnőtt / gyermek- és ifjúsági szakpszichológia <i>Képzési szint:</i> szakirányú továbbképzés	<i>Oktatók száma:</i> 87 <i>Hallgatók száma:</i> 219	Levelező tagozat	A
<p>Szöveges értékelés: A 2002-től átalakult szakképzés gazdája a Semmelweis Egyetem Általános Orvosi Karának Klinikai Pszichológiai Tanszéke, amely jelenleg 87 közreműködő munkáját szervezi. A tanszékhez diagnosztikus és ambuláns pszichoterápiás központ kapcsolódik. A képzés kiemelt iránya a rövidtávú kognitív és viselkedésterápiás módszerek oktatása, a szupervízió hangsúlya, a komplex esettanulmányok készítésére, az elméleti és gyakorlati tudás integrálására való képesség kialakítása. A képzés tanterve a képesítési követelményekhez illeszkedik és három szakképzés (klinikai neuropszichológus, igazságügyi szakpszichológus, addiktológiai szakpszichológus) épül rá. Jellegénél fogva előtérbe kerül az oktatásszervező tevékenység, hiszen magának a tanszéknek csupán kevés, és zömmel a szakmában kisebb gyakorlattal rendelkező munkatársa van. A jól kiépített gyakorló hálózat miatt a tartalmi kínálat azonban gazdag, a külső oktató gárda felkészült. Az alapképző intézményekhez hasonlóan az adminisztratív személyzet itt is szűkös. A megnövekedett képzési létszámmal az oktatási anyagokat nehéz biztosítani. Ugyancsak nehézséget jelent a nagy létszámú hallgatóság vizsgáztatása, dolgozatainak bírálata.</p>			

Doktori iskolák értékelése

Debreceni Egyetem (2004/6/III/2/1/4. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<i>Doktori iskola megnevezése:</i> Multidiszciplináris D48 Bölcsészettudományok doktori iskola (filozófia-, pszichológia-, nevelés- és sporttud.) <i>Alprogramok száma: 2</i>	<i>Oktatók (témavezetők) száma:</i> 4 (19) <i>Hallgatók száma:</i> 7 13	<i>Nappali tagozat</i> <i>Levelező tagozat</i>	A A
Szöveges értékelés:			
2.4.1. Szervezeti vonatkozások			
<ul style="list-style-type: none"> • A Pszichológia Doktori Program képzése a Debreceni Egyetem Multidiszciplináris Bölcsészettudományi Doktori Iskolájának (filozófia, pszichológia, nevelés- és sporttudomány) keretei között folyik Czigler István programvezetésével. • Az iskolát 2000-ben akkreditálták, pszichológiai doktori képzés 1993 óta folyik • Az államilag finanszírozott PhD ösztöndíjak elosztása a Multidiszciplináris Doktori Iskolán belül összességében korrektnek tekinthető (egyetlen negatívum, hogy az arányosításból következő „törtszámú ösztöndíjak” egészre kerekítése során nem sikerült elérni, hogy az így keletkező „többleteket” és „hiányokat” a nagyobb igazságosság érdekében több év távlatában is figyelembe vegyék). • A „Pszichológia Doktori Program” minden egyéb vonatkozásban megkapja a szükséges önállóságot és függetlenséget. • A pszichológiai program (alprogramok) hallgatói képzésük időtartama alatt 3 kurzust az MBDI más doktori programjai által meghirdetett kurzusok közül is felvehetnek. • A Pszichológia Doktori program 2 alprogramra tagolódik (Alkalmazott pszichológia és Kognitív Pszichológia) • A 2002/2003-as adatok szerint a képzésben résztvevők több mint 80 százaléka az alkalmazott irányokban tanul. • A képzés egésze a témavezető ellenőrző felelősségét és szakterületi kompetenciáját állítja előtérbe. • A felvételi objektív pontozási rendszer szerint történik, a kreditek teljesítésén túl egy félév elvégzéséhez a hallgatók közössége által elfogadható szintet megüítő dolgozatot is el kell készíteni. • A második elvégzett év végén a disszertáció egy elkészült fejezetéről számot kell adni. 			
2.4.2. Pozitívumok, erősségek			
<ul style="list-style-type: none"> • Jól követhető értékelési rendszer a tanulmányok ellenőrzésére. • Megfelelő infrastruktúra (labor, informatikai rendszer). • Erős módszertani felkészítés. 			

- Elegendően bő a programkínálat: kognitív, klinikai, pedagógiai pszichológia valamint pszichometria területeken.
- Nagy helyzeti előnyt jelent az MTA Pszichológiai Kutatóintézetével való együttműködés (futó élvonalbeli kutatásokba való bekapcsolódás lehetősége, információkhoz és eszközökhöz való hozzáférés, stb.).
- A program vezetője a doktori iskolát „tudományos műhelyként” fogja fel.
- Fontos minőségvédelmi elv, hogy a nem pszichológus alapvégzettségű diákoknak a tématerületükhöz tartozó graduális kurzusokat szigorúan el kell végezniük.
- Az abszolutóriumot csak azok kaphatják meg, akiknek a tudományos tevékenységét a témavezető elfogadhatónak minősíti.
- A disszertáció beadása előtt a témavezető és a programvezető írásban nyilatkoznak arról, hogy a dolgozatot beadhatónak tartják.
- A disszertáció beadását házi védelem előzi meg.

2.4.3. Negatívumok, gyengeségek

- Az iskola önmegjelenítése, s a nyilvánosságot jelentő saját rendezvények nem túl világos körvonalúak.
- A hallgatók tudományos teljesítménye és részképzésben való részvétele elmarad a kívánatostól.
- Több vezető oktatót igényelne a tutoriális hangsúlyú képzés
- A képzés finanszírozása az igényesebb tudományos munkák „előállításához” nem elegendő.
- Az iskola pályázatokban mutatott eredményessége elmarad a kívánatostól.
- A PhD hallgatók jelenlegi létszáma (87 fő!!) a tényleges – nem a deklarált! – oktatói erőforrásokhoz képest eltúlzottan nagynak tűnik.
- Nehéz – és egyre nehezebb – kvalifikált (többnyire Budapesten élő) kutatókat kurzusok tartására, illetve a doktori eljárásokban közreműködői szerepekre megnyerni.
- A nagy létszámokat érintő területek miatt a műhelymunka programja, mint az iskola jellemzője, nem mindig ültethető át a gyakorlatba.

2.4.4. Javaslat

- Az iskola vezetése Vajda Mihály életkora révén változni fog. A pszichológusok érdeke is, hogy a szervezeti helyzetet előre próbálják tisztázni.
- Ezt a küszöbön álló természetes változást ki kellene használni – egyebek között - a „törtézetű ösztöndíjak” igazságosabb kezelésére.
- Jobban ki lehetne használni a DE mint integrált egyetem lehetőségeit a képzésben.
- Törekedni kellene arra, hogy ne fordulhasson elő, ahol egy kolléga aránytalanul sok diák témavezetését látja el.

Eötvös Loránd Tudományegyetem (2004/6/III/2/1/9. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<u>Doktori iskola megnevezése:</u>	<u>Oktatók (témavezetők)</u>		
Pszichológiai Tudományok (6.6)	<u>száma:</u> 60 (13)	Nappali tagozat (egyéni tanrend)	A
Doktori Iskola D20	<u>Hallgatók száma:</u> 138		
<u>Alprogramok száma:</u> 7	41		
Szöveges értékelés:			
<i>2.1.1. Szervezeti vonatkozások</i>			
<p>A beiskolázás rendszere megnyugtató. A nem pszichológus diákok aránya alacsony, s ezek megfelelő „kompenzációs” képzésben részesülnek.</p> <p>Az ösztöndíjasok mellett a többiek zöme is valamilyen kutató vagy felsőoktatási intézményben van, vagy oda pályázik. Vagyis a posztgraduális képzés valóban kutatóképzés a PhD eredeti célkitűzésének megfelelően.</p> <p>A diákok helyhez kötöttsége igen meggyőző, abban az értelemben, hogy számukra az egyetem orientációs támpont.</p> <p>Nem egészen világos – az iratokban sem – a különböző kognitív jelzöt viselő programok működése. Melyek vannak, melyek közösek Debrecennel, mik itt a távlati tervek? E tekintetben a beszámoló igen áttekinthetetlen, s tényszerűen téves adatokat is tartalmaz, például a megismerés-tudományi programról, mely valójában megszűnt.</p>			
<i>2.1.2. Pozitívumok, erősségek:</i>			
<p>A kurzusok mindig meg vannak hirdetve, tényleges órákra összpontosul a képzés, s a programok közti áthallgatás is rendezett.</p> <p>A szigorlatoknál bevált az egyéni, intenzív, s tartalmában dialogikus felkészülés, elmélyült diákok a szigorlatra kerülők.</p> <p>A védések nyilvánosak s valóban nagy a külsős részvétel az eljárásban.</p> <p>A diákok jól tájékozottak az internetes irodalomkeresésben, élnek is ezzel.</p> <p>A nemzetközi kapcsolatok az anyagi lehetőségek kijelölte kereteken belül működnek, mind a konferenciajárásban, mind a kutatásban.</p>			
<i>2.1.3. Negatívumok, gyengeségek</i>			
<p>Az iskola önmegjelenítése, s a nyilvánosságot jelentő saját rendezvények hiányoznak.</p> <p>Az önmegjelenítés az iratokban is igen ingatag volt, a jelentés alapján sokkal gyengébb lenne az iskola, mint a valóságban. Számos nem szereplő tanár s aktivitás szerepeltetve van például.</p> <p>Bár deklaráltan nagy a mozgás, a diákok szerint igen elkülönült világok az egyes programok.</p>			

A publikációs kívánalmak követésében a program vezetésének erőltetnie kellene a valódi teljesítményt. Előfordulnak olyan védések, ahol a jelöltnek valóban megjelent közleménye még egyáltalán nem volt a védés idején. Bizonyos doktori iskolákban az ilyen helyzetek kivédésre olyan eljárást alkalmaznak, ahol a teljes bíráló bizottság megkapja a védésre bocsátást lehetővé tevő dokumentációt.

2.1.4. Javaslat

Az iskolának törekednie kellene a PhD diákok tudományos rendezvényeire. Ez segítene a tudományos értékrend és a publikációs színvonal emelésében, s a bezártság csökkentésben.

Javítani kell az internetes önmegjelenítést.

Érvényesíteniük kell a publikációs követelményeket.

Meg kellene fontolni az iskola oktatói állományának eddigi hagyományaihoz és súlyukhoz méltó kiegészítését aktív s tudományosan sikeres kollégákkal.

Pécsi Tudományegyetem (2004/6/III/2/1/16. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<u>Doktori iskola megnevezése:</u> Pszichológia Doktori Iskola D99 (6.6 Pszichológiai tudományok) <u>Alprogramok száma:</u> 5	<u>Oktatók (témavezetők) száma:</u> 35 <u>Hallgatók száma:</u> 70 18	Nappali tagozat (egyéni tanrend)	A
<p>Szöveges értékelés:</p> <p>2.2.1. Szervezeti vonatkozások</p> <ul style="list-style-type: none"> • A beiskolázás megnyugtató. A nem pszichológus diákok aránya alacsony, s ezek megfelelő „kompenzációs” képzésben részesülnek. • Ha valaki nem pszichológus diplomával nyer felvételt 3 alapképzési tárgyat el kell végeznie. • Az iskola működésével (felvételi, programok tematikája, szigorlatok követelményrendszere, védési feltételek kialakítása és ellenőrzése) kapcsolatos kérdésekkel a havonta ülésező Iskola Tanács foglalkozik (amelynek tagjai a programvezetők). • A PTE-re jutó államilag finanszírozott PhD ösztöndíjak (tavaly 66 fő) elosztása az egyetemen belül kialakult elvek szerint történik: kb. felét megkapják az orvosi iskolák, a BTK öt doktori iskolája tipikusan kb. 18-20 főt kap. • Az iskola működésének pénzügyi feltételei jók (az iskola hallgatóinak konferenciákon való részvételét és kutatásaik költségeit is finanszírozzák). • Az egyéni tanrend szerint tanulók a hallgatók közel 20 százalékát teszik ki, a 11 fokozatot szerzett hallgatóból 10 egyéni tanrend szerint tanult. • A kutatószeminárium egyharmados hangsúlyával úgy tűnik az iskola a műhely centrikus (témavezető centrikus) és a program hangsúlyú doktorandusz képzés integrált formáját gyakorolja. (A kutatószemináriumon minden hallgató a saját kutatási témáját dolgozza fel a témavezető irányításával és társai közreműködésével.) • A szigorlatra bocsátás feltételeit az Iskola Tanács határozza meg, a vizsgabizottság összetételét és a szigorlati tárgyakat is a tanács határozza meg. • Az iskola széles választékot nyújt, 5 programjával. • Ugyanakkor a pszichológiai profilt megtartó tematikát kíván követni. • Ennek megfelelően igyekszik csökkenteni azon témák súlyát, amelyeket az iskola egyetemi helyzetéből adódóan mintegy kari kooperációként vállalt fel.¹⁵ 			

¹⁵ Az ezt követő pontok részletező jellegét az indokolja, hogy eljárási tekintetben kissé szokatlan módon, kérés érkezett a bizottsághoz, hogy e témák gondozását különös súllyal tekintse át.

- A profiltisztítást célzó törekvések lépéseként az Alkalmazott Pszichológia Programban szereplő pedagógiai, sporttudományi és felnőttképzési témák gondozását az iskola a karon létrejövő új multidiszciplináris doktori iskolának kívánja átadni. Az iskola a karral kötött megállapodás szerint az Alkalmazott Pszichológiai Programban tanuló nem pszichológiai témát vivő hallgatói számára három lehetőséget kínál.
 - Az abszolutórium megszerzése után disszertációjukat az újonnan alakuló multidiszciplináris iskolában készítik el.
 - Az abszolutórium megszerzése után más egyetem témájukat befogadó doktori iskolájában készítik el disszertációjukat.
 - Témájukat módosítva a Pszichológiai Doktori Iskola valamelyik programjában folytatják tanulmányaikat.

Az iskola ezen állásfoglalása azt deklarálja, hogy az iskola csak a pszichológia tudomány témakörében ad fokozatot. A profiltisztítás egyben azt is jelenti, hogy az Alkalmazott Pszichológiai Programban a szervezetszociológia kerül előtérbe.

2.2.2. Pozitívumok, erősségek

- A védések nyilvánosak s valóban nagy a külsős részvétel az eljárásban.
- Számos habilitációs eljárásban s PhD védésen komoly nemzetközi szaktekintélyek vállalnak aktív szerepet.
- Jelentős számú, rangos külföldi kutató tartott – tipikusan 2 napos – sűrített kurzusokat.
- Érvényesül az a minőségvédelmi elv, hogy a nem pszichológus alapvégzettségű hallgatóknak a tématerületükhöz tartozó három alapképzési tárgyat teljesíteniük kell.
- Ugyancsak a minőségvédelmet szolgálja, hogy a disszertáció beadása előtt a témavezető és a programvezető írásban nyilatkoznak arról, hogy a dolgozatot beadhatónak tartják.
- Pályázatokon való sikeres szereplés, a doktoranduszok bevonása a pályázatokba.

2.2.3. Negatívumok, gyengeségek

- Az iskola oktatói kapacitásához képest a létszám nagy, egyes témavezetők igen leterheltek.
- Az összességében kedvező összkép ellenére is előfordulnak viszonylag gyengébb kurzusok is (főleg a 2-3 fős kis létszámok esetében, ahol gazdaságossági okokból eleve „tömbösíteni” kell és időnként még az ilyen „tömb” is elmaradhat).
- A nagy létszámhoz képest kevés a fokozatig eljutó hallgató.
- A védésre bocsátás követelménye enyhe.
- A diákok tudományos teljesítménye elmarad attól a nívótól, ami az iskola tanáira jellemző.

2.2.4. Javaslat

- A pszichológiai profil egyértelműsítésére készített tervek realiztikusan megvalósítandók (sajnos az „átvevő” iskola még tervezetben sem látható).
- A témavezetésben „túlterhelt” tanárok kérdését meg kell oldani átszervezésekkel.
- A képzésben résztvevő diákok védését szorgalmazni kell.
- A diákok tudományos teljesítményét javítani kell, a kritériumoknak meg kell feleltetni.

Semmelweis Egyetem (2004/6/III/2/1/19. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<u>Doktori iskola megnevezése:</u> 10. Interdiszciplináris: 3. Orvostudományok & 6. Bölcsészettudományok Doktori Iskola D78 (3.2. Klinikai orvostud., 6.6. Pszichológiai tudományok) <u>Alprogramok száma:</u>	<u>Oktatók (témavezetők) száma:</u> 23 <u>Hallgatók száma:</u> 40	Nappali tagozat	A
Szöveges értékelés:			
2.3.1. Szervezeti vonatkozások			
<ul style="list-style-type: none"> • Ez interdiszciplináris iskola, mi a pszichológiai részét vizsgáltuk, melynek a MAB szerinti felelőse Kopp Mária. Ugyanakkor klinikai pszichológiai PhD képzés a pszichiátriai klinikán is folyik. • A kiadott diploma - klinikai orvostudomány vagy pszichológia – a képzés kezdetétől témafüggő. • A két program a doktori cselekmények tervezésében szorosan együttműködik, s a kurzusmeghirdetések is közösek. • A témacentrikus doktori iskola a programba való befogadás feltételeit (az internetről is letölthetően) egyértelműen előírja. A doktori iskola az egyetem doktori szabályzatának megfelelően jár el a felvétel, a témavezető kijelölésének kritériumait valamint a fokozat eléréséig teljesítendő követelményeket illetően. (a jelölt alapidplomájától függetlenül). Ennek és a követelményeknek a részleteit a II. Függelék mutatja be. • Az iskola alapvetően kutatás centrikus a hallgatók oktatásban való részvételét nem írja elő. 			
2.3.2. Pozitívumok, erősségek			
<ul style="list-style-type: none"> • Az iskola erőssége, hogy az egészségtémakör átfogó interdiszciplináris elemzésére kínál lehetőséget és kutatási együttműködést a legkülönbözőbb szakmai háttérrel rendelkezők számára. • A tanári állomány jó, szervezetenként is erősödött a pszichológiai oldal Bódizs Róbert csatlakozásával. • A diákok és a tanárok tudományos teljesítménye valóban nemzetközi mércéjű. • Az orvosegyetemi keret igen szigorú publikációs kritériumokat teremt. • A kurzusok jól megszervezettek. • A védések nyilvánosak s az egyetemi elvárások szerint is nagy a külsősök aránya a bírálati folyamatban. • Magas a bölcsészethez képest az ösztöndíjas arány (kb. 1:2). 			

- Az iskola önmegjelenítése, s a kontrollt jelentő tudományos rendezvények színvonalasak.
- Szakmai és emberi pozitívum is a határon túli kollégák részvétele
- Az iskola pénzügyi helyzete megengedi, hogy a doktoranduszok kutatásait anyagilag is támogassa.

2.3.3. *Negatívumok, gyengeségek*

- A védések s a tudományos rendezvények az egyetemen kívüli pszichológiai életben jóval ismertebbek lehetnének.
- A szigorlatokra körülhatárolt témából készülnek fel a diákok. Ez nem itteni sajátos gond, s általában újra kellene gondolni, hogy különösen a nem pszichológiai alapképzettségűek esetén nem kellene-e egy „tematikus törzsanyag szigorlat”.
- Nem megnyugtató a se nem pszichológiai, se nem pszichiátriai háttérű jelöltek fokozatszerzése: kényszerűen vagy klinikai orvostudomány, vagy pszichológiai tartalmú diplomát kapnak.

2.3.4. *Javaslat*

- A programban az orvosi és pszichológiai háttérű jelöltek dominálnak. Ugyanakkor a néhány szociológiai, antropológiai háttérű fiatal mintegy kényszerűen pszichológus PhD-t fog kapni. Ennek alapkursusokban való kompenzálását megoldja a program. Ugyanakkor megfontolandó lenne a korábbi egészségtudományi besorolás kiegészítő megadása, éppen az ilyen dolgokra.
- A klinikai pszichológiai és az egészségpszichológiai területek világosabb önzonosító lépéseit érdemes lenne megteremteni.

Történelem szakok párhuzamos értékelése - Akkreditációs jelentés

2004/6/III/2/2. sz. MAB határozat

2004. július 02.

A Látogató Bizottság elnöke:	Gergely András egyetemi tanár (ELTE)
A Látogató Bizottság tagjai:	Fröhlich Ida egyetemi tanár (PPKE)
	Papp Imre egyetemi tanár (DE)
	Závodszy Géza főiskolai tanár (ELTE)
	Zsoldos Attila tud. munkatárs (MTA TTI)
Hallgatói képviselő:	Schöberl Márton PhD hallg. (HÖÖK)
A Látogató Bizottság szakértői:	Szabolcs Ottó egyetemi docens (ELTE)
	Zimonyi István egyetemi tanár (SzTE)

Általános értékelés

A tudomány helyzete

A magyar történettudományt nem viselte meg a rendszerváltozás. A „marxizmus hegemóniája” az 1980-as évekre már csak fikció maradt. Évtizedek óta megújulási-felzárkózási folyamatok zajlottak a tudomány berkeiben. Pozicionális eltolódás csak annyiban következett be, hogy a mennyiségi és minőségi súlypont az intézetektől áthelyeződött az egyetemekre: a tanszékek száma és az oktatói gárda gyarapodott, a négy bölcsészkar mellé három új alakult, két tanárképző főiskola történész-gárdája tanszékként a bölcsészkarra, ill. karként az egyetemre került. A PhD-képzés és a habilitáció jogával felvértezett az egyetemek formálisan is kedvező tudománypolitikai pozícióba kerültek.

A történettudomány mennyiségi és minőségi produkciója (a rendszerváltás közvetlen időszakától eltekintve, amelybe egy sor jeles történész bekapcsolódott) megnőtt. Publikációs nehézségek nincsenek, sőt azok kedvezőbbek lettek. Új, pár év alatt rangossá vált szakmai folyóiratok jöttek létre, a könyvkiadók száma nőtt, a kiadási munka felgyorsult.

A történettudomány erős társadalomtudományi pozícióit mutatja, hogy akadémiai doktorainak száma nyolcvan körül jár. – Probléma ugyanakkor, hogy közülük csak jó, ha tucatnyian hatvan év alattiak. Jóllehet a történész-társadalomban

tehetséges, számbelileg nem jelentéktelen „fiatal” (hatvan év alatti) korosztály van jelen, az előrehaladás nem könnyű: főként az oktatásbeli terhelés miatt, de említhetjük a „három disszertációs” rendszer visszaszivárgását is: a PhD és a nagydoktori közé bekerült - a néhol már disszertációköteles - habilitáció.

A magyar történettudomány megújulásához belülről, szerves fejlődés nyomán is és kívülről is jöttek impulzusok. A külső kihívások közvetlenül elérték a magyar történettudományt. Több lett a külföldi ösztöndíj, intenzívebbek a nemzetközi kapcsolatok, jobb a nyelvtudás. A lassú, fokozatos hatások folytán nincsenek generációs szakmai ellentétek, nincsenek nagy tudományos viták, de bénító személyeskedések sem. Új iskolák sajnos nem jelentek meg.

A kutatott korszakokat tekintve egyértelmű az eltolódás a legújabb kor irányába. A XX. század második fele lett az új, preferált korszak, ennek kutatására jött létre a legtöbb új kutatóhely (sőt intézet), itt jelentkezett legmarkánsabban az új generáció. (Fontos megemlíteni, hogy az *egész* XX. század kiszabadult a politika gyámsága alól, s ez szakmai kihívást jelentett, főként a fiatalabb nemzedék számára – a korábbi korszakok gyakorlatilag addig sem voltak gyámság alatt.)

A szakma tíz akadémikusa az MTA legnagyobb társadalomtudományi csoportját alkotja. Közülük többen *professor emeritusok*. A két hetven év alatti az ELTE professzora.

Az egyetlen társadalmi szervezet, a Magyar Történelmi Társulat nem annyira szakmai egyesülés, mint inkább közvetítő a szélesebb közvélemény irányában. Külön ki kell itt emelnünk a Társulat *tanári tagozatát*, amely könyvsorozatot ad ki, információkat közvetít, tudományos üléseket szervez, hogy a tanári továbbképzést biztosítsa ill. pótolja. Népszerű ismeretterjesztő funkciót lát el két népszerű történelmi folyóirat (*História, Rubikon*).

A felmérés módszertana

Az akkreditációs látogatások a főiskolai és egyetemi szintű, tanári és bölcsész, nappali, levelező és kiegészítő képzés, valamint a PhD-iskolák ellenőrzését szolgálták, s újdonságuk abban rejlik, hogy most egyszerre, lényegében egy időben, egy bizottság által került azokra sor. (A korábbi egyenkénti szakképzési akkreditációkra egy-hét évvel korábban került sor.) Az egyidejű akkreditáció alkalmat szolgáltatott az egyes képzési helyek, módszerek összehasonlítására, és annak megállapítására, milyen e fontos szak egészének helyzete. Ebben rejlik az eljárás újdonsága.

A vizsgálatok alapjául a képzési helyek által készített beszámolók, önértékelések szolgáltak, amelyek hagyományosan, az előre megadott szempontok alapján készültek. Többnyire jól kidolgozottak, a valóságnak megfelelőek, nem törekedtek annál szebb képet alkotni. A szempontokat nem egyformán értelmezték, pl. a tudományos műhely fogalmát. A látogató bizottság azután az egyes intézményekben további dokumentumokat tekintett meg (amelyek igény szerint mindenütt rendelkezésre álltak), megnézte a képzés szintereit, beszélt a vezető oktatókkal (akik a problémák felvetése előtt nem zárkóztak el), órákat látogatott, találkozott a diákokkal ill. a doktoranduszokkal. A hallgatókkal egységes szempontú véleményezést íratott (ezt célszerűbb lett volna nagyobb létszámmal előre lebonyolítani). Végül kész produktumokat, szakdolgozatokat és PhD értekezéseket vett kézbe. – A látogatások szorgalmi időszakban történtek, így a vizsgák kontrolljára nem kerülhetett sor. A beszámolók szerint ezek túlnyomórészt szóban és kellő szigorral zajlanak.

A nyolc egyetemi, az öt főiskolai képzési hely valamint a hat doktori iskola, vagyis a tizenkilenc képzési hely meglátogatása nem lehetett teljes körű. Az ELTÉ-re szánt két nap alatt például a tömeges főiskolai és egyetemi képzést, a főiskolai tanszéket, a Történeti Intézet tizenkét tanszékének munkáját, a doktori iskolát (a maga tizenkét alprogramjával, melyek némelyike önmagában is doktori iskola nagyságú), a levelező tagozatot, emellett a levéltár- és muzeológia szakot kellett volna alaposan megismerni. A szerzett benyomások és az írásos önértékelés nyomán azonban ha néha csak impresszív, de összesítésre alkalmas benyomás alakult ki itt és másutt is a bizottság tagjaiban.

A bizottság tagjai a látogatások során mindenütt jóindulattal, segítőkészséggel találkoztak. Tanárok és diákok nyitottak voltak.

A látogató bizottság készen kapta a hallgatók által névtelenül kitöltendő kérdőíveket.

A hasznos és célratoró kérdések között a 8. kérdés: „Milyen súllyal szerepelnek az oktatásban a történelem egyes korszakain belül az alábbi részdiszciplínák?” - egy táblázat kitöltésével járt együtt, amely bonyolultnak, ellentmondásosan kitölthetőnek és nehezen értékelhetőnek bizonyult.

A tudományos műhelyek nem azonosak a tudományos iskolával. Tudományos műhelyről akkor beszélünk, ha néhány oktató közös kutatási célokra munkálkodik, ennek érdekében egymással kooperál, s az egyéni kutatási eredményen alapuló, de tematikájában, jellegében közös eredményeket a szakma is számon tartja. Tudományos iskola esetében egy (maximum egy-két) professzor

körül szerveződő olyan műhely jön létre, ahol a célok és módszerek közössége a vezető személyisége által meghatározott, annak mintegy folyamánként, hogy a vezető számottevő új eredményeket ért el. Az iskola esetében a fiatalabb munkatársak, PhD-t készítő mintegy alárendelődnek az adott tematikai programoknak és a módszertani eljárásoknak, továbbá az eredményeknek olyan szakmai kisugárzásuk van, hogy azok a többi társadalomtudományra is hatnak, azok új megközelítéseit is megtermékenyítik.

Tudományos iskolák a történettudományban jelenleg nincsenek.

Tudományos műhelyek vannak, azoknak az önértékelésben jelzett számát ill. meglétét azonban az önértékelési-látogatási módszerekkel feltárni nem lehet. Jelentőségük a képzés szempontjából is megvan: az oktatók nem atomizálódnak, s a hallgatók számára is orientációs csomópontokat képeznek. Az értékelés nem állapított meg intézmények közötti sorrendet. Nem a feladat kényessége miatt, hanem azért, mert a papírforma érvényesül: egyetemeink alapítási rangsora (*anciennitas*) lényegében azonos a szakmai rangsorral a történelem szakon is. A jelentés esetleg olybá tűnhet, mintha kollegiális alapon igyekezett volna kedvező képet nyújtani a történelem szakos képzésekről. Valójában az értékelés készítői úgy látják, hogy nincs hanyatlás, "lefelé ívelés". Megítélésük szerint az anyagiakat, a tárgyi feltételeket illetően helyzetképük eléggé kritikus, noha valóban tartózkodtak attól, hogy a helyzetet dramatizálják. Ugyancsak kritikusak voltak a hallgatókkal, előképzettségükkel, motivációjukkal, tudásukkal kapcsolatban, noha megértéssel kezelték a nagyobb létszámokból szükségszerűen fakadó gondokat. Az elégedettség tehát csak az oktatókkal kapcsolatban érezhető. Itt nem valaminő ideális, hanem a tizenöt évvel korábbi állapotok szolgáltak mérceként, ahol figyelni kellett arra, hogy ne csak egy-két kiváló professzorra, hanem az akkori teljes gárdára emlékezzenek. Figyelembe kellett venni, hogy fiatalabb oktatógárdától nem követelhető magasabb fokozat. Összefoglalva: a tudományos produkció mennyiségileg és minőségileg meggyőző, s ez érthető, hiszen ez az előrejutás legfőbb, részben formalizált kritériuma. Ami pedig az oktatást, tanfegyelmet, felkészülést, motivációt illeti, a jelenleg működő gárda meghaladja a korábit, még akkor is, ha a tanári munka hivatalos értékelése bizonytalan, illetve a tudományos produkcióhoz képest másodlagos jelentőségű. Az általában véve mégiscsak szigorúbb és egyértelműbb követelmények (pl. "ejtőernyősként" nem lehet valaki egyetemi tanár, ahhoz ma már tíz év oktatási gyakorlat kell), a konkurencia-harc, a "nyugdíjas állás"-jelleg megszűnése mind a tisztességes munkavégzés irányában hat.

Korlátok

A jelenlegi helyzetben a felsőfokú történelemoktatás célja nem annyira a magyar nemzeti tudatot fenntartani képes magas szintű tanárképzés, továbbá a diplomával együtt a tudományos jártasság megszerzése, hanem a *tömeges felsőfokú képzés*. A másfél évtizeddel korábban végző 3-400 főiskolai-egyetemi történelem szakost az iskolák, a végzettségnek megfelelő munkahelyek felszívták. Napjainkban az 1500-2000 évente végzett történelem szakos (akik közül a főiskolát végzettek többsége továbbképzzi magát és egyetemi diplomát szerez) a végzettségnek megfelelően nem tud (vagy sokáig nem tud) elhelyezkedni, s ez meghatározza a képzéskor motivációs bázisát.

A tömegoktatás másik következménye, hogy a színvonalban jelentős csökkenés ment végbe. A felsőfokú oktatás infrastruktúrája nem tartott lépést a létszámnövekedéssel. Az intézmények maguk növelték a felvételi létszámot. A felvételi vizsga, mint szűrő, megszűnt, a vizsgák ismételtetésével pedig a felsőoktatásbeli lemorzsolódás minimálisra vált – utóbbi az intézményeknek sem állt érdekében. A diploma általános értéke jelentősen csökkent.

A felsőoktatáspolitikai méltányolható eleme, hogy a főiskolákat-egyetemeket (hasznos) parkolópályának tekinti a munkanélküliségtől fenyegetett ifjúság számára. Elfogadható, hogy a mostani „csúcsraajratás” igényeinek megfelelő szintre nem fejleszti fel az egyetemeket, mivel a létszámok csökkenni fognak. De a forráshiány miatt az egész felsőoktatást ma inkább a sodródás, mint a józan kivárással jellemzi. A helyzetet bonyolítja az egymás utáni „reformok” sora és sorsa.

Több helyütt használták – főleg diákok – a „kavarodás” szót a képzés általános menetére. Ez nem a szakra, hanem a felsőoktatási intézményekre vonatkozik. Az egymásra torlódó reformok (a szabaddá vált oktatási rend, majd a kreditrendszer bevezetése, a számítógépes beiratkozások, új PhD-iskolák) több különböző, egymás mellett létező, tanár és diák számára nehezen áttekinthető rendszert eredményeztek, amelyben sem a hallgatók, sem az oktatók nem ismerik ki magukat. Másutt viszont, főleg főiskolákon, értékelték azt a „családias légkört” is, oktatók és hallgatók viszonylagos kölcsönös ismertségét, amely az oktatáshoz kedvező légkört teremt.

Általánosnak mondható a tér- és teremhiány. Zsúfoltak a tanári szobák, kevés és kicsiny a szemináriumi helyiség (lévén a létszámok nagyok), nincs hely a könyveknek (a könyvvállomány diszlokált, tanári szobákban, folyosón szétosztva-lezárva), még a folyosók is irodabútorokkal zsúfoltak. A helyzet néhol tűzvédelmi szempontból is problematikus. Nincsenek közösségi terek, ahol a

tanárok is, a hallgatók is, ill. e két csoport egymással összetalálkozhatnak. Nincs kávézó, étterem. Ezáltal elvész az „egyetemi” jelleg, a szakok közötti találkozások, beszélgetések színtere. Ezen tavasztól ősziig segít a kampusz-szerű elhelyezkedés három egyetemen és két főiskolán. Valamivel jobb a helyzet (a kampusz-elhelyezéstől függetlenül) Debrecenben, Piliscsabán, Egerben.

A meglátogatott intézmények infrastruktúrája megfelel az akkreditációs minimumkövetelményeknek. Minden hallgató le tud ülni, ha a székek rozogák is. A történelem tanszékek és a történelem szakos hallgatók elhelyezése az intézmények általános állapotától függ, vagyis azok sehol nincsenek kiváltságos vagy mellőzött helyzetben. A különbségek az egyes intézmények között a részleteket (épület, bútorzat, könyvtár, kollégium) illetően meglepően nagyok. Általában az elhelyezés hallgatói vonalon (előadók, szemináriumi helyiségek) kielégítő, általánosan felvethető, komoly problémát csak a (szak)könyvtárak elhelyezésénél jelezhetünk. Szükség lenne a tanszéki oktatói *kézikönyvtárak* (3-400 kötet) fejlesztésére, illetve hallgatói, könyvvel-férőhellyel ellátott *olvasótermek* kialakítására, bővítésére. A könyvtár-helyzet korlátai térbeliek és anyagiak. A könyvtári fejlesztésnek két útja kínálkozik. A bizottság egy része szerint központi könyvtárakra lenne szükség, vagyis arra, hogy a tanszéki-kari könyvtárak egyesüljenek, mivel a jövő a nagy, szabad tájékoztatást biztosító könyvtáraké. A jövő a nagy, szabad tájékozódást biztosító, állandóan hozzáférhető könyvtáraké (minél több könyvtáros van együtt, annál könnyebben biztosítható a hosszú nyitva tartás). Mások a jelenlegi rendszer hívei, amely lehet ugyan, hogy az erőket bizonyos mértékig szétforgácsolja, de a hallgatók könyvközelbe kerülnek, a szakkönyvtáros tud segíteni, könnyebb biztosítani a szabad polcos rendszert, esetleg kézikönyvtárra sincs szükség. Nehezebb viszont a szűkebb szakterületen kívüli, multidiszciplináris tájékozódás, bizonytalanabb a beszerzés, fejlesztés. Az anyagi szempontok is emellett szólnak. Az informatikai fejlesztés is könnyebben megvalósítható a nagy könyvtáraknál, így egy térbe kerülhet könyv és elektronikus információhordozó. A mindennapi munkához szükség van emellett pár száz kötetes kézikönyvtárra a tanárok szobáiban.

Valamennyi intézményben (legalább úgy-ahogy) megoldott mind az oktatók, mind a hallgatók számára a korszerű számítógépek használata, adott az Internet-hozzáférés és rendelkezésre állnak az audiovizuális eszközök. A számítógép, az Internet viszont sehol nincs bevonva az oktatásba! Jogi akadályok, a közös befektetések lehetetlensége miatt megoldatlan az elektronikus adathordozókon tárolt dokumentumok (drága kézikönyvek stb.) közös egyetemközi beszerzése (és közös hozzáférhetővé tétele egy közös szerveren).

A tanárok elhelyezése – ugyancsak általánosságban – már nem mondható megfelelőnek. Vagy többen vannak egy-egy könyvszekrényekkel, elektromos berendezésekkel zsúfolt szobában, vagy az órákat is a tanári szobában tartják. (Ez az állapot már megszokottnak mondható, erre kevés panasz hangzott el.) Kétségtelen, hogy nagy különbség van az egyes intézmények tárgyi ellátottságában. A szegedi főiskolán egy tanteremben plüssel kárpitozott, írórésszel felszerelt karosszékekkel és mindenütt üveges, mennyezetig beépített könyvszekrényekkel találkoztunk – a pécsi egyetemen még fogas sincs elég a diákoknak a célszerűtlenül és ócska bútorokkal berendezett szemináriumi teremben.

Általános a panasz, hogy a szaknak nincsenek „saját” előadótermei, szemináriumi szobái, azokat az egész intézmény közösen használja, s azokat biztonsági okokból még órák között is lezárják.

Szinte mindegyik intézményben többfajta képzés folyik. A szinteket tekintve főiskolai és egyetemi, a diplomát tekintve bölcsész és tanár, a jelleget tekintve nappali, levelező, kiegészítő szakon folyik a képzés. Közvetlen átlépési lehetőségek még a saját intézményben sincsenek, előbb végzettséget kell szerezni, de pl. a főiskoláról az egyetemi szintre való átlépéshez önmagában a jeles diploma sem elégséges, ahhoz újra felvételt kell tenni. A levelező és kiegészítő szakok rendszere mégis lehetőséget ad a mobilitásra, amellyel sokat élnek. A főiskolások igen nagy része tervezi, hogy szakján vagy másik szakon lehetőleg rögtön végzés után egyetemi diplomát szerez. Ennek a társadalmi mobilitás (vagyis az egyén) szempontjából megvan a jelentősége, de a társadalom egésze szempontjából is. Egyetemi diplomával nem szívesen mennek szakközépiskolába, itt főként főiskolai végzettségűeket alkalmaznak, akiket azután az egyetem levelező szakon történő elvégzésére köteleznek (néhol a költségeket is átvállalva).

A képzés mindenütt megfelel a követelményeknek, a tárgyak egymásra épülése, arányai megfelelőek. Az egyetemi szakokon jó a képzési kínálat. A tanulmányi rendszer, államvizsga- és szakdolgozati követelmények hasonlatosak az egyes egyetemeken. A speciális órakínálatok változatosak. Vagyis a képzési rendszer hasonlósága mellett a sokszínűség a jellemző. A kreditrendszer bevezetése dacára a képzési különbségek folytán (pl. eltérő korszakok alkotnak szigorlati tárgyat) az egyes egyetemek történelem szakjai között továbbra is nehézkes az átjárás. (Jellemző, hogy ilyen igény a hallgatók részéről fel sem merült.) A rendszerbeli, egyetemek közötti *mobilitáshiány* a képzés egyik döntő korlátja.

A nappali tagozatra járók legalább nyolcvan százaléka államilag támogatott képzésben részesül. Az arány a PhD-képzésben csaknem fordított, itt csak tízhúsz százalék az ösztöndíjas.

Az igazi korlátot az *alulfinanszírozottság* képezi. Ezt annyira közismertnek és általánosnak tartja a bizottság, hogy nem érdemes részletezni. Annyit megjegyez, hogy minél újabb egy intézmény, annál nagyobbak finanszírozási gondjai, rosszabbak tárgyi feltételei. Az általános színvonalhoz való felzárkózás az új(abb) intézmények számára ezért rendkívül nehéz, sőt nem zárható ki, hogy oktatási feltételeik rosszabbodni fognak. Az ismétlődő pénzelvonások jelensége miatt már joggal lehetne mondani, hogy a történelem oktatás is "lehanyaglik". A nominális szinten tartás is hanyatlást jelent. Érdemes felvetni a kérdést: ki a felelős a szak anyagi feltételeinek biztosításáért? Milyen alkuk nyomán osztják el egyetemen, karon, szakon belül a forrásokat? (A rendszer a bizottság számára áttekinthetetlen.)

Hallgatói oldalról érdemes megemlíteni, hogy főként a PhD diploma megszerzéséhez a felvételtől a tandíjon, vizsgákon át a védésig rengeteget kell fizetni. A legtöbb hallgatónak nincs ösztöndíja, és egyiknek sincs hallgatói jogviszonya. A vidékieknek pl. nem jár vasúti kedvezmény, s ez még drágábbá teszi számukra a képzést.

A szakfelelős egy kivétellel mindenütt az MTA doktora. A tudományos minősítéssel rendelkező oktatók aránya mindenütt 60 % felett van. Az órák többségét főállású oktatók látják el (köztük akadnak a jelenlegi rendszerben feltárhatatlan fiktív főállásúak, *intercity professzorok*, de ez a kiskapu a hírek szerint be fog zárulni). Az életkori megoszlás nem mondható ideálisnak, a kívánatosnál kevesebb a 35-45 év közötti fiatal korosztály. A helyben lakó oktatók aránya Egerben és Miskolcon mondható csekélynek.

Az oktatók létszáma az egyetemeken negyven fő teljes állású körül jár (kivéve az ELTE-t, ahol a duplája – itt azonban kétszerannyi hallgatót és négy szakot oktatnak), a főiskolákon egy tucatnyian oktatják az egész szakot. Főként a főiskolákon panaszkodnak a túlterhelésre, amely csak részben fakad a magas óraszámából (amely önmagában nem sokkal több, mint az egyetemeken), hanem főként a szakdolgozók tömegéből, a vizsgák sokaságából, a tanárképzésbe való bekapcsolódásból eredeztethető. Több helyütt jelezték, hogy „a kapacitás határán” működnek, és remélik, hogy a demográfiai csökkenéssel a hallgatók száma is fogyni fog, normalizálódik a helyzet. A hangulat általában jónak mondható. Kedvezően hatott a két évvel ezelőtti történet jelentős fizetésemelés.

Az oktatók kormegoszlása (a fiatalok csekély számától eltekintve) és kvalifikációja megfelelő. Különbségek természetesen vannak. A fiatalabb pécsi, piliscsabai egyetemen fiatalabbak is az oktatók. Az időskorúak dominálnak az ELTÉ-n, a középkorúak Debrecenben. Fiatalok felvételére a fejlesztések lezárulta után (három egyetemi szintű képzési hely volt tizenöt éve, most nyolc van) alig van esély. A nem túl távoli jövőben egészségtelen kormegosztás fog kialakulni.

A jelzett terhelés folytán a szaktudományi produkció mennyisége nem kimagasló, de a teljesítmény egyenletes, sőt a terhelést figyelembe véve itt-ott imponálónak mondható. A tudományos fokozatok szerzésével egyik intézmény sem áll rosszul. A *tanfegyelemre* a vezetők nem panaszkodnak (nyilván a mundér becsületét is védve), de – s ez már figyelemre méltó – a diákok sem. Utóbbiak véleményét kérve a felmérésben: az órákat 90 %-ban megtartják, a kieső órákat többnyire bepótolják. (Az egyetlen képzési hely, ahol rosszabb arányokat jeleznek: az egri főiskola.) Az órák időben, pontosan elkezdődnek – ugyancsak a felmérések szerint.

Erősségek

A történelem felsőoktatási képzési helyein jelentős szakmai-tudományos kapacitás halmozódott föl. Az évszázados egyetemi-főiskolai hagyományok hatnak az új intézményekben is. Mindebből következően mind az intézményi, mind az egyéni motiváció (és verseny) erős dokumentált tudományos eredmények felmutatására.

Stabilak a képzési célok: a középpontban a színvonalas tanárképzés áll. A főiskolák hagyományosan az általános iskolák, az egyetemek a gimnáziumok számára képeznek. A nemzeti tudat karbantartása, önképzésre képes tanári gárda kinevelése az előírt cél, az Eötvös Lóránd által megfogalmazott „tudós-tanár” még mindig az ideál – ha ezt nem is sikerül megvalósítani. Az oktatók számára ugyanakkor van idő a tudomány művelésére - a humboldti egyetemi ideálnak megfelelően. (A történettudományon belüli szakképzést az ELTÉ-n a levéltár- és muzeológia szak biztosítja.) Az általános képzésre épül a PhD-képzés, a tudományos intézmények, a tudományos utánpótlás biztosítása szándékával.

Az oktatást jó káderállomány biztosítja. A képzési intézmények és státusok száma megnőtt, hígulás azonban – talán egy rövid időszakot nem számítva – nem következett be. A pár éve még vidéken jellegadó *intercity-professzorok* csoportja kisebb lett. Az állások terén versenyhelyzet alakult ki. Az oktatók a két évtizeddel ezelőtti időkhöz képest sokkal komolyabban veszik az oktatást. A PhD-képzésbe

kerülni külön rangot jelent. Az oktatók érzelmileg elkötelezettek az oktatás ill. a tudományos kutatás iránt. Az egyes intézmények az általános témák oktatásának megoldása mellett a kutatás terén specializálódtak: hely-, regionális-, szomszédságtörténet, az európai térség vagy éppen Latin-Amerika története. Ezekben a saját témákban rangos, adott esetben nemzetközi figyelemre számot tartó a publikációs tevékenységük. Ezáltal, ill. a témáikhoz tartozó konferenciákkal, kiadványsorozatokkal erősödnek nemzetközi tudományos kapcsolataik, saját közegükkel inspirálólólag hatnak a fiatal munkatársakra, az oktatói kar szakmai összetartására és az utánpótlás nevelésére.

Az öt főiskolai- és nyolc egyetemi szintű képzés három önálló főiskolán és hét egyetemen történik. Az intézményi háttér stabil. A karokon belül ugyancsak állandósult intézetek és/vagy tanszékek működnek. A hallgatók többsége a tanári pályát választaná, a többiek esetében sincs szó pályaelhagyásról, csalódásról. A szak népszerűsége töretlen.

A képzést biztos könyvtári háttér segíti. Megtörtént a minimális számítástechnikai fejlesztés.

A képzési rendszer jól felépített, kronológiai rendben halad. Az előadások és gyakorlatok aránya megfelelő. Ugyancsak megfelelő az egyetemes és magyar történet közötti ötven-ötven százalékos képzési arány – hiszen az iskolai oktatás is ezt követi, helyesen. A legtöbb képzési hely komoly választási lehetőségeket, alternatív (választható) ill. fakultatív (nem kötelező) órákat kínál. Legalább egy forrásnyelvet, a latint, mindenütt tanítanak, még a főiskolákon is. (Nyíregyházán csak egy félévben, más főiskolákon kettő-négy félévben.) A latinnyelv-oktatás azonban az egyetemeken sem éri el azt a szintet, hogy a hallgatók a latin tanfolyamok után ilyen nyelvű szövegeket tudnának olvasni. Megfontolandó ezért, hogy a MAB szigorú követelményként fenntartsa-e egy forrásnyelv oktatását. Viszont a *forráselemző órák* léteznek, ha nem is külön kategóriaként, de a tényleges szemináriumok zöme ilyen fajta munkával foglalatalkodik. A probléma csak az, hogy a hallgatók nincsenek a kellő forrás-, magyarán szövegelemzési, hermeneutikai készségeknek birtokában – érdemes lenne ennek oktatását követelményként felvenni, nem is annyira történeti stúdiumként, mint inkább általános bölcsészkar kötelezettségként.

Gyengeségek

Az erősségek között felsorolt stabil képzési rendszer összeomlása, káosz fenyeget. Két éve, hogy bevezették a kreditrendszert, s most újabb reform

következik, szinte a küszöb előtt áll, amelyről csak annyit tudni, hogy kétdiplomás-kétkimenetelű 3+2-es rendszer lesz, amelynek MA fokozata ad (csak) tanári képesítést. Mivel az első, három év utáni BA diplomáról mit sem lehet tudni, a történelem szakon egyelőre nem lehet tervezni. Ha eldőlnek ezek a kérdések, feltehetően már késő lesz annak eldöntése, hogy végigtanítsák-

e az egész történelmet három év alatt, vagy fakultatívvá tegyenek bizonyos korszakokat és így tovább. Továbbá mi lesz a főiskolákkal, és hogyan tükrözi majd vissza az egyetemi struktúra a kétfokozatú képzést? A bizottság tapasztalata szerint a főiskolai képzés és az egyetemi képzés megközelítőleg sem egynemű, s így BA-MA relációként nem feleltethető meg. Ugyanakkor azt érezte, hogy a főiskola-egyetem kettősségből is kifejleszhető lenne a BA-MA rendszer.

A hallgatói mobilitási nehézségeiről, amelyek a bizottság véleménye szerint egy BA-MA rendszerben sem fognak sokat változni, már korábban is történt említés.

Az oktatói mobilitás is korlátozott. Sok helyütt anyagi okokból nincs előléptetési lehetőség, az intézmény a két besorolás közötti fizetési különbséget sem tudja kigazdálkodni. A fokozatok elnyerése, az előrelépés menete lassú. Arra pedig alig van esély, hogy egy meghirdetett pályázatot intézményen kívüli személy nyerjen el – egy egész státust nem tudnak teremteni. A docensi-professzori pályázatok többnyire fiktívek, ez esetekben korrektebb lenne a *meghívás* lehetőségét biztosítani. Az előléptetések disszertáció- és publikáció-centrikusak, a tanári munka fel- és megbecsülésére nincs mód.

Az oktatók a felvételi vizsgákon csökkenő tudásról, következőleg süllyedő pontszámokról, motivációhiányról, rossz olvasási készségről, gyenge beszédkészségről adnak számot. A bizottság véleménye szerint az érettségizők általános szintje romlott ugyan, de nem ilyen mértékben. A kedvezőtlen változásoknak még két oka van: az egyik, hogy változott az érettségizők továbbtanulási preferenciája. Jó történelmi tudással, történelmi érdeklődéssel inkább mennek a jogi, közgazdasági karokra. A másik ok a képzés bővülése. Ugyanannyi kiváló diák kerül be, mint korábban (évfolyamonként mondjuk húsz), de amíg korábban képesek voltak arra, hogy egy negyven-hatvan fős évfolyamot magukkal húzzanak, most a száz-százötven fős évfolyamokban „a sok lúd disznót győz”.

Ugyanakkor azok a hallgatók, akikkel a bizottságnak volt alkalma találkozni, érdeklődés és magatartás tekintetében nem keltettek rossz benyomást. A motiváció bizonyos fokú csökkenését, a szellemi aktivitás korlátozottságát azért lehetett érezni.

A jövő évtől megszűnik a felvételi, a ponthatár-süllyedés ezzel abbamarad - de az oktatók bizonyos félelemmel néznek a beáramló „mezei hadak” elébe.

Általános meglepetésnek mondható, hogy a tizenöt év óta folyó intenzívebb középiskolai nyelvtanítás (szabad nyelvválasztás, emelt óraszámok stb.) után a belépő hallgatók idegennyelv-tudása milyen csekély. A történelem szakon kb. egyötödüknek-egynegyedüknek van ugyan már egy nyelvvizsgálója, a többiek azonban többnyire nem tudnak olvasni egyetlen idegen nyelven sem. (Az összes felvételnél nyelvvizsgálókkal rendelkező: ELTE 65 %, KRE 17-57 %, DE 27 %.)

A helyzetet az oktatók jól látják, de a pontszám-süllyedésből, motiváció- és olvasáshiányból fakadó problémákra nem kutatják a megoldásokat, nem keresik az ellenszereket. Nincsenek felvértezve új módszerekkel. Hagyományos módszereikkel ugyan nem eredmény nélkül zárkóztatják fel hallgatóikat, becsülettel helytállnak - de fölös energiafelhasználással és kisebb hatásokkal.

Komoly problémát jelent az államilag finanszírozott, magasabb pontszámú és az önköltséges hallgatók együttes képzése. Morális és szakmai gondról van itt szó, az olykor húsz pontos különbség a két hallgatói csoport között csak évek múlva tűnik el.

A hallgatók közötti felmérések ugyancsak a módszertani problémákat tükrözik: az ötös skálán szinte mindenütt átlagban négy felett osztályozzák a szakmai tartalomra és az előadásmódra vonatkozó kérdéseket. Három-négyes között van viszont a velük szemben használt *módszerek* értékelése.

A képesítési követelményeket – a tartalmakat illetően – a képzési helyek aggályos pontossággal teljesítik. A választhatóságra, a rész kérdésekben történő elmélyedésre, a specializálódásra az intézmények már hosszabb idő óta nagy súlyt helyeznek. A nagyfokú specializáció a tanárképzés oldaláról közelítve nem mindig jár együtt a kívánatos rendszerességgel. Feszültség tapasztalható a szabad bölcsészképzés és a tanárképzés formái, igényei között. A kisebb intézmények erős megfelelési szándéka gazdag és speciális kínálat megteremtésére – összevetve a hallgatók hiányos előképzettségével és gyöngye motiváltságával – nem biztos, hogy összhangban van az alapképzés feladataival.

Feltűnő, hogy a kollégák milyen keveset hivatkoznak a történelem szakos képzés *külföldi* negatív vagy pozitív tapasztalataira, példáira. Mintha teljesen ismeretlen lenne előttük az európai egyetemek világa.

Figyelemre méltó az is, hogy a hallgatók *egészében elégedettek* az oktatás színvonalával, menetével. Az oktatás-számonkérés mindenütt kronológiai

rendben halad. Beosztása, tagolása intézményenként eltér. Kötelező és fakultatív tárgyak között tesznek különbséget, módszerében pedig előadások és szemináriumok vannak.

Az egyes történelmi korszakokkal kapcsolatosan nincs különösebb gond, legalábbis olyan, amely általánosítható lenne. Mindenütt (egyetemen és főiskolán) az ókor a „buktató” tárgy, s ez sok többletmunkát jelent az ókoros kollégáknak (a bukási arány 40-70 % között van), de ennek oka nem a szigorban vagy a tárgy nehézségében keresendő (az ókor maga népszerűnek tekinthető), hanem az első évesek tanulási nehézségeiben, az első szűrés kényszerűségében. A felsőoktatásban a XX. század tanítása sem okoz gondokat – annál inkább a *tanításban*: a tanárjelöltek nem szívesen vállalják a XX. század oktatását!

Azok a felsőbb éves diákok, akikkel a bizottság tagjai találkoztak, jó benyomást keltenek. Beszédkészség, ítéletalkotási hajlandóság, a jövőt illetően realiztikus szemléletmód jellemzi őket. (Figyelembe kell venni, hogy a szakok bizonyára azért a jobbkat igyekeztek a látogatók elébe állítani.)

A tanárképzés problémái:

A történelem szak központi problémája a tanárképzés. A legtöbben ismeretesen mint tanárszakot tanulják, s ezek közül a legtöbben tanárok lesznek. A szak szempontjából a tanárképzés sajnos mostohagyermek. Kevesebb figyelmet fordítanak rá, az oktatóknak nincsenek ismeretei a közoktatás helyzetéről, csekély a módszertani jártasságuk, nem mindig veszik figyelembe a kurzuskínálatnál a tanárképzés szempontjait. A gyakorló iskolai vezető tanárok viszont néha szaktudományos szempontból képviselnek régebbi nézeteket. Ahol hiányoznak a gyakorló iskolák, ott igen nehéz a kapcsolattartás a szaktanárokkal.

Megismételhető: az egyetlen komoly, közös gond: *a szakmódszertani felkészültség, ill. az ilyen irányú képzés elhanyagoltsága, gyengesége!* Vonatkozik ez magukra az egyetemi órákra is. A hallgatók nem kapnak lehetőséget, inspirációt az önálló munkára, a szemináriumokon sem. Ami a szakmódszertant illeti: előírás szerint megvan az egy félév elméleti, két félév gyakorlati oktatás e téren. Több helyütt nincs főállású, vagy nincs erre alkalmas történelem-módszertanos tanár – a feladatot ebben az esetben áttolják az általános módszertanra, a pedagógiai tanszékre, vagy megbízzák az oktatással az egyik vezető tanárt. Ezen sürgősen változtatni kell! Magát képezni képes, lehetőleg főállású módszertanos beállítása mindenütt javasolt – akinek biztosítani kell a külföldi kapcsolatteremtést, kísérletezési lehetőséget, és maguknak a főiskolai-

egyetemi óráknak a látogatását, azon órák módszertani bírálati lehetőségét (főként a fiatalabb oktatók esetében, akik a felnőttoktatás módszertanát illetően a mélyvízbe vannak dobva). Az nem gond, hogy a problémát mindegyik intézmény másként értelmezi, hanem az, hogy a megoldás sehol sem kielégítő – itt van a történelem szakos tanárképzés Achilles-sarka. Nincs tisztázva a történelemoktatás módszertanának képzési célja. Arról mindenki tud, hogy van elmélete és gyakorlata, de nem tisztázott, hogy ezek mit is jelentenek a valóságban. A két stúdium többnyire összeolvad, amelyből aztán a praktikum kerül ki győztesen. Egy-két elméleti bevezető után már csak tanítási minták, gyakorlati módszerek, fogások, sablonok maradnak, legfeljebb általános pedagógiai megalapozással. Nincsenek szakmódszertani műhelyek. Ezen a helyzeten az sem segít, hogy a gyakorló iskolák tanárai általában gondosan megválogatottak és együttműködnek az egyetem-főiskola módszertanosával. Az iskolai munka azonban nem pótolja az elméleti felkészülés hiányát.

Általános érvénnyel megállapítható továbbá, hogy az *egyetemen* a tanárképzés az indokoltnál kisebb figyelmet kap.

Érdemes lenne tehát módszertani szakképzést indítani, kiegészítő szakként, levelező formában is, hogy a történelem módszertani utánpótlást biztosítsuk. Ennek feltételei ugyan jelenleg egyetlen egyetemen sincsenek adva, de talán az ELTÉ-n el lehetne indulni.

A hallgatók szociális háttere és az ebből fakadó módszertani problémák

Az akkreditációs felmérések nem szoktak kitérni egy-egy szak hallgatósága szociális hátterének változására - az együttes áttekintés erre most alkalmat ad. A történelem szakra bekerülők többsége ha nem is kifejezetten hátrányos helyzetből, de mindenesetre szerény viszonyok közül érkezik: a „nem pénzes diploma” jelentősége számukra a legnagyobb. Szegeden például már a hallgatók egyharmada szakközépiskolából érkezik, még nagyobb hányada hátrányos helyzetű családokból. - A történelem (és a magyar) szak továbbra is a kisjövedelműek szakja. A kollégiumi ellátás viszont nem tartott lépést a növekvő létszámmal. Nagy jelentősége lenne a szálláslehetőségek javításának, ill. a kollégiumi műhelyek kialakításának – utóbbi téren Debrecen jutott a legelőbbre. A drágább „városi” élet folytán a bölcsészhallgatók szinte végig a képzés során rendszeresen, hetente hazajárnak. Ennek oka nem abban keresendő, hogy ez a generáció nem képes leszakadni a szülői háztól, a régi baráti kötődésektől, hanem abban, hogy a szülők pénzzel nem tudják annyira támogatni őket, mint inkább a hétvégi otthoni ill. „hazulról hozott” ellátással.

Ebből következik, hogy az órák a hét közepén sűrűsödnek, hétfőn és pénteken csak kivételesen vannak. Tény az is, hogy a levelező órák péntekre-szombatra kerülnek, a termék és az oktatók nem maradnak kihasználatlanul.

A diákok egy része, a csak alkalmankénti munkavállalókkal mintegy fele, pénzkereső tevékenységet folytat, ennek mértéke heti néhány órától húsz óráig terjed.

A képzés során tehát másfajta szocializációval kell számolni, mint a korábbi időkben: kimarad a közös diákélet, a közös hallgatói szabadidő-eltöltés és a nagyvárosi élet kulturális-szocializáló hatása. Nem kedvező a (különböző természetű) individualizáció, a kiforratlan személyiségek nem kaphatnak a nem létező diákközösségtől személyiségformáló hatásokat. A nagy szakok hallgatói, így a történelem szakosok is, elveszítettnek érzik magukat az egyetemen, ezért is vonzódnak a kisebb szakok, specializációk felé. (Szemináriumi csoportok a nagy szakokon csak egy-egy foglalkozásra, egy-egy szemeszterre verődnek össze.)

Az a tény, hogy a hallgatók egyre nagyobb hányada jön *szakközépiskolából*, ahol az iskolai szocializáció is más képet mutat, mint a gimnáziumokban, külön szakmai-szocializációs gondokat vet fel. Ezek a hallgatók a tanulmányok során, még a szakdolgozat készítése idején is, több segítséget, energiabefektetést igényelnek.

Mindaz újfent a képzés módszertani megújításának szükségességére figyelmeztet! Egy szembeötlően pozitív és egy szembeötlően negatív jelenséget kell még említenünk.

Örvendetes, hogy a számonkéréseken a szóbeli vizsgák dominálnak. (Ez is jelzi, hogy a túlterhelés nem elviselhetetlen.) A bukások, főleg a szigorlatokon, elég nagyarányúak, de az utóvizsgák többnyire sikeresek. A lemorzsolódás viszonylag csekély. Becslések szerint a felvettek 80 %-a – ha egy-két évvel később is a négy-öt évben előírt tanulmányi időnél – diplomát szerez. (A kreditrendszer pontos adatolást nem tesz lehetővé.) Sajnálatos viszont, hogy a szeminárium sok helyen – korántsem mindenütt – átalakul előadássá, s még sajnálatosabb, ha ezt a vezetést elnézi. Sok a tanítani, az előzőekből fakadóan bepótolni való, s ennek direkt eszköze a tanári előadás – ez a mentegetőzés, amikor a problémára a látogatások során a bizottság tagjai rámutattak: „Sok az előírt szeminárium, kevés az előadás, nem tehetünk mást”. De kitapintható itt a módszertani képzetlenség és a kényelem is! Ráadásul ezeken az előadás-szerű ál-szemináriumokon sem történik meg a hallgatók bekapcsolása, aktivizálása: prelegálás folyik, hagyományos módon, a kiscsoportban is.

Márpedig – s ezt nem ismerik fel a kollégák – így egy ördögi kör keletkezik: a hagyományosan tanított hallgatókból hagyományosan tanító tanárok lesznek, akik azután a középiskolából küldik a rosszul képzett, alulmotivált diákokat...

A kép azért nem elszomorító, mert a felsőoktatásbeli évek során sokat változnak a hallgatók. Érdekes módon maguk is nem tárgyi tudásuk bővülését állítják az első helyre, hanem *gondolkodásmódjuk* megváltozását-megváltoztatását. (A felmérések mindenütt ezt mutatják!) Eszerint tehát sikerül áttörni a középiskolai tényközlő tanítást, az ezáltal kiváltott befogadói attitűdöt. A hallgatók tehát mégiscsak beérnek, az oktatók megítélése szerint is túlnyomó többségükben alkalmasak lesznek tanárnak.

Korábban már felvetődött a belépők viszonylag gyenge idegen-nyelv tudása; ez persze valamelyest változik az évek során. Minden egyetemi diplomához ismeretesen középfokú nyelvvizsga szükséges. (Piliscsabán a PhD fokozathoz felsőfokú nyelvvizsgát és még egy középfokút kívánnak - ez egyelőre túlzó követelménynek tűnik, még ha a nyelvtanítás feltételei biztosítottak is.)

A nyelvek között a német őrzi pozícióit: a hallgatók fele-fele arányban tudnak németül és angolul. Mintegy tíz százalék az, amely más nyelvvel (is) barátkozott.

Egy nyelv tudásával, viszonylag jó képzettséggel és tudással kerülnek ki tehát a hallgatók. A végzett hallgatók színvonalát elsősorban az átnézett szakdolgozatok alapján lehetett lemérni. A témák összetétele és jellege mindegyik intézményben meggyőzőnek tűnt, igényes munkáról tanúskodott.

A tanulmányi- és vizsgaszabályzatok többszöri próbálkozást, halasztást biztosítanak a diploma megszerzéséhez. Talán ezért is a lemorzsolódás – a jelzett panaszokhoz, problémákhoz képest – meglepően csekély, becslések szerint nem több mint tíz százalék. A bizottság reálisabbnak érezne húsz százalékot (ezek egy része egyetemről átmehetne főiskolára, főiskoláról tanítóképzőbe). Ilyen irányú mobilitás nincs, ehelyett az ellenkező, a felfelé irányuló a jellemző. A főiskolákról kikerülőknél azonnal megfogalmazódik az egyetemi továbbtanulási igény. A PhD-képzés a végzés után csak keveseknek lehet osztályrésze, a csekély számú állami ösztöndíj ezt korlátozza. Később, már munkahelyről jelentkeznek a legtöbben a PhD-képzésre, „levelező” formában, amelynek határfoka nyilvánvalóan kisebb.

Úgy tűnik, hogy a történelem szakos végzettekkel kapcsolatosan nincsenek speciális problémák. A többség a tanári pályát választja-választaná, nemcsak

kényszerből. Vannak, akik az utolsó pillanatban, a tanári gyakorlat során szeretik meg a pályát. – A tanári bérrendezés érezhetően növelte a pályaválasztási kedvet.

Lehetőségek

Alacsonyabb hallgatói létszám és/vagy jobb finanszírozás – ezekben rejlenek a képzés javításának alapvető lehetőségei.

Paradox módon a nagy képzési létszámban *társadalmi lehetőségek* is rejlenek. A több történelem szakossal nő a közműveltség, könnyebb karban tartani a társadalom általános mentális kultúráját, a világ dolgaiban jobban kiigazodó értelmiségieket állítunk elő, akkor is, ha többségük nem szűkebb szakterületén fog dolgozni. A nagy létszámú képzés ilyenén lehetőségei azonban nincsenek végiggondolva – a képzési szerkezet megmarad kizárólag a tanárképzés igényeinél. (Bizonyára sokan jönnek a történelem szakra általános humán érdeklődésük folytán, vagy azért, mert a „közelünkben ez kínálkozik” – de motivációik nincsenek felmérve, nincs ennek megfelelő képzési kínálat a számukra.)

Az Internet felhasználása az oktatásban még várat magára. Úgy tűnik, a képzésbe való bevonás bizonyos fokú informatikai alapképzettséget igényel. Mindenesetre sok lehetőséget rejtene, első lépésként a levelező képzésben és a távoktatásban. E téren a nemzetközi tapasztalatok adaptálására több gondot kellene fordítani.

Veszélyek

A „bolognai folyamattal” kapcsolatos hírek bizonytalanságot keltenek. Pontosan senki sem tudja, hogy a 3+2+3 rendszert hogyan, milyen képzési rendben fogják bevezetni, mire fog jogosítani a BA diploma és így tovább. Következésképpen igen tartózkodó a felsőoktatásban tevékeny történész társadalom. A hároméves BA képzésbe nem lehet összezsúfolni az eddigi ötévest (amely ugyan érdemben csak négyéves volt, de az új BA rendszer első éve tájékoztató év lesz). A főiskolai tanszékek egzisztenciális bizonytalanságban vannak, az egyetemi ókoriak és középkoriak attól tartanak, hogy rájuk vár a BA szint tömegoktatása. Néhány hónap múlva a határidők szorításában kidolgozott tervekkel kellene lépni a nyilvánosság, a felvételizők elé. Többen a bevezetés elhalasztásában, a koncepció alapos átgondolásában reménykednek.

Az oktatókon nem kérhetjük számon, hogy terveket kovácsoljanak, ha a politika által meghatározandó alapvető keretek (a két kimenet követelményei és jogosítványai) hiányoznak.

Bármilyen döntések és ennek nyomán bármilyen megoldások születnek, néhány évig a történelem szak oktatása is kaotikus képet fog mutatni.

Egy másik veszély, hogy a túlterhelt oktatói gárda a rendszeres többletmunka ill. az újabb reformok megkívánta többlet erőfeszítések folytán kimerül (*burn-out*).

További veszély, hogy a felsőoktatás utánpótlási lehetőségeinek beszűkülése folytán az egyetemi történész oktató-gárda is fokozatosan elöregszik.

A PhD-képzés

A PhD rendszer tíz éve mutatja, hogy a rendszer bevált, az iskolák létrehozása helyes ötletnek bizonyult. A hat helyen folyó PhD-képzés együttesen még kevésbé elemezhető, mint a főiskolai-egyetemi szak-oktatás. Az egyik iskola, a műegyetemi, valóban multidiszciplináris. Van két ál-multidiszciplináris iskola, a pécsi és a debreceni, ahol a másik szaktudomány (a néprajz) gyakorlatilag teljesen elkülönült, s csak a nagydoktorok csekély száma vagy más formai előírás akadályozza a különválást. Igazi multidiszciplináris iskola valójában egy van. Két történettudományi iskola, a piliscsabai és a szegedi, most bővült új alprogramokkal. Végül a budapesti (ELTE) történettudományi PhD iskola hatalmas méretei folytán (tizenkét alprogram) egyszerűen nem hasonlítható össze a többiekkel. Az ELTÉ-n a *történettudomány* hivatalos besorolása nyomán nemrég ment végbe több iskola egyesítése, s felvethető, hogy nem kellene-e mégis egy-két történettudományi iskola külön létrejöttét itt megengedni.

Mégis, közös gondjukként megállapítható, hogy a csekélyebb számú ösztöndíjas és az önálló (levelező) képzésűek oktatása nehezen összevonható. Az ösztöndíjasoktól elvárható, hogy hallgató-szerűen képeztesse, órákra járjanak, sőt tanítsanak, a munkahelyen lévők csak hetente (esetleg szombaton), kéthetente tudnak jönni. Ahol csekély számú disszertans van egy évfolyamon, energiapazarlás lenne heti órákat beállítani. (Noha a PhD-óraterhelés mindenütt beszámít az összesbe.) Elvileg a PhD-órákat fel kellene tüntetni a rendes hallgatói képzés tanrendjében, hogy azokat a hallgatók is felvehessék – ennek azonban sehol nincs nyoma. Alighanem azért, mert az órák mögött nem mindig rejlik valóságos, szemeszterenként 14 hetes foglalkozás.

A helyzet a bolognai folyamat kényszere folytán tisztázódni fog. Ha a PhD-képzésben részt vevő ösztöndíjasok köre – mint tervezik – lényegesen növekedik, a képzés menete is normalizálódni fog. Fennáll viszont a veszély, hogy a „bolognai” tagozatok (a 3+2+3) „gettókká” válnak, ahol az alsó fokozatban az

adjunktusok, a középsőben a docensek, a felsőben a professzorok oktatnak, s közöttük nem lesz átjárás.

A doktori iskolák színvonala oktatóik s azok elkötelezettsége révén biztosított. A minőségvédelem rendszere azonban nem áll szilárd lábakon. Bizonytalan a záróvizsga tartalma, színvonala. Ott, ahol már számos disszertáció készült (ELTE), megállapítható, hogy dominál a *summa cum laude* fokozat. A „külsők” (az iskolán, illetve az egyetemen kívüliek) bevonása nem mindig segít a kontrollban, mert éppen ők bizonytalanok abban, hogy milyen igényeket támaszthatnak.

Az értekezések egy-két évvel az abszolutórium után készülnek el, ez még rendjén van, de sokszor még tovább csúsznak. Az abszolutóriumot szerzetek és a doktoráltak között egyre nagyobb a létszámbeli különbség, pontos statisztikája nincsen. Lehet, hogy ez idővel stabilizálódni fog. Néhány iskolában kötelező a „munkahelyi vita” (nyilvános vita előtti érdemi megbeszélés), másutt nem kötelező, de gyakorlat (pl. ELTE), s van ahol nincsen. A gyakorlatot egységsítetni kellene egy ajánlással, amely az elővita felé mutatna.

A disszertációnak gondjaik vannak az előírt publikációs követelmények teljesítésével. Célszerű lenne, hogy az egyes PhD-iskoláknál már létező, PhD-publikációk céljait szolgáló kiadványokat egyesítenék, és egy rangos, közös kiadványt teremtenének – amely azután részint idegen nyelven is közölhetne, részint a TDK-s dolgozatokat is bevonhatná a közleményekbe.

A doktori iskolák anyagi támogatása csak elvileg létezik. Van, ahol egy részét az iskola megkapja, de pl. az ELTE-n egy fillért sem látnak belőle. Külön helyiségük, „szemináriumuk” sehol nincs, a hallgatók tengenek-lengenek.

Általában van viszont lehetőségük arra, hogy kutatási pályázatokba bekapcsolódjanak, külföldi ösztöndíjat szerezzenek, éljenek az egyetemek közötti kapcsolatok lehetőségével. Kívánatos lenne, hogy minden PhD-s fél évet tanuljon külföldön, ennek lehetőségei azonban nem biztosítottak.

Elhelyezkedési lehetőségeik a fővárosban nem annyira rosszak. Az egyetemeken sajnos alig-alig nyílik káderfejlesztési lehetőség.

Ajánlások

- A Bologna-folyamat, azaz a 3+2+3 képzési rendszer bevezetése elhalasztandó, és pedig a politikai szintű döntések (mire jó a BA diploma stb.) meghozatalától számított három évvel.

- A szakmódszertan oktatásának helyzete főállású tanárok beállításával rendezendő. E beosztásnál praktikus munkahelyi besorolási-előmeneteli lehetőségeket kell kialakítani, mert a pálya így nem vonzó.
- A módszertani-gyakorlati képzés nagyobb hangsúllyal szerepeljen a tanárképzésben.
- A már végzeteknek történelem-módszertani kiegészítő szak, továbbképzés megszervezése indokolt.
- A „forrásnyelv”, többnyire a latin, maradjon meg, de tudomásul kell venni, hogy a hallgatók munkanyelvként azt nem tudják használni. Mellette kell kialakítani a szövegelemző / forráselemző órákat prozemináriumi, propedeutikai jelleggel.
- Az előadás és a szeminárium határozottabb, markáns különválásával biztosítani kell, hogy a hallgatók elsajátíthassák a szakmai nyelvet, vagyis módjuk nyíljon a magyar szaknyelv gyakorlására is.
- A csak elvileg létező *sabbatical* rendszer érvényesítését, főként a disszertációt készítőknél, szorgalmazni kell. (Pl. negyven éves, teljes egyetemi-főiskolai pálya során legalább háromszor kerüljön rá sor.)
- A PhD-iskoláknál egyesek szétbontását, másutt alprogramok összevonását javasolja a bizottság – az intézményeknél jelzettek szerint.
- A PhD iskolák anyagi támogatása kerüljön a doktori tanácsokhoz, onnan osztassék le az egyes iskolákhoz, elvonásokra a szokásos mértéken túl ne kerülhessen sor.
- Közös történelmi folyóiratot létrehozása a PhD hallgatók publikációi számára.
- Az Internet bevonása a történelmi oktatásba fejlesztési programokat, ill. ilyen jellegű külföldi ösztöndíjak kiírását igényli.
- A nemzetközi egyetemközi, ösztöndíjas stb. alkalmakat használják fel a külföldi képzések áttekintésére, a jó példák hazai adaptálására. (Az EU ilyen közelítést ha nem is fog előírni, de azt ki fogja kényszeríteni, s az oktatás sztenderdjeit - pl. szemináriumi létszámok - ki fogja alakítani.)
- A nagyobb PhD történelmi iskolákat vezető professzor lehetőleg csak a doktori iskola ügyeivel foglalkozzon (ne vegyen részt az alapképzésben, ne legyen tanszékvezető).
- Egerben csekély számú oktató gárda ötféle képzést valósít meg, a tagozatok száma itt csökkenjen.

Alapképzési szakok értékelése – Főiskolai szakok

Berzsenyi Dániel Főiskola (2004/6/III/2/2/1. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<u>Szak megnevezése:</u> történelem	<u>Oktatók száma:</u> 12	<i>Nappali tagozat</i>	A
<u>Képzési szint:</u> főiskolai alapképzés	<u>Hallgatók száma:</u> N: 368 L + L.kieg: 109	<i>Levelező tagozat</i>	A_{HF}
		<i>Lev. kieg. alap.</i>	A
Szöveges értékelés:			
<p>Nappali- és másoddiploma mellett levelező tagozaton első diplomát is lehet szerezni. Érzékelhető előrelépés tapasztalható mind a személyi, mind a tárgyi feltételek terén. Az oktatók többsége fokozattal rendelkezik, négy oktató PhD programját befejezve értekezését írja. Új, felszerelt tanári szobák vannak, amelyekben szemináriumok is zajlanak. A központi könyvtár elhelyezése kissé mostoha, zsúfolt, állaga a diákok szerint „tragikus” (oka szerintük abban keresendő, hogy a tanszék és a központi könyvtár között nincs kommunikáció). A városi, megyei könyvtár nem alkalmazkodik a főiskola igényeihez. A tanszéken használható kézikönyvtár sincs - fejlesztésére gondot kellene fordítani.</p> <p>Az oktatás lefedi a képzés teljes tartalmát. A választható tárgyakból fejlődtek ki a specializációk: régésztechnikus, levéltártechnikus, judaisztika, hadtörténet. Ezekből az oklevél mellé betétlapot kapnak a végzettek. Latint négy féléven át tanulnak. A németül tudó hallgatók áthallgathatnak a grazi egyetemre. Csak az egyik tárgyból kell szakdolgozatot készíteni.</p> <p>A tanszék távlatosan az egyetemi szintű képzés bevezetését tervezi.</p> <p>A hallgatók általában elégedettek az oktatás színvonalával. <i>Véleményük szerint túl nagy hangsúlyt kap a szakirányok között a judaisztika.</i> A tanárképzés feltételei és színvonala jónak mondható, de kiemelik megjegyzi a módszertani oktatás gyengeségét, ugyanakkor a pedagógiai <i>általános</i> módszertani tárgyak túlzott előtérbe kerülését – emiatt van félév, amikor több módszertani-pedagógiai órájuk van, mint szaktárgyi. Előáll a heti negyven órás túlterhelés, amely miatt egyik tárgyat elcsúsztatják, és öt év alatt végeznek.</p> <p>A történelmi oktatásban is előfordul, hogy előadás helyett „sokszor” könyvekből vett felolvasást kapnak. Több tanár „rutinból oktat”, nem elég naprakész a szakirodalom tekintetében. A szemináriumok ugyancsak gyakorta előadásokká alakulnak át. Hiányolják, hogy a segéd tudományok nem kapnak kellő hangsúlyt: az első két félévben csaknem kizárólag politikatörténetet kapnak. A képzéssel a hallgatók egészében azonban elégedettek. Jellemző módon egyszerre említik a „kavarodást” és a „családiás légkört”.</p> <p>A hallgatók körében végzett kérdőíves felmérés szerint ez az egyetlen intézmény, ahol tárgyi tudásuk jobban fejlődött, mint gondolkodásmódjuk.</p> <p>A diplomához csak alapfokú nyelvvizsga szükséges.</p> <p>A levelező tagozat szakfelelőse nem minősített.</p>			

Eszterházy Károly Főiskola (2004/6/III/2/2/2. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<u>Szak megnevezése:</u> történelem	<u>Oktatók száma:</u> 31	Nappali tagozat Lev. + lev. kieg. t.	A A
<u>Képzési szint:</u> főiskolai alapképzés	<u>Hallgatók száma:</u> N: 409 L.+ L.kieg.:514		
Szöveges értékelés:			
<p>Az egyetlen főiskola, ahol a szervezeti egység neve nem tanszék, hanem: <i>Történettudományi Intézet</i>. Itt ugyanis a főiskolai mellett egyetemi szintű képzés is folyik. A két szinten a képzés oktatói és tárgyi feltételei közösek. Ez utóbbiak a főiskolák között messze a legkedvezőbbek. A széles fűtött folyosókon tanulási lehetőség van a diákoknak, az épületben a hatalmas könyvtár. Oktatásszervezetileg azonban a tagozatok elkülönültek. Nincs átjárás.</p> <p>A főiskolai szinten nappali, levelező és kiegészítő képzés van. A képzés jól szervezett, a főiskolai képzés kifejezetten színvonalas. Gazdag a kurzuskínálat. A latin csak választható tárgy.</p> <p>A hallgatók a képzést erősnek tartják, azzal elégedettek, csak több választható órát szeretnének. Elégedetlenségük a módszertannal szemben mutatkozik. A gazdagon megtervezett módszertani oktatás alkotó jellege nem eléggé érződik a szakmai műhelyéletben való részvételben, a korszerű irodalomban való tájékozottságban, a professzionális felkészültségben. Kiemelik a jó tanár-diák viszonyt. Feltűnő viszont – a hallgatók körében végzett kérdőíves felmérés nyomán – az elmaradt órák magas száma: a válaszolók 37 %-a szerint minden ötödik-tizedik óra elmarad. Az órák pótlása sem kedvező – hasonló kedvezőtlen arányokat mutat. Az intézmény álláspontja szerint ugyanakkor a nagy hallgatói létszámból számszerűleg igen kis arányban sikerült véleményt kérni: ez a kimutatott értékeket nagy valószínűséggel torzítja.</p> <p>A szakdolgozatok megfelelőek, elsősorban a helytörténeti dolgozatok használnak primer forrásokat, az egyetemes történeti tárgyúaknál gyakran még az idegen nyelvtudás is hiányzik.</p> <p>A tanárképzés mintaszerű. A tantárgypedagógiának itt főállású oktatója van. A módszertan avultságát azonban itt is bírálják a hallgatók.</p> <p>A MAB aggasztónak tartja a tagozatok magas számát (lásd az intézmény egyetemi alapképzési szakjának értékelését is), a hallgatók alacsony nyelvtudását (ez nehezíti a forrásnyelven való olvasást és a szakirodalmi tájékozódást) és az elmaradt órák magas arányát. Ugyanakkor értékeli, hogy az infrastruktúra és a személyi feltételek szempontjából ebben az intézményben igen jó a történelem szak főiskolai szintű képzése.</p>			

Nyíregyházi Főiskola (2004/6/III/2/2/3. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<u>Szak megnevezése:</u> történelem	<u>Oktatók száma:</u> 11 <u>Hallgatók száma:</u> <i>N: 519</i>	<i>Nappali tagozat</i>	A
<u>Képzési szint:</u> főiskolai alapképzés	<i>L: 56</i>	<i>Levelező tagozat</i>	A
<p>Szöveges értékelés:</p> <p>A főiskola az elmaradott északkeleti régió fontos szellemi központja, jelentős vonzáskörzete van. Kétszakos nappali, egyszakos levelező (másoddiplomás) képzés van. A tizenegy oktató életkori és kvalifikációs mutatói meglehetősen rosszak. Tervezik, hogy nyugdíjazások után fiatal, PhD-vel rendelkező oktatókat vesznek fel. - A jelenlegi oktatók között a fiatalabbaknál három PhD fokozat megszerzése van folyamatban. Hagyományos képzés, az átfogó előadásokhoz kapcsolódó szemináriumokkal. Túlzó követelmény, hogy három szakdolgozatot kell készíteni: mindkét szaktól és pedagógia-módszertanból. (Terjedelmük csekélyebb, 30-40 oldal, színvonaluk vegyes.) A felvettek létszáma gyorsan nőtt, jelenleg a nappalin kb. 500 hallgatót oktatnak, s ez az általános hallgatói ill. oktatási színvonal csökkenésével járt. (A levelezők létszáma is nőtt.) Harmincfős szemináriumok vannak. A szemináriumon nemcsak a tanár aktivizálja hallgatóit, hanem a referáló hallgató is megmozgatja társait – egyedülként látott a bizottság illet a meglátogatott intézmények közül! (Vagyis a hallgató oly módon szerepel, mintha órát tartana.)</p> <p>Gazdaság- és társadalomtörténeti, művelődéstörténeti kínálat is van. (Szoros a kapcsolat a múzeummal, a levéltárral.) Négy szigorlatukhoz kis teszt a beugró, amely első alkalommal ötven százalékban sikertelen. A latin egy féléves.</p> <p>Az infrastruktúra a teremhiánytól eltekintve jónak mondható, ideértve a számítógépes ellátottságot is. A tanszéki és főiskolai könyvtáron kívül a megyei könyvtár is segíti az oktatást.</p> <p>A tanárképzés színvonala megfelelő, a vezető tanárok szerint a hallgatók tárgyilag kellőképpen fel vannak készítve. A gyakorló iskolai órákat a tanszék oktatói is meglátogatják. A hallgatók fele készül tanári pályára.</p> <p>Az intézménynek gondoskodnia kell az oktatók utánpótlásáról: a hallgatói létszámhoz viszonyítva itt az átlagnál alacsonyabb számú oktató látja el a képzést. Túlzás 3 szakdolgozatot kérni a hallgatóktól.</p>			

Eötvös Loránd Tudományegyetem (2004/6/III/2/2/4. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<u>Szak megnevezése:</u> történelem	<u>Oktatók száma:</u> 12 <u>Hallgatók száma:</u> N: 347	<i>Nappali tagozat:</i>	A
<u>Képzési szint:</u> főiskolai alapképzés	E: 139	<i>Esti tagozat:</i>	A
Szöveges értékelés:			
<p>Az ELTE főiskolai kara megszűnt. A tizenkét fős főiskolai történelem tanszék is megszűnés előtt áll, jelenleg a BTK Történeti Intézetéhez tartozik. A tanszék az ország legismertebb tankönyvírói műhelye. A főiskolai képzés állítólag „kifut”, a tervek szerint megszűnik.</p> <p>Megállapítható, hogy jó szerkezeti felépítésben, alapos, lineáris képzést adnak. Hét szigorlatot vezettek be. (Ókori, három egyetemes, három magyar.) A gyakorlati képzés ugyancsak alapos. Latint két félévben tanulnak. A felvételi merítési lehetőség itt a legjobb, következőleg a hallgatói lemorzsolódás itt a legcsekélyebb, 10 % körüli.</p> <p>Az infrastrukturális háttér adott (az épület még megvan), a szemléltetés az oktatásban nagy szerepet játszik. Talán a kar megszűntetésével, a perspektíva hiányával függ össze, hogy nagy az elmaradt órák aránya, pótlásuk is hagy maga után kívánni valókat.</p> <p>Az oktatási módszerekkel itt a legnagyobb fokú az elégedetlenség: az ötfokú skálán 2,9-es az „eredmény”. Tanuláshoz a kari könyvtárt alig veszik igénybe. A gondolkodásmód fejlesztése itt kivételesen kevesebb szavazatot kap, mint a lexikális tudás fejlesztése, de mindkettő határozottan le van pontozva. A képzéssel való elégedettség is viszonylag alacsony, „egy-két tanár a semmiről beszél, ezt kellene megváltoztatni”. A Látogató Bizottság jelentése és a hallgatói felmérés összevetéséből az derül ki, hogy az utóbbi kritikusabb képet ad a helyzetről. Ennek oka abban kereshető, hogy a Látogató Bizottság – tekintettel a képzési helyen az értékelés alatt zajló szervezeti átalakulásra, kevesebb energiát fordított az állapotok feltárására. (Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy a budapesti főiskolások nyilván „kritikusabbak”.)</p>			

SZTE Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar (2004/6/III/2/2/5. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<u>Szak megnevezése:</u> történelem	<u>Oktatók száma:</u> 15 (12 főállású, <u>Hallgatók száma:</u> 3 óraadó)	<i>Nappali tagozat</i>	A
<u>Képzési szint:</u> főiskolai alapképzés	<u>N:</u> 377 <u>L:</u> 73	<i>Levelező tagozat</i>	A
Szöveges értékelés:			
<p>15 oktató (12 főállású, 3 óraadó) éppen elégséges a négyszázötven fős hallgatóság számára. Jól kvalifikált középkorú oktatói gárda, számos figyelemre méltó publikációval, nemzetközi kapcsolatokkal, elnyert pályázatokkal. Diákjaik igen jól szerepelnek az OTDK-n. A hallgatók csaknem túlterheltek: pl. 4 félév latin, mindkét tárgyból szakdolgozat (a kreditrendszerben tanulók esetében), magas óraszám. A tanárok kiemelik az adminisztratív kötelezettségek sokaságát és nagyobb szabadságot kívánnának a tanterv kiépítésében.</p> <p>Általános oktatói vélekedés szerint a beérkező hallgatókat „futószalag hozza a főiskolára”, csak magolni tudnak, tanulni nem. Többségükben motiválatlanok, kevésbé aktívak, olykor még az olvasásmegértéssel is bajok vannak. Mégis, a 4. évre többségükben „beérnek”, alkalmasak lesznek a tanári pályára. (Ezt megerősítik a vezető tanárok is.) Külön kiemelik a (már diplomával rendelkező) levelező hallgatók erőteljesebb motiváltságát.</p> <p>A tárgyi feltételek jók. Adott az Internet-hozzáférés. A szemináriumok 20-25 fősek (a nyelvórákat és a szakmódszertani szemináriumokat 12-15 fővel tartják). A munkát gazdag, mintegy huszonkétezer kötetes könyvtár (amelyben a könyveken kívül 1.500 kötet periodika, 6.000 kötet tankönyvműzeumi állomány, 2.400 kötet kézirat és kb. 500 tétel hagyaték található) segíti, amely a tanszéken van. A szak oktatói tartanak attól, hogy ezt a gyűjteményt integrálják az épülő központi egyetemi könyvtárba, s ez nagy veszteség lenne hallgatónak, tanárnak egyaránt.</p> <p>Az előadások a még kevésbé tájékozott hallgatók számára nem eléggé összefogottak, a tér- és időváltások, kitérő magyarázatok nehezítik számukra a megértést. A szemináriumok hagyományosak, aktivizálás helyett megmaradnak a direkt ismeretközlésnél. Nevek, idegen szavak táblára írása elmarad, igaz, hogy a hallgatók „előadásvázlatot” vagy más használható segédletet kapnak. A szakmai felkészülés megfelelő, a hallgatók is korrekt referátumokat tartanak. A vizsgák itt is szóbeliek. A szakdolgozatok igényesek. A tanszék két alapítvánnyal, saját kiadványokkal biztosítja oktatói, hallgatói publikációit. Történelem-menedzser specializáció van, amely igen népszerű. A diplomához középfokú nyelvvizsga szükséges.</p> <p>A főiskolán rendelkezésre bocsátották a <i>Hallgatói vélemények a SZTE JGYTFK Történettudományi Tanszékének oktatóiról és az oktatásról</i> c. kutatási gyorsjelentést (2004), amely a hallgatók nagyfokú elégedettségét mutatja: jó légkör, színvonal, segítőkész oktatók, vitaközlési lehetőség, magas részvétel az órákon stb. Ezt támasztja alá a látogatás során készített felmérés is: 90 % elégedett a képzéssel. A hallgatók 75%-a tanári pályára készül.</p>			

Alapképzési szakok értékelése – Egyetemi szakok

Debreceni Egyetem (2004/6/III/2/2/6. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<u>Szak megnevezése:</u> történelem	<u>Oktatók száma:</u> 35 (főállású: 29)	<i>Nappali tagozat</i>	A
<u>Képzési szint:</u> egyetemi alapképzés	<u>Hallgatók száma:</u> N: 550 L: 58		
Szöveges értékelés:			
<p>Generációváltás nyomán felzárkózott a fiatal nemzedék, immár az oktatók többsége docens. Az oktatók jó része másutt is oktat (ELTE, Miskolc, DE más karai, illetve a saját karon, latin és ógörög szakokon). A minősítettség szintje kimagasló.</p> <p>A történelem szak csaknem minden más szakkal párosítható. Az egyszakosok-kétszakosok aránya 40:60. A választék széles, amely azután hallgatói stratégiát hív életre: olyan előadásokat, szemináriumokat keresnek, ahol jól felkészülhetnek a kollokviumra, szigorlatra, illetve megismerhetik a vizsgáztató tanárokat. A tíz félév alatt 7-9 speciálkollégium felvételét írják elő. Az előadásoknál egyértelmű cél, hogy a korszak egészét lefedjék, teljesen áttekintsék („x korszak fő kérdései”; „y század európai társadalom és eszmetörténete”; „egyetemes és magyar gazdaság- és társadalomtörténet” nem túl vonzó címekkel). Az immár jó tankönyvellátottság mellett a fő előadások bizonyos fokú specializációját javasolja a bizottság. A szemináriumoknál itt is felbukkan az azt pótló előadás. „Forráselemzést” ígérő szemináriumon pl. – különben értékes – historiográfiai előadásokat hallgathattak a látogatók... Láttak viszont forrás- (törvény) elemzésnél a hallgatókat igen jól megmozgató feldolgozó órát, ahol a tanár a passzív hallgatókat is következetesen bevonta a munkába.</p> <p>A latin tanítását főállású nyelvtanárral oldják meg.</p> <p>A hallgatók 80-90 %-a tanár szakos. Főállású történelem-módszertanos hiányában a jövő tanárok képzése jórészt csupán tanítástechnikai tudnivalókra korlátozódik, teljesen hiányzik a stúdium elméleti megalapozása. A tárgyfelelősök, ha érzékelik is e visszas helyzetet, nem igyekeznek/vagy nem tudnak szakmai kiindulópontot találni a szükséges változás megoldására.</p> <p>Három területen – ókor, hadtudomány/történet, társadalomtörténet – folyik speciális képzés. Ehhez 12 tanegységet (=24 kredit) kell teljesíteni. Az oktatók ez irányú vállalkozását sem anyagiakkal, sem órakedvezményekkel nem honorálják, de ők szívesen vállalják a többletmunkát, mert nagy a hallgatói érdeklődés.</p> <p>A számonkérés hagyományos, zömmel szóbeli.</p> <p>A hallgatókat mintegy háromszoros túljelentkezésből válogatják, de az egész mezőny érezhetően gyengébb, mint a korábbi években. Nem a közepes, hanem a gyenge képességűek száma nőtt, a felvettek között is. Feltűnően keveset olvasnak a hallgatók, romlott olvasási készségük, de még helyesírásuk és beszédképességük is. A fiúk-lányok aránya a szakon 35-65, a karon 25-75. Háromnegyedük tanári pályára készül, de egyhatodik a kutatói pályát választaná!</p>			

A gyakorló iskolai háttér megfelelően biztosított. A vezető tanárok szerint a kilencvenes évek drámai gyakorló iskolai tanárjelölti romlása után az utóbbi egy-két évben javulás mutatkozik. Nőtt az oktatástechnikai képzés színvonala, a hallgatók szívesebben használnak technikai eszközöket, mint a korábbi generációk.

A szakdolgozatok jó színvonalról tanúskodnak. A több mint hatvan meghirdetett „szakdolgozati szeminárium” azonban mindenképpen túlzásnak tűnik, s nincs mögötte megannyi heti foglalkozás. (Ha ez a kreditrendszer követelménye, a kreditrendszeren kell változtatni.)

A számonkérés hagyományos, zömmel szóbeli.

A könyvtár és a számítógépes ellátottság megfelelő. A hallgatók leginkább az intézményi könyvtárat használják, de felbukkan már az internetes információszerzés is. A legerősebbnek a társadalom- és középkor történeti képzést tartják. Gond, hogy az órák több helyszínen folynak a városban. Ezen pár év múlva az utolsó természettudományi tanszékek kiköltözésével fognak segíteni. A központi épületben lévő tantermek viszont kiválóan modernizáltak és kényelmesek.

A hallgatókat mintegy háromszoros túljelentkezésből válogatják, de az egész mezőny érezhetően gyengébb, mint a korábbi években. Nem a közepes, hanem a gyenge képességűek száma nőtt, a felvettek között is. Feltűnően keveset olvasnak a hallgatók, romlott olvasási készségük, de még helyesírásuk és beszédképességük is. A fiú-lány arány a szakon 35-65, a karon 25-75. 75%-uk tanári pályára készül, de 1/6-uk a kutatói pályát választaná!

A gyakorló iskolai háttér megfelelően biztosított. A vezető tanárok szerint a 90-es évek drámai gyakorló iskolai tanárjelölti romlása után az utóbbi egy-két évben javulás mutatkozik. Nőtt az oktatástechnikai képzés színvonala, a hallgatók szívesebben használnak technikai eszközöket, mint a korábbi generációk.

A szakdolgozatok jó színvonalról tanúskodnak. A több mint hatvan meghirdetett „szakdolgozati szeminárium” azonban mindenképpen túlzásnak tűnik, s nincs mögötte megannyi heti foglalkozás. (Ha ez a kreditrendszer követelménye, a kreditrendszeren kell változtatni.)

Eötvös Loránd Tudományegyetem (2004/6/III/2/2/7. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<u>Szak megnevezése:</u> történelem	<u>Oktatók száma:</u> (főállású oktató: 96)		
<u>Képzési szint:</u> egyetemi alapképzés	<u>Hallgatók száma:</u> <i>Esti kieg.:</i> 107	<i>Nappali tagozat</i> <i>Esti + esti kieg. t.</i>	A A
<p>Szöveges értékelés: A lemorzsolódás meglepően kicsi.</p> <p>Az ország legnagyobb oktatói és hallgatói gárdával működő felsőoktatási intézménye történelem szakon. A tanárok kötelező óraszama az egyetemek közül itt a legmagasabb. Ebből is következően a hallgatóságnak nyújtott kurzuskínálat rendkívül gazdag, félévenként 280-300. Ezt a hallgatók ki is használják, az órák túlnyomó többsége elindul. (Minimális előírt létszám: öt fő. Szemináriumi maximum: 15 fő.) Zsúfoltságra, túlterhelésre itt csak bizonyos tanszékek esetén lehet panasz, mivel az oktatói létszám a történelmi korszakok között nem egyenletesen oszlik el, ill. vannak speciális tanszékek (gazdaságtörténet, művelődéstörténet), amelyek „saját” szakot nem visznek, csak besegítenek az általános képzésbe – következőleg ezek kínálata széles körű, terhelése csekélyebb. Az oktatói tudományos minősítettség kiemelkedő, kilenc tudományos műhely működik. (A finanszírozás jelenlegi rendje a magas tudományos minősítés ellen működik, mivel rontja az intézmény pénzügyi mutatóit. Ebben a minőségromlás veszélye rejlik, mivel egyetemen pl. megtérítik a „nagydoktori” eljárás költségeit, az ELTÉ-n nem.) Örvendetes, hogy a néhány évvel ezelőtti nagy generációváltásnak köszönhetően az oktatók ¼-e fiatal. Bőséges választéka van a forrásnyelvek és a forráselemzés elsajátításának.</p> <p>A számonkérés gyakorlata a hagyományosan liberális ELTÉ-n javult, a bukási százalékok (az első kísérlet után) meglepően magasak, még az újkorból is kb. 30%. Ennek oka a szóbeli szigorlat előtti „beugró”, írásbeli ténykérdő teszt is, amelyen sokan elvéreznek, megkímélve a szóbeli vizsgáztatókat. (Az ókori szigorlaton kb 70% nem jut szóhoz...)</p> <p>A hallgatói tanulmányi eredmények romlottak, de aggodalomra nem adnak okot, s részben az oktatói generációváltásból is előálló szigorodással függenek össze.</p> <p>A megtekintett szakdolgozatok terjedelme, tartalma és témája nívós műhelymunkát tükröz. Ennek az itt szokásos „szakdolgozati szeminárium” áll a háttérben, amely a kreditrendszerben „szakszeminárium” címmel fog tovább élni). Több hasonló témán dolgozó szakdolgozóval a vezető tanár közös foglalkozásokat tart.</p> <p>Az oktatás tárgyi feltételei megfelelőek. Szemináriumokat a nagyobb tanári szobákban is tartanak. A Történelmi Intézet nagy közös könyvtára, tágas olvasóteremmel, gazdag választékot biztosít a képzéshez. Itt van az ELTE-CEU középkori történelmi könyvtár: a hallgatók számára hasznosabb lenne a két anyag egyesítése, együttes használata. Még a külön létező kari könyvtárral való egyesítés gondolata is felvethető. A diákéletet is fejlesztené a klasszikus könyvtár és a számítógépterem funkcióit egyesítő olvasótér létrehozása.</p> <p>A hallgatók izoláltsága, atomizáltsága feltűnő. Nem tudnak egymásról, nem tudják áttekinteni a szak egészét, nem ismerik az oktatókat. Ez sem segít azon, hogy az évek óta változatlan szigorlati tesztek lassan-lassan mégis közkinccsé váljanak, ezeket frissíteni kell.</p>			

Eötvös Loránd Tudományegyetem (2004/6/III/2/2/8. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<i>Szak megnevezése:</i> levéltár	<i>Oktatók száma:</i> 13	<i>Nappali tagozat</i>	A
<i>Képzési szint:</i> egyetemi alapképzés	<i>Hallgatók száma:</i> N: 32 Esti: 20		
<p>Szöveges értékelés: A <i>levéltár szakra</i>, amelynek felelőse a Történelem Segédtudományai Tanszék, egy év történelem vagy latin szak elvégzése után lehet jelentkezni. (A nyolc féléves esti képzésre diplomával.) Ezen a szakon a forrásnyelvek oktatása a középpontban áll. (Rövidesen az angol oktatására is szükség lesz, hacsak nem tud addigra „mindenki” angolul.) A magas minősítettségű tanszéki oktatói gárda (többen nemzetközi elismertséggel) biztos bázisa a képzésnek. Mintaszerű történeti földrajzi szemináriumot láthattunk. A speciális képzésből eredően külső előadók is szerepet játszanak az oktatásban (pl. a MOL-ból). Itt szerkesztik a <i>Fons</i> c. forráskiadással, -kezeléssel kapcsolatos folyóiratot. A hiányos infrastrukturális háttérrel (több eszköz-igényük van, mint az általában vett történelem szakon) többnyire a levéltárakkal való együttműködés alapján biztosítják. Szükség volna egy modern felkészültségű számítógépes műhelyre a digitális adatrögzítéshez és megőrzéshez. A tanszék oktatói előtt azonban nem ismertek a pályázati lehetőségek új területei, éppen a műszaki, adatrögzítéssel, tárolással kapcsolatos kitérők. A levéltár szak egyedüli Magyarországon. E kis szakon kapcsolat van oktatók és hallgatók között. Az elhelyezkedéssel nincsenek gondok. A mindenre kiterjedő pozitív vélemény is alátámasztja a bölcsészettudományi karokon található, „kis szakok” létjogosultságát.</p>			

Eötvös Loránd Tudományegyetem (2004/6/III/2/2/9. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<i>Szak megnevezése:</i> új és legújabbkori történeti muzeológia	<i>Oktatók száma:</i> 14	<i>Nappali tagozat</i>	A
<i>Képzési szint:</i> egyetemi alapképzés	<i>Hallgatók száma:</i> N: 51		
<p>Szöveges értékelés: Az <i>új- és legújabbkori muzeológia szakon</i>, amelynek felelőse ugyancsak a Történelem Segédtudományai Tanszék, ill. annak muzeológia szakcsoportja, kis hallgatói létszámmal dolgoznak. Egy év történelem szak után lehet a szakra jelentkezni. Forrásnyelveket, kutatómódszertant, segédtudományokat, művelődéstörténetet tanulnak, mindössze néhányan, többségében külső szakemberek bevonásával. A módszerekkel való elégedettség itt a legmagasabb fokú. Számos átfedés van a történéssz, művelődéstörténéssz, antropológus, levéltáros szakképzéssel ill. specializációval, ezért várható, hogy a bolognai folyamattal ez az Európában is egyedülálló kis szak MA szintű képzési szakirányként működik tovább.</p>			

Eszterházy Károly Főiskola (2004/6/III/2/2/10. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<u>Szak megnevezése:</u> történelem	<u>Oktatók száma:</u> 31 <u>Hallgatók száma:</u> N: 140	<i>Nappali tagozat</i>	A
<u>Képzési szint:</u> egyetemi alapképzés	L.+ L.kieg.:206	<i>Lev. + lev. kieg. t.</i>	A
<p>Szöveges értékelés:</p> <p>Az egyetemi szintű nappali tanárképzés a harmadik évnél, a bölcsészképzés a második évnél tart, kimenet nem vizsgálható. A képesítési követelmények érvényesülnek, a kreditrendszer megfelelően bevezetésre került. A csekély létszámú oktató gárda folytán a kötelezően és szabadon választható órák száma korlátozott. A részmunkaidős foglalkoztatottak száma itt viszonylag jelentős, de a főfoglalkozásúak aránya így is 70% körüli, a minősítettek aránya 75%, kisdoktorokkal együtt 95%.</p> <p>Bár az ide jelentkezők közül többen törekszenek egyetemre, mint főiskolára, a hallgatói merítés a közeli ME és a DE konkurenciája miatt mégis kedvezőtlen. A lemorzsolódás már az első két évben nagy, elérheti a 40%-ot is – a vezető oktatók azonban a színvonal tartása érdekében ezt vállalják. A felmérések ugyanakkor azt mutatják, hogy a visszamaradt hallgatók nagy része nem távozik az intézményből, hanem alsóbb évfolyamon folytatja tanulmányait. Az idegen nyelvtudás e körben is csekély.</p> <p>Az oktatásban a forrásoktatás, forráselemzés középpontba állítását javasolja a bizottság. Szemináriumok már a középkori szakaszban felépíthetők magyar nyelvre lefordított forrásokra, a könyvtár gazdag anyaga pedig a XVIII-XX. századi források felhasználását tenné lehetővé. A problémamegoldás és vitakészség is markánsabban lesz fejlesztendő – ekként módszereiben is különválasztva a főiskolai és az egyetemi oktatást. Itt is előfordul, hogy szeminárium helyett előadást kapnak a hallgatók. Az egyetemi oktatásban részt vevő főállású oktatók kutatási és publikációs tevékenysége eléri az elvárható szintet.</p> <p>Gondot okoz, hogy az oktatók mindkét oktatási formában (és ötféle képzésben) részt vesznek. A tanárok kereszt rendszerben váltják egymást: egyik félévben az egyik előadást, a másik szemináriumot tart, a következő félévben cserélnek.</p> <p>Van négy féléves „kiegészítő” egyetemi képzés is, másoddiplomásoknak. Itt a törzsanyag egyetemi szintű ismétlése helyett – helyesen – választási lehetőséggel kínálnak órákat. E kurzuson már kiadtak 11 egyetemi diplomát.</p> <p>A két éve indult „bölcész” történelem szak iránt meglepően nagy az érdeklődés. Az évfolyamonkénti negyven fős keret mellett mintegy 20 fő önköltséggel tanul. Feltételei, rendszere a nappali-tanári tagozatéval egyező.</p> <p>(A hallgatói értékelésnél együvé kerültek a főiskolások és egyetemisták véleményei, ismertetését ld. a főiskolai értékelésnél.)</p> <p>Az 5 fajta képzés túlterheli a csekély létszámú oktatói gárdát, a képzés fajtáinak csökkentésére van szükség, bár az intézmény véleménye szerint a tagozatok megtartása érdemes, életképes képzések, valós társadalmi igényeket szolgálnak ki.</p> <p>A MAB javasolja, hogy az intézmény csökkentse a tagozatok számát: a történelem szakos bölcsész képzés pl. nem indokolt.</p>			

Károli Gáspár Református Egyetem (2004/6/III/2/2/11. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<u>Szak megnevezése:</u> történelem <u>Képzési szint:</u> egyetemi alapképzés	<u>Oktatók száma:</u> 39 <u>Hallgatók száma:</u> N: 251	<i>Nappali tagozat</i>	A
Szöveges értékelés:			
<p>A legfiatalabb magyar egyetem még nem teljesen konszolidálódott. Most kezdődik a nemzetközi kapcsolatok kiépítése, elsősorban a protestáns egyetemekkel. A történelem szakon azonban már lehet beszélni stabilitásról.</p> <p>A hat történelem tanszéken többségükben minősített oktatók tanítanak. A legkevesebb főállású oktatóval a KRE történelem szaka működik (25 főállású, 14 mellékállású), de a hallgatói létszám is itt a legkisebb, évfolyamonként 60 fő körüli. (Ezek fele önköltséges – ez az arány itt a legmagasabb. A költségtérítéssel hallgatók üresedés esetén pályázat útján elnyerhetnek támogatott képzési helyeket.) A hallgatók fele vidéki, ill. fele fiú. Gyengébb az előképzettség, viszont jó a (protestáns?) munkamorál, a hallgatók zöme már a másod-harmadévre felzárkózik, és bátran állja a versenyt az állami egyetemek hallgatóival.</p> <p>A tanterv megfelel a képzési követelményeknek, itt is alapvetően a kronológiai linearitás érvényesül. Speciális képzést nyújtanak hadtörténetből, történeti ökológiából(!), művelődéstörténetből és balkanológiából. Ezek hét félévig tartanak, heti két órában. A latin és német nyelvórák mellett itt a forrásolvasás is szerepel a kínálatban. Görög, török nyelvtanulás is lehetséges. A hallgatók a magyar történelmi képzést tartják az oktatás erős oldalának, és általában elégedettek a képzéssel – igényeik között több szeminárium szerepel. A tanári pálya felé törekvők aránya itt a legmagasabb.</p> <p>Az elmaradt órák aránya viszonylag magas, pótlásuk sem megfelelő arányú. Az óralátogatások tapasztalatai viszont biztatóak. A szóbeli számonkérés dominál. A szigorlatokhoz írásbeli belépőt alkalmaznak, magas bukási százalékkal.</p> <p>Itt is feszültséget okoz, hogy az egyszakos bölcsészek nem szerezhetnek tanári diplomát.</p> <p>A szakmódszertant külső előadó tartja, főállású módszertanos beállítása itt is indokolt.</p> <p>A fiatal könyvtár gyarapodik, de egyelőre nem elegendő a színvonalas munkához. (Szerencsére a szomszédban van a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár.) Új, szabadpolcos könyvtári termet terveznek. A többi infrastrukturális feltétel adott, jól kihasználható hallgatói számítógépterem üzemel. (A teremhiány még fennáll, de megoldására vannak ígéretetek: új épületrész épül.)</p>			

Miskolci Egyetem (2004/6/III/2/2/12. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<u>Szak megnevezése:</u> történelem	<u>Oktatók száma:</u> 43	<i>Nappali tagozat:</i>	A
<u>Képzési szint:</u> egyetemi alapképzés	<u>Hallgatók száma:</u> N: 228 L: 69	<i>Levelező tagozat:</i>	A
<p>Szöveges értékelés:</p> <p>Hogy milyen gyorsan kialakulhat egy megfelelő tanári struktúra, ezt éppen ez a viszonylag fiatal, de már nem a legfiatalabb egyetem mutatja. 270 történész hallgatót itt harminc főállású és tucatnyi másodállású kolléga oktat. Az oktatói kart már a „vezető oktatók”, a professzorok és docensek uralják. Az oktatók létszáma a hallgatókhoz viszonyítva itt a legmagasabb! Az oktatói megoszlás a tanszékek/korszakok között kissé aránytalan, az egyetemes történeti tanszéken viszonylag kevesen vannak. Gondot jelent, hogy a tanárok nem laknak helyben, nincs is törekvés meggyökereztetésükre, az egyetem nem segíti az odatelepedést.</p> <p>Az infrastruktúra már csak a minimumkövetelményeket elégíti ki. Igaz, hogy gyári csarnokból a kar számára nagyon jól felszerelt előadótermeket építettek ki ámde a kicsiny szakkönyvtár állománya csak nyolcezer kötetnyi. A központi könyvtár segítséget jelent, de társadalomtudományi anyaga ennek sem kielégítő. A megyei könyvtár komoly kiegészítőként funkcionál a hallgatói igények számára. Az internetes hozzáférés nem megfelelő.</p> <p>A latint két félévig oktatják. Forrásszemináriumok, idegen nyelvű szakolvasások viszont vannak. Speciálisak a historiográfiai szemináriumok – másutt ezek az oktatás gyenge pontjai. A szakirányok között helyet kap a textológia (ennek doktori iskolai alprogramja is van), az őstörténet (a helyi leletek, és az ezekből fakadó hagyományok folytán), a muzeológia, az összehasonlító regionális társadalomtörténet – ezek négy félévesek, heti négy órával. A bizottság megfontoásra érdemesnek tartja a kutatómódszertan és a történeti földrajz tárgyak oktatásának bevezetését.</p> <p>A meglátogatott szeminárium a tanár és a referáló diák párbeszédére épült. Nem a tanári előadás dominált tehát, de a többi hallgató itt sem volt bekapcsolva a szemináriumi munkába.</p> <p>A szakmódszertani oktatás megoldott, de a pedagógiai tanszékhez tartozik – a bizottságnak az a javaslata, hogy kerüljön a történelem tanszékekhez. Gyakorló iskola – úgymond elvi okokból – nincsen.</p> <p>A MAB fontosnak tartja, hogy a város segítse elő azt, hogy az oktatók minél nagyobb számban telepedjenek le Miskolcon, a szak képzéséhez szükséges könyvtári anyagot pedig hangsúlyosan fejlessze az intézmény. A szűkebb régióhoz kötődő oktatói gárda és megfelelő könyvtári háttér nélkül nem biztosítható a képzés minősége.</p>			

Pázmány Péter Katolikus Egyetem (2004/6/III/2/2/13. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<u>Szak megnevezése:</u> történelem	<u>Oktatók száma:</u> 51 <u>Hallgatók száma:</u> N: 516	<i>Nappali tagozat</i>	A
<u>Képzési szint:</u> egyetemi alapképzés	Esti kieg.: 44	<i>Esti kieg. tagozat</i>	A
<p>Szöveges értékelés:</p> <p>Az egyik legfiatalabb egyetemen mostanra beérett a történelem szakos képzés is. Az egyetlen igazi <i>campus</i> jellegű bölcsészkar Magyarországon, amelynek előnyei egyre inkább érvényesülnek. Kötelező a kétszakosság!</p> <p>A hallgatók beiskolázásánál fontos szerepe van az egyházi gimnáziumoknak, ez a hallgatók jobb latin tudásán érződik elsősorban. A végzés után is számos tanári helyet kínálnak a növekvő számú egyházi iskolák. Ezt az összeköttetést kiegészíti egy nagyobb kapcsolatrendszer, a katolikus egyetemek európai hálózata, amely szakmai támogatást, vendégtanárokat, ösztöndíjakat ajánlhat fel, illetve részben már ajánl is.</p> <p>A felekezeti elfogultságoknak a szak tematikájánál (az oktatás kínálata) és tartalmi elemeinél semmi nyoma nincs.</p> <p>A Történeti Intézethez csak az újkori és a művészettörténeti tanszék tartozik. A történésszeknél harminc fő körül van a főállású oktatók száma. A zömmel fiatalabb, ámde még nem saját nevelésű, hanem különböző helyekről verbuválódott oktatógárda fő problémája, hogy járatlanok a felsőoktatás módszertanában. Csaknem mindegyik meglátogatott szemináriumon közös tanár-diák munka helyett tanári előadást hallhatott a bizottság. És e műfajban sem voltak azok jónak minősíthetők! Csapongó előadásmód, lényeges és lényegtelen elemek keveredése, a csekély diáklétszám dacára a hallgatók bekapcsolásának, aktivizálásának elmaradását tapasztalták. Látogathattak viszont kitűnő forráselemző szemináriumot is! (Érdekes, hogy a diákok elégedettsége ezen az egyetemen <i>módszertani</i> szempontból a legmagasabb fokú – ezen azonban alighanem a motivált, segítőkész tanári munka értendő.)</p> <p>A hallgatók a középkor és a legújabb kor területét tartják a képzés legerősebb részének. Sokan említik a politika- és egyháztörténetet is. Hozzátehető: a legújabb kornál hasznos az együttműködés a XX. Századi Intézettel és a Történeti Hivatallal.</p> <p>Medievisztikából speciális képzést nyújtanak. Latinból szigorú nyelvvizsgát kell tenni minden bölcsésznek. Igen gazdag a forrásnyelvek kínálata, főként az ókori keleti nyelveké: görög, héber, arab, perzsa, török. Csak nappali tagozaton képeznek.</p> <p>Az informatikai fejlettség és a könyvtári ellátottság megfelelő, s erre a „kihelyezett” karnál nagy szükség is van.</p> <p>A szakdolgozatok igényes tanári és diákmunkáról tanúskodnak.</p> <p>A rövid múltra visszatekintő bölcsészkar kedvező irányban fejlődik.</p>			

Pécsi Tudományegyetem (2004/6/III/2/2/14. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<u>Szak megnevezése:</u> történelem	<u>Oktatók száma:</u> 53	Nappali tagozat Lev.+lev.kieg.tagozat	A A
<u>Képzési szint:</u> egyetemi alapképzés	<u>Hallgatók száma</u> N: 508 Lev. + lev. kieg: 206		
Szöveges értékelés:			
<p>Élve a kései alapítás előnyével, saját időbeli bontásban alakították ki a képzés szerkezetét, amely egyedinek és beválnak tekinthető. Fő gond a nagy létszámok a nappali, kiegészítő-levelező, első történelem szakos diplomát adó kiegészítő és első diplomát adó levelező tagozaton, ismétlődnek a panaszok a gyenge előképzettségű hallgatókról, amely panaszok itt a gyenge térérzékeléssel, a gyatra földrajzi ismeretekkel, a rossz térképolvasással is kiegészülnek. Nagy hangsúlyt helyeznek a gazdaság- és társadalomtörténetre, így itt sikerült leginkább a hagyományos politikai történeti tanítás háttérbe szorítása.</p> <p>A személyi feltételek jók, a minősítettek aránya magas, további kvalifikációk várhatók. A tárgyi feltételek viszont ezen az egyetemen a legrosszabbak. A képzés hajdani kaszárnyaépületben folyik, mely kissé lerobbant, a bútorzat rozszant, a termék berendezése nem célszerű, a tanári szobák zsúfoltak. Az oktatók és a hallgatók többsége mégis elégedett a képzéssel. A szemináriumok előadás-jellegére itt is elhangzik a diák-panasz, amelyet a bizottság is tapasztalhatott. A fiatal oktató-gárdánál kitapintható a módszertani járatlanság. Olykor túl sokat közölnek, amelyet nem tudnak hallgatóikkal feldolgoztatni, elmagyarázni. Pl. dualizmus kori társadalomtörténet címén nem lehet olyan hosszú historiográfiai sorról tájékoztatni, hogy a szorgalmasan jegyzetelő hallgatók elfáradnak, abbahagyják a figyelmet, vagy olyan történetírókról, mint Tagányi, Acsády, Szabó Ervin és mások, hiszen nem foglalkoztak dualizmuskori társadalomtörténettel. A tanári széklet inkább el kell távolítani, ha az előadó megül rajta. Olyan kérdést sem lehet feltenni egy középkori forrással kapcsolatban, hogy „Mi nincs benne?“, azaz megint csak egyetemi, oktatásbeli, módszertani problémák regisztrálhatóak.</p> <p>Különben a korszakok képviselete és színvonala majdnem egyenletes. Három speciális képzést kínálnak: régészeti-ókori specializációt (ebből a 2003 őszén először meghirdetett régészet szakot szeretnék fejleszteni), egy „globalizáció és regionalizmus” c. témát, amely a tárgyi és szellemi kultúra korszakokon és kontinenseken átívelő tendenciáit elemzi, és egy „Kelet-Európa és a Balkán” címűt. Emellett ismeretesen van itt egy <i>Iber-amerikai Központ</i> is, amely interdiszciplináris jelleggel működik, s egyetemen ill. városon (Pécs) kívüli tényezőket is bekapcsol. Hiányos viszont a magyar történeti kínálat (politikátörténet, művelődéstörténet) a XVIII-XIX. századból, mivel nincs ilyen témával foglalkozó oktató. A legközelebbi fejlesztésnek erre kell irányulnia: főleg a XIX. századi magyar történelem terén van pótolni való. A tanárjelöltek gyengén tudják a középiskolai anyagot, ezt a részt különösen gyengén. (A hallgatók önértékelésükben az ókor és a középkor oktatását tartják a legerősebbnek.)</p>			

A szakmódszertani képzés ezen az egyetemen a legjobb. Nemcsak azért, mert az irányító szerepet minősített szakember tölti be – ez, láttuk, milyen ritka egyetemeinken –, hanem mert állandó és színvonalas szakmai gárdát tudott maga mellé válogatni, gondolva az utánpótlásra is. A szakmódszertani képzés óra- és kreditszámának növelése itt nem fog szakmai, legfeljebb státus-nehézségekbe ütközni, hiszen a főállású tantárgypedagógus beállítását itt is javasolnunk kell!

Jó könyvtár, értékes régészeti légifelvétel-gyűjtemény segíti a képzést.

A MAB értékelt az LB által megállapított pozitívumokat, amelyek a feltűnően gyenge infrastrukturális háttér visszahúzó hatásai ellenében tapasztalhatók.

Szegei Tudományegyetem (2004/6/III/2/2/15. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<u>Szak megnevezése:</u> történelem	<u>Oktatók száma:</u> 45 <u>Hallgatók száma:</u> N: 653	<u>Nappali tagozat:</u>	A
<u>Képzési szint:</u> egyetemi alapképzés	<u>Lev.: 60</u> <u>Lev. kieg.: 27</u>	<u>Lev. + lev. kieg. t.:</u>	A
Szöveges értékelés:			
<p>A képzés nagy hagyományokra tekint vissza, régóta mintaszerűen szervezett, az 1993-ben bevezetett tanterv itt a legkidolgozottabb, és ezt megfelelően adaptálták 2002-ben, a kreditrendszer bevezetése során. A legnagyobb tudatossággal itt reflektáltak az új képzés által felvetett problémákra.</p> <p>36 főállású és öt másodállású oktató látja el a szak oktatását. Hétszáz hallgatóval (a miskolci hallgatói létszám több mint kétszerese!) kétségkívül megterhelő feladat, főként a tanrendet (órákínálatot) tekintve. Minden „kötelező” foglalkozáshoz van kínálat, választhatóság! Erre szükség is van, mert a hallgatók zöme egyszakos bölcsész. (Nagyon sérelmezik, hogy egy szakkal nem szerezhettek tanári diplomát.)</p> <p>A hallgatók mintegy húsz százaléka már középfokú nyelvvizsgával érkezik, ez az arány azonban csak lassan bővül a tanulmányi idő alatt.</p> <p>A nappali képzést kétfajta levelező képzés (alapszak és kiegészítő) teszi teljessé.</p> <p>Az itt is megtalálható tanári túlterhelés döntő oka nem a szakos képzésekben, hanem a kreditrendszerrel bevezetett nem-szakos kínálat nyújtásában keresendő. A kreditek majd felét – mintegy negyven százalékát - a kar hallgatóinak a nem-szakos órák látogatásával (általánosan képző tárgyakból) kell megszerezniük, így választhatnak a történelem szak kínálatából a nem szakosok is, megnövelvén létszámot, feladatot, megkívánván külön követelményrendszer beállítását („alternatív oktatás”, „amerikanizálódó rendszer”). Az órákon tehát nem-történelem szakos hallgatók jelennek meg – ebből új problémák egész sora támad.</p> <p>A megnövekedett hallgatói létszámhoz kevés a terem, a könyvtári ülőhely, a könyv. Az intézeti könyvtár anyaga ugyanakkor jelentős. A szomszédban épülő új központi könyvtár részben segít majd a gondokon (termekkel is), de a kényszerű kommerciális felhasználásról szóló hírek máris aggodalmakat keltenek. Az Internethez való hozzáférés lehetőségei korlátozottak. Módszertani problémaként már jelentkezik, hogy internetes anyagok letöltésével eleget vélnek tenni az anyaggyűjtésnek, néha a szemináriumi dolgozatnak is.</p>			

A képzés azonban – önértékelés és a bizottság saját értékelése szerint – soha nem volt ilyen jó, mint az utóbbi években. Az oktatói létszám, ha nem is kívánatos mértékben, megnőtt, a kínálat lefedi a képzés egész spektrumát, sőt alternatívákat kínál. (Az oktatásba a PhD-ösztöndíjasok is be vannak vonva, heti négy órában.) Oktatói értékelés szerint is gyenge pont a historiográfiai oktatás (bár kötelező az 5. félévben), s ez a szakdolgozatok historiográfiai részénél is megmutatkozik.

Speciális képzést nyújtanak magyar őstörténetből, medievisztikából, Kelet-Európa történetéből, Magyarország 18-20. századi történetéből, a mediterrán világból, Európai tanulmányokból és – az egyházi egyetemekhez képest is többletként – egyháztörténetből. (A speciális képzés az elitképzés, a PhD iskola felé irányulás első eleme.)

A meglátogatott órák igazolják a nagy létszámú, 20-25 fős szemináriumokról közölteket. (Ezt maguk a hallgatók is sokallják.) Órák folynak az épületen kívül is, ez fokozza a hallgatók izoláltság-érzését, komfort-hiányát. Előadászerű elhelyezés tapasztalható a szemináriumi helyiségekben is. A demonstrációs eszközök megvannak, de nincsenek kéznél – a jobb középiskolák történész-kabinetjei itt bizony hiányoznak. Az órák késve kezdődnek, a diákok ehhez képest is késnek. Szeminárium helyett itt is előfordult – akár öt jelenlévővel – tanári előadás. De van mintaszerű előadás, ahol a tanár bevonja a diákokat a tananyag feldolgozásába. Lendületes, a diákokat foglalkoztató órák a jellemzőek az „unalmas” forrásolvasási gyakorlatok során is. Változatosság, magas színvonal tapasztalható a fiatal oktatóknál. Általánosnak mondható, hogy a tematika és irodalomjegyzék ki van osztva, a referáló diák vázlatát szétosztja stb.

A vizsgák letétele szinte tetszés szerint nyújtható, az első szigorlati kísérlet csak afféle tanulás nélküli tapasztalatszerzés, ahol 75 % elbukik.

A szakdolgozatoknál szerteágazó témaválasztás, persze itt is az újkori, ill. a helytörténeti témák dominálnak. Az idegen nyelvtudás hiánya a nagy korlát egyéb témák kidolgozásánál.

Szakirányú továbbképzési szakok értékelése

Eötvös Loránd Tudományegyetem (2004/6/III/2/2/16. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<u>Szak megnevezése:</u> múzeumpedagógia	<u>Oktatók száma:</u> 23	<u>Nappali tagozat:</u>	NA
<u>Képzési szint:</u> szakirányú továbbképzés	<u>Hallgatók száma:</u> N: 161 E: 34	<u>Esti tagozat:</u>	NA
<p>Szöveges értékelés:</p> <p>A múzeumpedagógia szakirányú továbbképzési szak a Pedagógiai-Pszichológiai Karon, az Oktatásmódszertani Központ keretében működik. Diplomával rendelkezők jelentkezhetnek az öt féléves esti képzésre. Közgyűjtemények tevékenységének bemutatása, tárlatvezetés, múzeumi közönségszervezés a „szak” képzési célja. Évfolyamonként mintegy húsz hallgatójuk van. Őket huszonhárom fő oktatja! Ebből öten főállásúak. Kevés a minősítettek száma, mivel több közülük művésztanár, gyakorlati múzeumi szakember. A szakfelelős nem minősített. Az oktatás a szak jellegéből fakadóan többnyire kihelyezett környezetben, múzeumokban, ottani oktatókkal zajlik – vagyis nehezen kontrollálható. Többnyire módszertani képzést adnak (játsszóházak, aktív múzeumi műhelyek teremtése). A szakirányú képzés nem éri el a felsőfokú képzésben elvárható tudományossági szintet.</p> <p>Az akkreditációs feltételek hiányoznak. A MAB a hatályos Felsőoktatási törvény 81. § (2) f) bekezdése alapján a képzés indítását nem javasolta. A feladatot a múzeumoknak kell egymással együttműködve, belső tanfolyamok révén ellátniuk, hiszen a képzés költségtérítéses, nyereséges – átalakítása nem okozhat gondot.</p> <p>Bár a szóban forgó képzést a MAB – az OM-mel egyeztetve – a „neveléstudományok” tudományágba sorolta, a párhuzamos értékelésbe tartozó képzések felmérése során, amikor tartalmi szempontból a fent nevezett képzés vizsgálatát is javasolta a MAB, az intézménytől nem érkezett ezzel kapcsolatban a MAB álláspontját kifogásoló kérés vagy visszajelzés. Az akkreditációs értékelést a MAB a képzésről kapott önértékelés és helyszíni látogatás után, az érvényben lévő szakmai követelményrendszer figyelembevételével készítette el és zárta le.</p>			

Doktori iskolák értékelése

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem (2004/6/III/2/2/17. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<u>Doktori Iskola megnevezése:</u> Multidiszciplináris DI (történelemtudományok, filozófiai tudományok) <u>Alprogramok száma:</u> 4 <u>Képzési szint:</u> doktori képzés	<u>Oktatók száma:</u> 9 <u>Hallgatók száma:</u> <u>N:</u> 5 <u>L:</u> 16	<u>Nappali tagozat:</u>	A
		<u>Levelező tagozat:</u>	A
Szöveges értékelés:			
<p>A technika-, mérnök- és tudománytörténeti multidiszciplináris doktori iskola valóban multidiszciplináris, figyelemre méltó képzést és eredményeket felmutató iskola. A nemzetközi trendeket, a kutatási irányok változását figyelemmel kísérve alapították, nem nehézségek nélkül, hiszen a Műegyetemen nem volt társadalomtudományi alapképzés. Négy alprogramja van: technika- és mérnöktörténet; tudomány- és technikapolitikatörténet; a tudomány társadalomtörténete; tudományfilozófia és –metodológia történet.</p> <p>A program, úgy tűnik, bevált. Hallgatóik többsége – s ez figyelemre méltó – mérnökként szerzett diplomát, s közvetlenül a Műegyetem elvégzése után jelentkeznek. Egy állami és egy kari ösztöndíjas van évfolyamonként. A felvettek az első évben azonos tartalmú képzést kapnak, amelynek központi eleme a historiográfiai képzés (hiszen a hallgatók nem bölcsészek). Az iskola létszáma csekély, tudatosan a minőségre helyezik a hangsúlyt. Az iskola vezetője csak a doktori iskolával foglalkozik, csak itt tanít! Meglepően jó a hallgatók idegennyelvi felkészültsége, mind a vizsgákat, mind a nyelveket tekintve. Az infrastrukturális és az adminisztratív feltételeket a hallgatók jónak ítélik.</p> <p>Az iskola kiadványaival, konferenciáival biztosítja a publikációs feltételeket. Ösztönzik a hallgatók külföldi tanulmányútjait, jó partner-kapcsolataik vannak.</p> <p>A társadalomtudományi iskola kapcsolata a Műegyetemmel kifejezetten jó, elismerik munkájukat.</p> <p>A MAB nagyra értékelt a multidiszciplinaritás érvényesülését az iskolában, a minőségközpontú irányítást és a hallgatók jó idegennyelvi felkészültségét.</p>			

Debreceni Egyetem (2004/6/III/2/2/18. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<u>Doktori Iskola megnevezése:</u> Multidiszciplináris bölcsészettudományok DI (történelemtud., néprajz és kulturális antropológiai tud.) <u>Alprogramok száma:</u> 2 <u>Képzési szint:</u> doktori képzés	<u>Oktatók száma:</u> 30 <u>Hallgatók száma:</u> <u>N:</u> 13 <u>L:</u> 12	<i>Nappali tagozat:</i>	A
		<i>Levelező tagozat:</i>	A
Szöveges értékelés:			
<p>A néprajzzal közös multidiszciplináris iskola. A történelem programban (ahol négy további alprogram van) 28-an vesznek részt. Az 1995-2003 közötti években több mint hatvanan védtek meg értekezésüket. A témák rendkívül, talán túlságosan is változatosak: helytörténettől az egyetemes történetig ívelnek. Egymáshoz viszonyított színvonalukat egy látogatás nem tárhatta fel.</p> <p>A képzést, az egyéni és levelező hallgatók nagy számára való tekintettel, kéthetente egy teljes napon tartják. Ez elfogadható, ám a képzés menete továbbra sem megnyugtató. Nincsenek előírt, tanrendszerűen, hetente megtartott órák. Szeminárium tartását(!), publikációt, tutoriális foglalkozást, konferencia-részvételt egyaránt kredit-pontokkal honorálnak. A tényleges foglalkozások közül hiányzik a historiográfia, továbbá a korszakkal való tényleges ismerkedés a legkiválóbb oktatók bevonása alapján. Most is érvényes a 2002-es látogató bizottság megállapítása (Di 304-1/2002), miszerint „a doktoranduszok számára előírt tanegységek számonkérése is nyugtalanítóan könnyed”. T.i. aláírással (részvétellel) eleget tesznek a követelményeknek. A sikeres szigorlatot tett, abszolutóriumot szerzett hallgatók száma meglepően magas – és feltűnően magas, az összes iskola között a legnagyobb a kibocsátási arány. Az intézmény ezt azzal indokolja, hogy az ELTE-n kívül itt volt lehetőség a kezdetektől arra, hogy - az ókor kivételével - valamennyi történelmi korszakot felölelő és egyetemes vonatkozású témákat védjenek az aspiránsok. Sok olyan van a kibocsátottak között, akik a TMB keretein belül már nem tudták a disszertáció védését lebonyolítani. Úgy tűnik, mindenki sikeresen disszertációt véd. A teljes képhez hozzátartozik azonban, hogy a doktorálásra alkalmatlan jelölteket szigorú felvételi rendszerrel igyekeznek már a kezdetkor kiszűrni. Az abszolutórium és a védelem közötti idő is itt a legrövidebb – mindez lehet sikeres pedagógiai ráhatás eredménye, mégis egyszersmind a minőségbiztosítás gondjaira hívja fel a figyelmet.</p> <p>Az elhelyezkedési feltételek rosszak, alig vannak a térségben kutatóhelyek. A hallgatók ugyanakkor bíznak abban, hogy megfelelő elhelyezkedésükre kerül sor. A védettek munkahelyeit áttekintve csakugyan megállapítható, hogy többségük kedvező munkafeltételek közé került.</p> <p>A MAB azt javasolja, hogy mérjék fel az öt-tíz éve védettek további tudományos pályafutását – az iskola egy ilyen vizsgálattal igazolhatja, hogy színvonalas végzősöket bocsátott ki. Javasolja továbbá, hogy a személyi feltételek megléte esetén váljon külön a néprajzi és a történettudományi iskola.</p>			

Eötvös Loránd Tudományegyetem (2004/6/III/2/2/19. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<u>Doktori Iskola megnevezése:</u> Történelemtudományi DI	<u>Oktatók száma:</u> 114	Nappali tagozat: A	
<u>Alprogramok száma:</u> 14	<u>Hallgatók száma:</u> N: 191		
<u>Képzési szint:</u> doktori képzés	<u>L(„egyéni”):</u> 28	Levelező tagozat: A	
Szöveges értékelés:			
<p>A szakma legnagyobb PhD iskolája. A hallgatók száma kétszáz felett van. A belső alapító tagok száma 60 fő, közülük 13 DSc. Az iskola 14 alprogramot foglal magában, amelyek megközelítően a tanszékeknek megfelelően oszlanak el - és többnyire a tanszékvezető az alprogramvezető. Nem zárható ki, hogy az egyes alprogramok alapításánál anyagi remények és presztízs-szemponatok is szerepet játszottak. Már itt felvetjük, hogy olyan kis létszámú alprogramok, mint a kelet-európai és az újkori egyetemes történeti; a gazdaságtörténeti és művelődéstörténeti; a középkori egyetemes és középkori magyar történeti egyesülhetnének egymással. Egyes programoknál a belső alapítók száma lett a minimumnál is kevesebb, másutt a DSc-k fogytak el, megint másutt a PhD-hallgatók száma csekély.</p> <p>Az alprogramok az egész történelmet lefedik, nem történelmi csomópontok vagy iskolateremtő professzorok s végképpen nem módszerek mentén szerveződtek. Üdítő kivétel a francia társadalomtudományi iskolaként megalakult, majd a doktori programba alprogramként csatlakozó <i>Atelier</i> műhely, amely a francia <i>Annales</i> kör történetírói irányát képviseli, ill. honosítja meg; figyelemre méltó francia segítséggel, kooperációval, kapcsolatokkal.</p> <p>A doktoranduszok oktatása két formában történik. Egyrészt minden programban rendszeres órák keretében, széles kínálattal, amely forrásismeretet, forráskezelést és historiográfiát is magában foglal. Szerencsére megszűnt az a pár évvel korábbi, egyes alprogramokon felbukkanó anomália, hogy a doktoranduszokat „visszaosztották” a rendszeres szakos képzés óráira, s még egyszer – most már többnyire költségtérítésért – ugyanazt megtanították nekik. Elvértve még előfordul, hogy a meghirdetett órák mögött nincs fedezet, mivel egy-két hallgató számára nem tartanak órákat. Másfelől rendszeres konzultációkat folytatnak a témavezetővel a készülő disszertáció problémáiról. Csak helyeselni lehet az iskola vezetőinek azon törekvését, hogy egy oktató évfolyamonként maximum 3-4 témavezetést vállaljon. A minőségi munka további javítását szolgálja az a javaslat, hogy valamennyi PhD minősítésű oktató ne legyen automatikusan alapító tag is – a bekerülés kritériuma a megfelelő követelmények teljesítése legyen.</p> <p>A felvételi eljárás alkalmas a nagyszámú jelölt kiválasztására. A nagy létszám csak viszonylagos, mert az ország legnagyobb történelem szakos képzése működik a doktori iskola mögött. (Emellett országos vonzáskörzete is van, hiszen számos alprogram kínálata csak itt létezik.)</p>			

Az iskola más értelemben azonban túlméretezett, olyan, a történettudományhoz ugyan szervezen kapcsolódó, de önmagukban elégséges ágazatokat ölel fel, amelyek akár külön doktori iskola keretében is működhetnének. A méretekből szervezési, ellenőrzési és minőségbiztosítási problémák adódnak. Az iskolának nincs külön adminisztrációja, amely igen fontos lenne az információátadás és a nyilvántartás terén. A Történeti Intézet adminisztrációjára való támaszkodás csak átmeneti megoldás lehet. A doktorandusz hallgatók számára a helyiséghiány is nagy gond – megoldására nincs remény. Általában megnyugtatóak viszont az infrastrukturális feltételek, jó a könyvtári ellátottság.

Néhány alprogramban az ösztöndíjasok részt vesznek az oktatásban.

Az iskolában három publikációt követelnek meg a fokozatszerzéshez. A publikálás viszont örök gond a népes doktorandusz sereg számára. Segít az ő publikációjukat közlő *Kút* c. folyóirat (időszaki kiadvány; amely pénzhiány miatt meg fog szünni).

Az iskola külföldi kapcsolatai szerények. Szélesítésüknek anyagi akadályai vannak. Az iskola állami támogatását teljes egészében elvonják, egy fillért sem kapnak.

2002-2003-ban több mint negyven sikeres védés volt, amely megfelelő aránynak tekinthető. Felmerül a kérdés: milyen eljárások vannak a nem megfelelő dolgozatok kiszűrésére? Néhány szemrevételezett értekezés érdemtelenül kapta a legmagasabb (*summa cum laude*) fokozatot. „Házi védés” (munkahelyi vita) nem kötelező, de némely alprogramban bevezették, s ez becslések szerint 10-15 %-os visszautasításhoz vezetett (persze az átdolgozott munka újra benyújtható, s ez így van rendjén).

Védéshez egy másik (második) középfokú nyelvvizsgát követelnek.

Az egyes alprogramok között – a vezető ambíciójától, szabad idejétől, a doktoranduszok létszámától függően – érzékelhetők a különbségek, de pontos felmérésükre nincs módunk. A végzett hallgatók elhelyezkedési lehetőségei általában kedvezőek: ha nem is kerülnek „nyugdíjas” kutatói állásokba, újabb *prae-doc* ösztöndíjakhoz juthatnak, amely néhány évre biztosítja megélhetésüket, így az értekezést elkészíthetik, s védése után pályázhatnak *post-doc* ösztöndíjakra.

A túl sok alprogram következtében az egész rendszer nehezen áttekinthető. A MAB az alprogramok összevonását javasolja.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem (2004/6/III/2/2/20. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<u>Doktori Iskola megnevezése:</u> Történelemtudományi DI <u>Alprogramok száma:</u> 4 <u>Képzési szint:</u> doktori képzés	<u>Oktatók száma:</u> 51 <u>Hallgatók száma:</u> N: 58 <u>L:</u> 4	<u>Nappali tagozat:</u>	A
		<u>Levelező tagozat:</u>	A
<p>Szöveges értékelés:</p> <p>Fiatal doktori iskola, amely gazdaságtörténeti iskolából nőtt ki. A felvételnél a diplomához megkövetelt két középfokú nyelvvizsgára van szükség. (A kibocsátáskor pedig már egy felsőfokút követelnek!) Az iskolának hatvankét hallgatója, jelenleg már négy alprogramja van, amelyet itt <i>műhelynek</i> hívnak: gazdaság- és társadalomtörténet (ide tartozik a legújabbkori politikátörténet és a régiótörténet - és itt vannak a legtöbb); életmódtörténet; eszmetörténet; egyháztörténet – az utóbbi műhelyben egyelőre nincsen „inas”.</p> <p>A képzés két részre oszlik: hagyományos oktatásra és ún. <i>kutatószemináriumokra</i>, ahol kollektív feltáró-forráselemző-kutató munka folyik. Filozófusok, antropológusok, néprajzosok, szociológusok is bekapcsolódnak a karról – ami dicséretes, ám érthető, hiszen nincs külön doktori iskolájuk. A külső tagok névsora is imponáló.</p> <p>Igazi műhelymunka zajlik a mindennapi élet kutatásában. A súlypontot a török hódoltság évei képezik, ahol feldolgozatlan uradalmi források révén, közös munkával kutatnak – itt igazi <i>kutató</i> szeminárium alakult ki.</p> <p>A képzésben külföldi oktatók is részt vesznek.</p> <p>Egy, a PPKE Szociológiai Intézet által a doktori iskoláról készített felmérés szerint a hallgatók aktív résztvevői az óráknak. 70%-uk elégedett a tanárok felkészültségével. A tanórákon kívüli konzultációs lehetőségekkel a hallgatók 60%-a elégedett. A felénél is kisebb az elégedettség az infrastrukturális feltételekkel, az elsajátított anyag egyéni használhatóságával, a megadott szakirodalom mennyiségével és minőségével, valamint – itt is – az oktatás módszerével. (A Kar másik, nyelvészeti doktori iskolájával összevetve mindenben a nyelvészek kaptak jobb osztályzatot!) Az ötfokú skálán képzett átlag 3,51-es elégedettséget mutat. Emellett a szervezési feladatok ellátásával is nagy fokú az elégedettség, ami igencsak ritkaság.</p> <p>A megkérdezettek fele azon a területen dolgozik, amelyből doktorál is. Háromnegyedük a képzés utáni két éven belül szeretne fokozatot szerezni – az ambiciózus tervek a tudományos orientáció intenzitását mutatják.</p> <p>A publikációs lehetőségeket kari tudományos folyóirat segíti.</p> <p>Fokozatot eddig egy hallgató szerzett, nyolcan kaptak abszolutóriumot. A kibocsátás minősége még nem vizsgálható.</p>			

Pécsi Tudományegyetem (2004/6/III/2/2/21. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<u>Doktori Iskola megnevezése:</u> Interdiszciplináris bölcsészeti- tudományok DI (történelem- tudományok, néprajz és kulturális antropológiai tudományok, politológiai tudományok) <u>Alprogramok száma:</u> 3 <u>Képzési szint:</u> doktori képzés	<u>Oktatók száma:</u> 38	Nappali tagozat:	A
	<u>Hallgatók száma:</u> N: 19 L: 74	Levelező tagozat:	A
<p>Szöveges értékelés:</p> <p>Néprajzzal-politológiával közös interdiszciplináris iskola. A történelmen belül ókori-régészeti, középkori, újkori alprogram – végeredményben valamennyi korszakot lefedi az iskola kínálata. Az újkori alprogramon vesznek részt a legtöbben, 33-an, a másik kettőn együtt 14-en. A 47 fős hallgatói létszám, továbbá az egyre javuló személyi-oktatói feltételek indokoltá tennék a történelem önálló doktori iskolává alakítását. Az „interdiszciplinaritásnak” amúgy sem mutatkoznak jelei a belülről is tagolt történeti alprogramban, illetve ha lesznek ilyen igények, azok az iskolák között is megvalósíthatók. (A politológia, mint társ jelenléte pl. egyáltalán nem érzékelhető.)</p> <p>A legrégebb a modernkori alprogram, innen már harmincan fokozatot szereztek, és meglepően sokan habilitáltak. A másik két alprogramon csak abszolutóriumot szereztek vannak, hiszen a képzés csak néhány éve indult be.</p> <p>A képzési feltételek lényegében kedvezőek: magas a minősített oktatók száma, ezenkívül további külső előadók, alkalmanként külföldiek meghívásával bővítik a kínálatot. Gazdag a szakkönyvtár gyűjteménye, számítógépes kölcsönzés és Internet hozzáférhetőség segíti a hallgatókat a kutatásban. A régészeknél gazdag légifotó-gyűjtemény található, amely számítógéppel kezelhető.</p> <p>Szabályos és jól szabályozott az oktatási rendszer, „PhD-órákkal”.</p> <p>Imponáló egyes diákok publikációs tevékenysége. Ezt magyar és idegen nyelvű saját kiadványok egyaránt segítik.</p> <p>A lemorzsolódás viszonylag jelentős: sokan már a harmadik év előtt elhagyják a képzést, mások az abszolutórium után nem írnak-védenek értekezést.</p>			

Szegedi Tudományegyetem (2004/6/III/2/2/22. sz. MAB hat.)		Akkreditációs minősítés	
<u>Doktori Iskola megnevezése:</u> Történelemtudományok DI <u>Alprogramok száma:</u> 4 <u>Képzési szint:</u> doktori képzés	<u>Oktatók száma:</u> 23 <u>Hallgatók száma:</u> N: L:	<u>Nappali tagozat:</u> <u>Levelező tagozat:</u>	A A
<p>Szöveges értékelés:</p> <p>A doktori iskolán belül élesen elkülönülnek az alprogramok: újkori-legújabbkori (balkántörténeti súlyponttal); újkortörténeti (latin-amerikai hangsúllyal); medievisztika (több hangsúllyal: steppetörténet, bizantológia, segédtudományok, Magyarország); mediterráneum (az <i>Études sur la région méditerranéenne</i> már 12. köteténél tart); végül: antikvitás. A jelentkezők utánpótlását a speciális képzések biztosítják.</p> <p>Tíz ösztöndíjasuk, huszonöt költségtérítéses hallgatójuk van. Eredetileg a középkortörténettel indultak, akkor még egyedülként az országban. Ma már csak az itt végzettek jelentkeznek, a létszám itt csökkent. A három éves képzés alapos, a PhD hallgatók elégedettek. Az ösztöndíjasoknak heti négy óra tanítás kötelező, ezzel bizonyos mértékig tehermentesítik a tanárokat. A hallgatóknak publikációs gondjaik sincsenek, mert az egyetemnek túlnyomórészt magyar nyelvű <i>Acta</i>-sorozata és idegen nyelvű évkönyve (<i>Chronica</i>) van. Gondot fordítanak arra, hogy a hallgatókkal a recenzió-írást megtanítsák. Ezt követendő példának tekinthető: a műfaj - talán a képzés hiányosságai miatt is - annyira elhanyagolt. Emellett országos szervezésű medievisztikai konferenciák biztosítanak a középkorosok számára publikációs fórumot – ennek anyagai is megjelennek.</p> <p>Az újkori-latin-amerikai alprogram kitűnő nemzetközi kapcsolatokkal rendelkezik, ezen a részlegen spanyol, francia, olasz és tunéziai vendégtanárok rendszeresen működnek, a többi részlegen alkalmanként magyar nyelvű külföldi vendégek adnak elő.</p> <p>Gond a pénzühiány és az adminisztratív segítség hiánya. A nyelvtanulás biztosított.</p> <p>A hallgató számára az igazi gond a három éves képzés után következik. A cél a (hajdani) „kandidátusi szintű” értekezés előállítása, erre a három év alatt soha nem kerül sor, még átlag két-három év kell hozzá – s ehhez már nincsenek ösztöndíjak. És a védés után következik a legnagyobb probléma: az elhelyezkedés. Ebben a tekintetben mind a tanárok, mind a hallgatók rendkívül szkeptikusak.</p> <p>Értekes, valóban legalább kandidátusi szintű disszertációkat tekinthetett meg a látogató bizottság.</p> <p>Az alprogramok további bővítése az iskola szétbontása nélkül nem javasolható.</p> <p>Az alprogramok hallgatóit történetfilozófiai és/vagy historiográfiai órák – mint közös foglalkozások - foghatnák össze</p>			

Róna-Tas András

Általános és módszertani tanulságok

Bevezető megjegyzések

Az alábbi megjegyzések módszertani jellegűek, a két dokumentumot (*Történelem szakok párhuzamos értékelése*, *Pszichológia szakok párhuzamos értékelése*) természetesen nem kívánja bírálni, még kevésbé felülbírálni. Azokat a megjegyzéseket foglalja össze, amelyek elsősorban nem a szakok, a szakot oktatók, a hallgatók és a felhasználók számára szólnak, hanem amelyeket a sorok szerzője a Magyar Akkreditációs Bizottság további munkája szempontjából kiemelendőnek, követendőnek, javítandónak vagy elkerülendőnek tart. Értékelő és akkreditációs jelentések ilyen, külső, értékelése a szakma bevett gyakorlata. Ha az alábbi megjegyzések a történelem és pszichológia oktatói számára is jelentenek valamelyes tanulságot, az elsősorban a jövőt illetően képzelhető el. A fenti határozatokkal akkreditált szakok minőségbiztosítása és minőségfejlesztése igen vegyes képet mutat, de általánosságban megállapítható, hogy mindenütt még a kezdetek nehézségeivel küszködik.

Mindenekelőtt meg kell állapítani, hogy a két szakmai bizottság úttörő és kiváló munkát végzett. A bizottságok vezetői (Gergely András és Czigler István) és a bizottságok tagjai (Fröhlich Ida, Papp Imre, Szabolcs Ottó, Závodszy Géza, Zimonyi István, Zsoldos Attila, Schöberl Márton *történelem szakon*, Császár Noémi, Gyöngyösiné Kiss Enikő, Izsó Lajos, Oláh Attila, Pataky Ilona, Pléh Csaba, Holcsik Erzsébet, Steszkal Csilla *pszichológia szakon* látogató bizottsági tagok), szoros együttműködésben a MAB illetékes munkatársaival, azzal a meggyőződéssel vállalták a sokak szemében hálátlannak tűnő feladatot, hogy érdemben hozzájárulhatnak szakjaik problémáinak feltárásához, az oktatás és ezen keresztül a szakma minőségének országos szinten történő emeléséhez. Kezdetől fogva elutasítottak minden bürokratikus, formális és látszat tevékenységet, és valljuk meg, ez nem volt mindig könnyű feladat.

Az ilyen típusú vizsgálatok első számú csapdája, hogy egyfelől a tapasztalt, független és szakmailag kompetens kollégák (a *peer*-ek) szakmai ítéletét semmi nem pótolja, ugyanakkor az ítélet nem lehet szubjektív, annak tényeken, dokumentumokon, az eredmények és hiányosságok azonosításán kell alapulnia,

mégpedig úgy, hogy az ezekről készített jelentés az oktatás javítását eredményezze. Mivel az értékelésen alapszik az akkreditálási javaslat is, szükséges azt, legyen az pozitív, vagy végül is negatív, valós és megtámadhatatlan adatokkal alátámasztani. A vizsgálat kezdetekor nem lehet tudni, hogy milyen adatoknak milyen súlya lesz, ezért a megvizsgáltak sok esetben azt érzik, és nem kevés esetben utólag jogosan, hogy feleslegesen sok adatot kértek tőlük ezzel is növelve amúgy is igen súlyos adminisztrációs terheiket. A vizsgálatot végzők, a vizsgálat eredményét elbírálók viszont, különösen a határeseteknél úgy érzik, a megalapozott, a negatívumokat nem elkenődő állásfoglalásukhoz még több vagy még részletesebb adatokra lenne szükségük. Ehhez gyakorta, és eseteinkben is járul egy másik szempont. A megvizsgált szakok oktatói, vezetői minden általuk fontosnak tartott eredményükről illetve nehézségükről számot kívánnak adni, mert a vizsgálatról azok értékelését illetve megoldását várják. Ugyanakkor nem mindig van idejük az érdemi szelektálásra, így az adattárak, bibliográfiák, statisztikák számának ésszerű csökkentésére.

Mindezen nehézségeket csak csökkenteni lehet. Egyfelől el kell végezni az adatok sztenderdizálását, azok számítógépes nyilvántartását. Az alapadatok tekintetében a különböző szervek által kért adatok értelmezését (pl. hallgatói létszám), nyilvántartási módját (bibliográfiák formája) stb. egységesíteni kell. Minimálisra kell csökkenteni a speciális célú, tehát például a szak akkreditációhoz bekért adatok fajtáit. Ehhez természetesen szakértelem és alapos előkészítés szükségeltetik.

Az adatok sztenderdizálása közös oktatáspolitikai feladat, az adatok minimalizálása a MAB feladata.

I. A vizsgált tudományok oktatásának helyzete a felsőoktatásban

A két vizsgálat természetesen nem a tudományok jelenlegi helyzetét mérte fel, hanem csak azok oktatását vizsgálta. Mégis mindkét jelentésben vannak olyan megjegyzések, megállapítások, amelyek jelentősége túlmutat az oktatáson, másrészt az oktatás helyzete természetesen szorosan összefügg e tudományok jövőjével. Igen tanulságos mindkét vizsgálatban az, amit a kutatási tematika megváltozásáról olvashatunk. A történettudományokban jelentős eltolódás tapasztalható a modernebb tematika irányába, míg a pszichológián belül markánsabbá váltak a szakpszichológiák. Mindkét változási irány mögött jól

kitapintható társadalmi szükségletek állnak, és ez örvendetes. Ugyanakkor mindkét vizsgálat, különböző súllyal ugyan, de jelzi, hogy hiányosságok tapasztalhatók illetve ilyenek megjelenésétől okkal félnek az alapozó tárgyak, ismeretek tekintetében. A történetfilozófia, az általános történelem-elmélet, a pszichológia neuro-biológiai összefüggései, evolúciós-genetikai alapjai sok helyütt, bár nem mindenhol, megfelelően vannak az oktatásban képviselve, de mindenütt megnyilvánul egy aggodás az alapozó tudományok jövőjét, helyét illetően. Ez a helyzet arra utal, hogy az elmélet és a gyakorlat viszonya e tudományokban nincs megfelelően tisztázva, s félő, hogy más tudományokban is hasonló a helyzet. A tudományos fejlődés hosszú távú és rövid távú érdekei szembe kerültek egymással. Ennek a súlyos konfliktusnak a kezelésére nincsenek meg a feltételek.

Mindkét vizsgálat felhívja a figyelmet arra, hogy a felsőoktatás eltömegesedése veszélyezteti annak funkcióját, a magasan képzett értelmiségi szakemberek kibocsátását. Itt nem csak az egyre lazuló tanár-diák kapcsolatról van szó, hanem a nagyobb hallgatói létszám számára hatékonyabban alkalmazható oktatási formák, infrastruktúra hiányáról vagy hiányosságáról is. Nem pusztán az elméleti foglalkozások száma és azok intenzitása csökken, hanem a gyakorlatok és azok lehetőségei is. Ez pedig veszélyezteti az oktatási kormányzatok által deklarált felhasználó központúságot is.

Különböző hangsúllyal, de mindkét vizsgálat kitért arra, hogy az oktatás mennyire járul hozzá a képességek és készségek fejlesztéséhez. Abban mindkét jelentés egyetért, hogy ezen a téren még igen sok a tennivaló. Ugyanakkor ennek részletesebb elemzése és a megfelelő javaslatok szinte teljesen hiányoznak a jelentésekben. A készségek és képességek fejlesztése mindenekelőtt az önálló gondolkodásra való nevelést, a probléma felismerő és -megoldó készségek alakítását, az innovációs gondolkodás és a közösségi, kooperatív munkára való alkalmasságot jelentik. A magyar felsőoktatás ezeken a területeken több évtizedes hátrányban van. A tárgyi tudás általában megfelelő, sok esetben nemzetközi színvonalon van, de talán nem véletlen, hogy pl. a történettudományban a jelentés az iskolák hiányát állapítja meg, ugyanakkor, amikor örvendetes, hogy több helyen is értékes műhelymunka folyik. Az oktatás és a számonkérés nagyobb értéket tulajdonít a tudásnak, mint a tudás felhasználásának, alkalmazásának. Néhány kiemelkedő tudós és eredményei eltakarják azt, hogy a vizsgált tudományokban a kreativitás nem megfelelő, s talán nem nagyot tévedünk, ha megállapítjuk a jelentések alapján, hogy süllyedőben van. Ez annál is inkább

súlyos, mert éppen a felsőoktatásban az oktatott és az oktató fiatalabb generációtól lenne várható a változás.

Márpedig mindkét jelentés jogosan veti fel az oktatásban résztvevők korfájának kedvezőtlen alakulását, ami nem alapozza meg a derülést.

A jelentések olvasása közben joggal merül fel az a kérdés, hogy ezek a tudományok mennyire készültek fel a nemzetközi versenyre, s mennyire vannak bekapcsolódva a nemzetközi tudomány vérkeringésébe. A kívülállónak az a benyomása, hogy a történettudomány kevésbé integrálódott, mint a pszichológia. Lehet, hogy ez a megállapítás jelentős finomításra szorul, valószínű, hogy a nemzetközi kapcsolatok szigetszerűen mindenütt nagyobb mértékben vannak jelen, mégis a versenyképesség egyik feltétele a nemzetközi folyamatokban, kutatásokban és a közös oktatásban való részvétel. E területeken, éppen a minőség érdekében aktívabb és közös cselekvésre van szükség.

Mindenütt jelentős aggodalom tükröződik az új, ún. Bologna-típusú oktatási rendszer (lineáris 3+2+3 éves képzés) bevezetése kapcsán. A jelentés készítésekor tükröződő tájékozatlanság időközben lényegesen enyhült. Nincsenek azonban tisztázva az áttérés elvi és finanszírozási alapjai. Már maga a tisztázatlanság is alapvetően befolyásolhatja, ronthatja a felsőoktatás minőségét.

Az új oktatási szerkezet bevezetését többek között az oktatás eltömegesedése tette szükségessé. Ennek kezelése mellett azonban még hangsúlyosabban van szükség a tehetséggondozásra. A vizsgálatban alig találunk utalást arra, hogyan kívánják megoldani a szakok oktatói a tömegoktatás és a tehetséggondozás néha ellentétes szükségleteinek kielégítését, és erről a kérdésről mi a látogató bizottságok nézete. Ez pedig alapvetően fog kihatni e tudományok jövőjére.

II. Általános megjegyzések a vizsgálatok előkészítéséről

A vizsgálat előkészítése általánosságban véve a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően és a nemzetközi eredmények figyelembevételével történt. Külön kiemelném, hogy a MAB mindenekelőtt saját stratégiáját határozta meg, és ebbe ágyazta bele a párhuzamos szak vizsgálatot. Itt tehát nem véletlenszerű ad hoc döntésről van szó. Igen jelentős, hogy a vizsgálat célját, eszközeit, módszerét, a vizsgálandó szakmai kérdéseket az érintettekkel történt többszörös konzultációk

után döntötték el. A megbeszéléseken az érintett intézményi szakfelelősök, a tágabb szakma képviselői (a Magyar Történelmi Társulat és a Magyar Pszichológiai Társaság, az akadémiai intézetek), a felhasználók meghatározott körei és a MAB szakértői valamint szakbizottságai vettek részt. Az előkészítő munkában voltak tágabb nyilvános fórumok és szűkebb szakmai megbeszélések. Ha ezek logisztikájába be is csúsztak néha-néha apróbb hibák, egészében a vizsgálat előkészítése szervezési és szervezeti szempontból megfelelően kialakult, és a jövőben *mutatis mutandis* alkalmazható. Ebből a szempontból a vizsgálat betöltötte kísérleti funkcióját. Érdeemes lenne azonban véglegesen rögzíteni az előkészítés folyamatábráját.

III. Általános megjegyzések a vizsgálatok módszereiről

A vizsgálatok eredményessége természetesen jelentősen függ az alkalmazott módszerektől. A bizottságok összeállítása mindkét esetben igen szerencsésnek bizonyult. Bár a bizottság nem hallgató tagjai valamilyen formában mind valamilyen kapcsolatban álltak az oktatással, a pszichológiai bizottság elnöke akadémiai intézet vezetője, a történettudományi bizottság egyik tagja kutatóintézeti tudományos munkatárs. Fontos volt, hogy magában a bizottságban is aktívan részt vettek a hallgatók képviselői. Ezen a területen a továbbiakban finomítani kell a metodikát. Pontosabban le kell írni a hallgató képviselők feladatait. Itt kell megemlíteni, hogy a hallgatói vélemények igen hasznosan járultak hozzá az értékelésekhez, sok esetben tártak fel olyan tényeket, amelyek e nélkül nem jelentek volna meg. Ezzel együtt is szükség van a hallgatói véleményezés átfogóbb megszervezésére. Ennek nehézségei ismertek, és más európai országban is jelentkeznek. A vizsgálatot elemezve arra a meggyőződésre jutottam, hogy a hallgatói véleményezés kérdését a MAB a HÖÖK és a DOSZ együttes erőfeszítéseivel és új módon kell megközelíteni. Mindenképpen szükség lesz arra, hogy a hallgatói véleményezés ügyének a MAB titkárságán belül is legyen felelőse.

A látogató bizottság összeállításával kapcsolatban természetesen felmerülhet annak kérdése, hogy egy ilyen bizottság, amelynek szinte minden tagja valamilyen felsőoktatási intézmény dolgozója vagy hallgatója, mennyire alkalmas független vélemény kialakítására. Számos európai országban ezt a kérdést külföldi szakemberek bevonásával kezelik. Egyes országokban (pl. Észtország, Finnország) csak külföldiek vesznek részt a vizsgálatban. Másutt nemzetközi paneleket kérnek fel, amelyeknek vannak hazai tagjai is, ismét másutt a

külföldiek a nemzeti bizottság szakértőiként tevékenykednek. Ezek a különböző összeállítások mind rendelkeznek előnyökkel és hátrányokkal, s az eredményesség nagyban függ a résztvevők szakmai etikájától és személyi integritásától. Összességében megállapíthatjuk, hogy a módszereknek és az értékelési elveknek előzetes tisztázása, az érintettekkel egyetértésben történő cél- és értékkritizálás, az eljárás és a döntéshozatal nyilvánossága, a többszörös visszacsatolás, a jelentésnek az érintettekkel való véleményeztetése pozitív és eredményes eszközöknek bizonyultak ahhoz, hogy minimalizálhatók legyenek az esetleges elfogultságokból adódó megállapítások. Ugyanakkor, amikor ezt a metodikát a jövőben fenn kell tartani, nem tekinthetünk el a külföldi szakemberek bevonásától. Ennél a kísérleti vizsgálatnál, mint ismeretes, anyagi és logisztikai okok miatt nem került sor külföldiek bevonására. Sajnálattal kell megállapítani, hogy a miniszter személyes szóbeli ígérete ellenére nem biztosította az OM az ehhez szükséges, egyébként nem különösebben jelentős összegű, anyagi fedezetet. Ez azonban a következő vizsgálatoknál nem engedhető meg. Ebből az is következik, hogy nemcsak a külföldi szakértők bevonásának anyagi fedezetét kell biztosítani, hanem igénybevételük eljárási feltételeit is előre meg kell tervezni. Kiválasztásuk eljárási alapjai régóta megvannak a MAB-nál, a Nemzetközi Tanácsadó Testület szerepe ebben kulcsfontosságú. Szükség lesz olyan külföldiekre, akik aktívan részt vesznek a látogató bizottságok munkájában és olyanokra, akik csak írásban véleményeznek egyes kérdéseket. Ez különösen fontos az eljárás nemzetközi hitelessége szempontjából és elengedhetetlen a kiválósági helyek meghatározásánál.

A bizottságok több csatornán keresztül is jelezték, hogy a vizsgálat belső időbeosztása nem bizonyult megfelelőnek. Véleményük szerint az előkészítő munka túl sok időt vett igénybe, viszont aránytalanul rövid idő jutott magukra a látogatásokra. Az előkészítő munka két fő fázisból áll. Az első fázis a vizsgálati tematika kijelölése, annak alapos megvitatása az oktatókkal, a hallgatókkal és a felhasználókkal időigényes, de itt ésszerű keretek között nem szabad az idővel takarékoskodni. A konszenzus az eredményesség és a siker egyik feltétele. Az természetesen lehet kérdés, hogy a látogató bizottság illetve annak egyes tagjai milyen aktívan kívánnak részt venni ebben a fázisban. Az előkészítés második fázisa a látogató bizottság tagjainak felkészítése. Itt nem csak a vizsgálat szempontjainak és lebonyolítási technikájának vitája és elsajátítása a cél, hanem már az egyes önértékelő jelentések megismerése és feldolgozása. Itt nagyon sok függ az önértékelések színvonalától. Ha ezek nem eléggé alaposak, nem analitikusak, nem lényegre törők, akkor már esetleges kiegészítő anyag kérése

miatt is idővesztés jelentkezik. Itt a MAB-nak további feladatai vannak. Az önértékelések elkészítéséhez több segítséget kell adni, illetve azok első átnézését és esetleges kiegészítések kérését külön munkafázisként az apparátus munkarendjébe kell illeszteni. Míg tehát az előkészítés területén csak jobb szervezést lehet javasolni, másfelől a látogatás idejének kérdésében revideálni kell eddigi eljárásunkat. Nyilván a látogatások idejének meghosszabbítása számos nehézségbe ütközik, amelyek közül csak az egyik anyagi természetű. Az érintettek elfoglaltsága is erősen korlátozza a nagyobb időráfordítást. Sok esetben a MAB azon dilemma előtt áll, hogy a magas színvonalú és nagytekintélyű szakemberekkel dolgozik-e, akiknek kevesebb idő áll rendelkezésre ilyen célú munkára, vagy valahol engedményt tesz? Mindezeket a problémákat figyelembe véve, és elfogadva a vizsgálatban résztvevők véleményét, azt kell javasolnunk, hogy a látogatásokra szánt időt meg kell hosszabbítani. Természetes, hogy nagyobb intézmény több szakkal és oktatási formával az átlagos időnél többet igényel.

Mindkét jelentés hangsúlyozza a vizsgált szakok képviselőinek és az intézményeknek segítőkészségét, pozitív hozzáállását, ami a vizsgálat sikerének egyik feltétele. Magáról a látogatásról és az ezzel kapcsolatban felmerült problémákról a jelentésekben nem vagy csak nagyon közvetetten esik szó. A jövőben nagyobb gondot kell fordítani a látogatások protokolljának írásos rögzítésére. Utólag nehéz megállapítani, hogy, például, a levelező oktatás kérdéseit a bizottság a kérdéses intézményben kivel beszélte meg.

Mindkét jelentés utal arra, hogy a jövőben szükség lesz néhány fogalom pontosabb meghatározására. Ezek közül is kiemelhető a tudományos műhely és a tudományos iskola fogalmainak meghatározása és elkülönítése. A történettudományi jelentés erre vonatkozó javaslata (*műhely*: csoportmunka, *iskola*: kiemelkedő személy körüli nemzetközi szintű új eredmények) elfogadható, bár egy iskola hitelességét csak az utókor és a nemzetközi elismerés állapíthatja meg.

A vizsgálat lebonyolítása szempontjából fontos kérdés annak időpontja. A szorgalmi időben más vizsgálható, mint a vizsgaidőszakban. A szorgalmi időszakban folytatott vizsgálatoknak csak másodkézből vett, bár sok esetben lényeges és részletes, ismeretei voltak a vizsgákról és az ellenőrzés egyéb módjairól. A jelentések alapján véve megnyugtató képet festenek a vizsgáztatási rendszerekről (nagyobb vizsgák előtt írásos felmérő, utána szóbeli vizsga), kérdés, hogy elegendő-e azok másodkézből való értékelése. Hiányzik

egy közös szempontú statisztikai jellegű áttekintés a vizsgákról és eredményeikről, de ezt csak akkor szabad a vizsgálatba bevonni, ha ez más célból amúgy is elkészül a Tanulmányi Osztályokon (itt valószínűleg értelmes egy, a vizsgálatot megelőző, már lezárt szakasz eredményeit megnézni).

A vizsgálat egyaránt kiterjedt a felvételekkel, az oktatási folyamattal, annak lezárásával és a hallgatók elhelyezkedésével kapcsolatos problémákra, természetesen különböző hangsúlyokkal. A négy szakasz közül (bemenet, folyamat, kimenet, végzés után) a legnagyobb hangsúlyt, helyesen, az oktatási folyamat kapta, és ez módszertani szempontból kiemelendő pozitívum.

A vizsgálat során több szakdolgozatot és doktori disszertációt is megtekintettek. Ezek vizsgálata és értékelése nélkül természetesen az oktatás minősége nem értékelhető. A jelentésekben ezekről többet kellett volna írni, és ehhez a jövőben az eljárási rendben is megfelelő követelményeket kell rögzíteni.

Összefoglalva: az eljárás módszertana nem igényel alapvető változtatásokat, de sok helyütt lényeges finomításra van szükség, amelynek elvégzése a MAB feladata.

IV. Az értékelések és javaslatok

Ebben a fejezetben a két jelentés értékelő és javaslattevő részét elemezzük. Természetesen nem szakmai szempontból, hanem a minőségbiztosítás és a minőségjavítás szemszögéből, a MAB teendőire összpontosítva.

A minőségnek, mint a cél elérésére való alkalmasságnak (*fitness for purpose*) meghatározása a nemzetközi gyakorlatban széles körben elfogadott, bár más meghatározások is léteznek. A felsőoktatás céljának azonban egyértelműnek kell lennie ahhoz, hogy a minőség egyáltalában vizsgálható és értékelhető legyen. A felsőoktatás céltételezése az elmúlt időszakban elbizonytalanodott. A magas szintű értelmiségképzés, a piacképes diplomát adó képzés, a munkanélküliség ellen felvértező képzés egymást csak részben átfedő célhalmazok. A tömeg – és az elitképzés ellentmondásai nincsenek feloldva. Míg másfél évtizeddel ezelőtt a történelem és a pszichológia szakot sikerrel elvégzők biztos álláshoz juthattak, addig a mára már ötszörös-hatszoros létszámú hallgatóság többsége biztosan nem tud a hagyományos álláshelyeken (tanár, tudományos kutató, szakpszichológus stb.) elhelyezkedni. Ezzel a ténnyel az oktatásnak számolnia kell, s ez érinti az

oktatásnak mind a tartalmát, mind a módszerét. A vizsgálatok értékelései általában helyesen, ha nem is mindenütt egyforma világossággal jelzik a dilemmát, azonban nem elemzik az ennek feloldására tett lépéseket, vagy ezek elmaradását. Abból indulnak ki, hogy a cél megváltozása és a nem világos szerkezeti átalakulás („Bologna”) új követelményeinek ismeretlensége miatt ez nem is várható el.

Bármilyen is lesz a szakok jövőbeni szerkezete, az oktatás tartalmának fejlesztése a szakma, az oktatók felelőssége. Ez a fejlesztés fakadhat a tudomány haladásának szoros követéséből, de ugyanakkor következhet a társadalmi igények megváltozásából. Míg az első különböző módokon és színvonalon, de nyilván megtörténik, addig a második sok körülménytől függ. Ezek közé tartozik a képesítési követelmények (képzési és kimeneti követelmények) kormány szintű rögzítése, a célok világos meghatározása, a szerkezeti keretek kialakítása és természetesen az infrastruktúra és a források célnak megfelelő odarendelése. A minőségvizsgálat csak arra adhat választ, hogy a rendelkezésre bocsátott jogi, célkitűzési és anyagi forrásoknak milyen mértékben felelt meg a tevékenység, esetünkben a tananyag korszerűsítése.

A helyzetet egyértelműen írja le a történelem szak vizsgálata. A forráshiány miatt „...az egész felsőoktatást ma inkább a sodródás, mint a józan kivárási jellemzi. A helyzetet bonyolítja az egymás utáni „reformok” sora és sorsa. Több helyütt használták – főleg a diákok – a „kavarodás” szót a képzés általános menetére. Ez nem a szakra, hanem a felsőoktatási intézményekre vonatkozik”.

A párhuzamos szakvizsgálatról akkor várható el az oktatás minőségének sokoldalú és alapos értékelése, ha a szak oktatási célrendszere világos, és annak eléréséhez a szükséges személyi, anyagi és infrastrukturális feltételek biztosítottak. Addig legfeljebb az alkalmazkodás és a kivárási módját lehet értékelni.

Ebből a MAB számára egyértelmű következtetés adódik. A MAB-nak minden befolyását latba kell vetnie, hogy megteremtődjenek a világos céltételezések, és az ahhoz arányosan szükséges eszközök. A minőség európai színvonalú értékelése csak ezzel arányosan várható el.

Az értékelések formailag követték a MAB előírásait. Különösen sikeresnek mondható, hogy a Korlátok fejezetben a jelentések külső, nem az intézménytől vagy szaktól függő nehézségeket, akadályokat tárgyaltak. Józan és

kiegyensúlyozott az Erősségek fejezetek elemzése is. Sajnos a Gyengeségek c. fejezetek nem minden részletükben sikeresek. Tartalmazznak olyan elemeket, amelyek valóban az intézmény vagy a szak gyengeségei, tehát javíthatóak az érintettek által, de olyan nehézségeket is, amelyek nem tartoznak az érintettek hatáskörébe. Sok értékes megjegyzést tartalmaznak a Lehetőségek és a Veszélyek fejezetei.

Külön kiemelendőnek tartom, hogy mindkét vizsgálat kitért a felsőoktatási szakokra történt beiskolázások, a hallgatói utánpótlás egyre súlyosabb problémáira. A történelem vizsgálat külön fejezetben foglalkozik a hallgatók szociális háttérével és az ebből adódó módszertani problémákkal. Mindezek nem csupán a hallgatói létszám drasztikus emelkedéséből származó problémák, hanem abból is adódnak, hogy folyamatosan romlik a bekerülő hallgatói anyag minősége. Bár nincsenek megbízható statisztikai vizsgálatok, nyilvánvaló, hogy nemcsak arról van szó, hogy több közepes és gyenge tehetségű diák kerül a két szakra, hanem az is, hogy kevesebb jó képességű és még kevesebb tehetséges. A vizsgálat arra is kitér, hogy a jó képességűek és a gyenge képességűek aránya annyira eltolódott az utóbbiak javára, hogy a jó képességűek „húzóereje” nem tud érvényesülni. Ezzel a felsőoktatás egy jelentős, az esélyegyenlőséget elősegítő funkciója veszik el.

Igen fontosnak tartom, hogy mindkét vizsgálat, de különösen a történelem szak vizsgálata részletesen foglalkozik oktatás-módszertani kérdésekkel. A nagyelőadások és a szemináriumok, gyakorlatok aránya és viszonya, a szemináriumok módszertani problémái nyíltan felszínre kerültek. A felsőoktatás oktatás-módszertani kérdései természetesen nem kis mértékben a létszámárányok és az infrastruktúra függvényei. Mégis, még ebben a rendkívül nehéz helyzetben is keresni kell a módot a hallgatókkal való intenzívebb foglalkozás lehetőségeire (diáktanácsadás, tutor rendszer, könyvtári segítség, internet stb.). Az oktatás minőségének megítélésében az erre irányuló törekvéseket külön is értékelni kell.

A vizsgálatok kitérnek a lemorzsolódás problémáira is. Megállapítják, hogy az meglepően csekély, általában tíz százalék alatt van. Ugyanakkor utalnak arra, hogy ennek csak sokoldalú megítélése után szabad következtetéseket levonni. Nyilván más annak a diáknak a megítélése, aki a főiskola utolsó szigorlatainak elvégzése előtt távozik a képzésből, mert egyetemi képzésre megy át, mint azé, aki családi vagy képességi okokból marad ki. Ezek a megjegyzések is

utalnak arra, hogy az életpálya vizsgálatokat és a lemorzsolódások sokoldalú elemzését a felsőoktatás minőségvizsgálatának részévé kell tenni.

Különösen a történelem szak értékelése során merült fel a tanári pályára való felkészítés problematikája. Itt külön hangsúllyal szerepel a szakmódszertan és a gyakorlati képzés kérdése, amelynek egységes megoldása csak részben látszik lehetségesnek, de amelynek színvonalával kapcsolatban jogos és súlyos aggályok merültek fel. Az oktatási szakmódszertan más szakoknál is mostohagyermek.

Az értékelések jelentős munkát végeztek a PhD képzéssel kapcsolatban. Erre annál is inkább szükség van, mert a doktori iskoláknak ez az első, rendszeres és akkreditációt is jelentő felmérése megalakulásuk óta. A kapott értékelések hasznosan egészítik ki a doktori iskolák helyzetéről szóló korábbi MAB jelentést¹⁶. Az elemzett és az értékeléseket is befolyásoló problémák érdemben azonosak. A multidiszciplináris iskolák belső kohéziójának hiánya, a csekély számú ösztöndíjas és a viszonylag nagyszámú önköltséges hallgató rossz aránya, a PhD tanrendi órák rendszertelensége, a minőségbiztosítás hiányosságai (a záróvizsgák tartalma, a külsők bevonása a vizsgáztatásba stb.) mind szerepelnek a doktori iskolákról szóló korábbi felmérésekben. Az elő- vagy munkahelyi vita kérdése nincs egységesen rendezve, az ajánlások között szerepel ennek a kérdésnek rendezése. Súlyos anomáliákat jeleznek a vizsgálatok a finanszírozás területén. A doktori iskolák nem kapják meg a normatíva alapján számukra központilag biztosított összegeket, a doktori iskola vezetői, oktatói nem részesülnek anyagi elismerésben. Nincs biztosítva a PhD hallgatók külföldi részképzése. A tutor rendszer működik, de számos vonatkozásában szabályozásra szorul. Mindezek érdemben érintik a doktori képzés minőségét.

Külön-külön is értékelésre kerültek a két szak doktori iskolái. Ezek az értékelések alaposak, lényegre törők, és számos fontos megállapítást, valamint igen hasznos ajánlásokat tartalmaznak. E doktori iskolák értékelése a vizsgálati jelentések kiemelkedően jó részei. Ugyanakkor bizonyos egyenetlenségekre fel kell figyelni. Néhány esetben a szempontrendszerek nem egységesen érvényesültek, ahol a vizsgálat negatívumokat talált, azok nem mindig kerültek be a szövegbe,

¹⁶ Róna-Tas András: *A magyar doktori iskolák helyzete és jövője*. Budapest, 2003. Magyar Akkreditációs Bizottság, 64 o.

hanem egyszerűen kimaradtak. Ez különösen akkor feltűnő, ha ugyanazon szak különböző intézményeiről van szó.

A vizsgálatok által megállapított fő és sok helyütt ismétlődő minőségi kifogás a doktori fokozat elnyeréséhez szükséges publikációk minősége. Ez a magyar doktori képzés egyik általános gyengesége, s itt a MAB-nak további sürgős feladatai vannak.

Összegezve megállapítható, hogy a szakok értékelése igen lelkiismeretesen, nagy körültekintéssel, tapintattal, de ugyanakkor a hiányosságok felmutatásával és elemzésével történt. Az előterjesztett döntések megalapozottak voltak. Az elemzések azonban sok szempontból finomíthatók.

V. Kitekintés és feladatok

Miután az oktatási programok párhuzamos értékelésének első, kísérleti szakasza lezárult, fel kell tenni a kérdést, mi a következő teendő. A kísérleti szakasz és e jelentés széleskörű vitája után szükség van a módszerek, értékelési szempontok és az eljárás finomítására. Ugyanakkor a MAB-nak véglegesen el kell helyeznie a párhuzamos vizsgálatokat az akkreditáció teljes rendszerében. Újra kell vizsgálni az intézményi és a szakakkreditáció viszonyát, és ennek megfelelően középtávú stratégiát kell kialakítani. Bár ezt jelentősen nehezíti a felsőoktatás átalakítása körüli bizonytalanság, abból kell kiindulni, hogy a nemzetközi gyakorlat is azt követeli meg, hogy az intézményi és a szakakkreditáció párhuzamosan és egymásra tekintettel történjék.

Az intézményi akkreditáció fokozatosan át fog alakulni egyfelől az intézmények minőségbiztosítási rendszerét hitelesítő meta-akkreditációvá, másrészt intézményi kapacitás akkreditációvá. Ez azonban csak akkor lehetséges, ha a párhuzamos szakakkreditáció legalább nyolcévénként, de ha szükséges, gyakrabban végighaladjon a magyar felsőoktatási rendszeren. Meg kell továbbá vizsgálni, hogy a szakakkreditáció hogyan válhat képzési ág, majd esetleg képzési terület akkreditációjává.